

**9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTABINDAKİ MASAL
METİNLERİNİN HEDEF KİTLEYE KAZANDIRMAK İSTEDİĞİ
BİLGİ VE DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ**

Sultan Bektaş Çakmakcı

YÜKSEK LİSANS TEZİ

**TÜRKÇE VE SOSYAL BİLİMLER EĞİTİMİ
ANABİLİM DALI**

**GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ**

OCAK 2020

TELİF HAKKI VE TEZ FOTOKOPİ İZİN FORMU

Bu tezin tüm hakları saklıdır. Kaynak göstermek koşuluyla tezin teslim tarihinden itibaren tezdten fotokopi çekilebilir.

YAZARIN

Adı :Sultan
Soyadı :Bektaş Çakmakcı
Bölümü :Türk Dili ve Edebiyatı
İmza :

Teslim Tarihi :

TEZİN ADI

Türkçe Adı : 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Masal Metinlerinin Hedef Kitleye Kazandırmak İstedığı Bilgi ve Değerler Açısından İncelenmesi

İngilizce Adı :The analysis of tale texts in the 9th class Turkish language and literature coursebook in terms of the knowledge and values wanted to gain to the target group

ETİK İLKELERE UYGUNLUK BEYANI

Tez yazma sürecinde bilimsel ve etik ilkelere uyduğumu, yararlandığım tüm kaynakları kaynak gösterme ilkelerine uygun olarak kaynakçada belirttiğimi ve bu bölümler dışındaki tüm ifadelerin şahsıma ait olduğunu beyan ederim.

Yazarın Adı Soyadı: Sultan Bektaş Çakmakcı

İmza:

JÜRİ ONAY SAYFASI

Sultan Bektaş Çakmakcı tarafından hazırlanan “9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabındaki Masal Metinlerinin Hedef Kitleye Kazandırmak İstedığı Bilgi ve Değerler Açısından İncelenmesi” adlı tez çalışması aşağıdaki jüri tarafından oy birliği /oy çokluğu ile Gazi Üniversitesi Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Danışman: Prof. Dr. Hamiye DURAN

Türk Dili ve Edebiyatı Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Başkan: Prof. Dr. Ali YAKICI

Türkçe ve Sosyal Bilimler Eğitimi Anabilim Dalı, Gazi Üniversitesi

Üye: Dr. Öğr. Üyesi Veli Savaş YELOK

Güney – Doğu Türk Lehçeleri ve Edebiyatları Anabilim Dalı,

Hacı Bayram Veli Üniversitesi

Tez Savunma Tarihi: 14.01.2020

Bu tezin Ortaöğretim Sosyal Alanlar ve Türkçe Eğitimi Anabilim Dalı’nda Yüksek Lisans tezi olması için şartları yerine getirdiğini onaylıyorum.

Prof. Dr. Selma YEL

Eğitim Bilimleri Enstitüsü Müdürü:

TEŞEKKÜR

Bir kültürün en önemli unsuru dildir. Bu dil ile üretilmiş edebî ürünlerin gelecek nesillere aktarılması için dil ve edebiyat öğretiminin gerekliliği ve geçerliliği tartışılmaz bir konudur. Bir çocuk dil becerisini öncelikle ebeveynlerinden sonrasında da çevresinden edinmeye başlar. İlköğretimde yazı dilini okumaya ve yazmaya başlayan çocuk, ortaöğretime geldiğinde ise bu dil ile üretilmiş yazılı ve sözlü edebiyatın nadide eserlerini okumaya ve anlamaya çalışır. Böylelikle kendi konuştuğu dille neler yaratabileceğinin bilincini ve özgüvenini kazanmaya yönelik ilk adımını atmış olur.

Çocuklarımız için edebî eserle tanışmak elbette ortaöğretimden çok önce, daha bebekliğinde ninni ve masallar ile olmaktadır. Başlangıçta anne sesinin bir huzurunu ifade eden masallar zamanla hayal gücünü, sözcük dağarcığını, dil gelişimini ve dil estetiğini olumlu etkilemektedir. Bu nedenle bu çağlarda çocuklara aktarılan masallar özellikle kendi kültürümüzün masalları olmalıdır. İyi- kötü, güzel- çirkin, doğru-yanlış ayrımında çocuklar evrensel ve millî doğruları bilinçaltına alırken ana dilini kullanma hususunda da önemli yol kat eder.

Türk dilinin ve Türk milletinin ürettiği en önemli edebî eselerden biri de masallardır. Sözlü geleneği oldukça gelişmiş olan Türk edebiyatında masallar sadece çocukluk anlatıları olarak kalmamalıdır. Çocukluğunu bu masalları dinleyerek geçiren Türk çocuğu, somut dönemden soyut döneme geçtiği ortaöğretim çağında bu masalların önemini kavramalı ve ebeveyn adayı olarak ileride çocuklarına bu masalları niçin anlatması gerektiğinin bilincine varmalıdır.

Türk dili ve edebiyatı aracı ile Türk kültürüne hizmet etmek istediğimiz bu çalışmamızın ortaya çıkmasında aradaki kilometrelere rağmen büyük bir hoşgörü ve anlayışla danışmanlığımı sürdüren saygı değer hocam Prof. Dr. Hamiye Duran'a, beni Türk millî kültürüne göre yetiştiren aileme, Ankara'da elim kolum olan sevgili dostum Demet Bilgin ve Songül

Semerci'ye, tezimi okuyup enstitü tez yazım kurallarına göre düzeltmelerini yapan Yunus Emre Özdemir'e, tezin ilgili bölümlerini İngilizceye çeviren meslektaşım Seher Aras'a, yüksek lisans boyunca maddi manevî desteğini esirgemeyen, her zaman arkamda duran sevgili eşim İhsan Çakmakcı'ya ve beni bu süreçte yormadığı için kızım Mefkûre Ayyüce'ye teşekkür ederim.

**9. SINIF TÜRK DİLİ VE EDEBİYATI DERS KİTABINDAKİ MASAL
METİNLERİNİN HEDEF KİTLEYE KAZANDIRMAK İSTEDİĞİ
BİLGİ VE DEĞERLER AÇISINDAN İNCELENMESİ
(Yüksek Lisans Tezi)**

Sultan Bektaş Çakmakcı
GAZİ ÜNİVERSİTESİ
EĞİTİM BİLİMLERİ ENSTİTÜSÜ

Ocak 2020

ÖZ

Bu çalışmada Türk dili ve edebiyatı ortaöğretim müfredatında 9. Sınıf 4. Üniteye yer alan masal konusu ile ilgili 2017-2018 Eğitim- Öğretim yılında kullanılan ders kitabında yer alan 10 masal metni incelenmiştir. Çalışmamız beş bölümden oluşmaktadır. Birinci bölümde çalışmamızın problem durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımlar yer almaktadır. İkinci bölümde kavramsal çerçeve yer almaktadır. Araştırmanın konusu olan masalın tanımı, yapısı, dil ve üslup hususiyetleri, masalın muhtevası, masal türler, masalların kaynakları, masal inceleme yöntemleri, masalın diğer türlerle ilişkisi, Türk edebiyatında masal isimli başlıklarla konunun kavramsal çerçevesi çizilmiştir. Üçüncü bölümde ise yöntem bölümü olup araştırmanın modeli, evren ve örnekleme, verilerin toplanması ve analizi yer almaktadır. Araştırmanın asıl bölümü olan dördüncü bölümde “9. sınıf Türk dili ve edebiyatı kitabında yer alan” metinler incelenmiştir. Metinler hazırlık çalışmaları, kullanılan resimle ilişkisi, türü yansıtması ve anlama yorumlama bölümleri ile birlikte bir bütün olarak ele alınmıştır. Masal metinleri kitaptaki sıralarıyla ele alınmıştır. Bu metinler 4 tanesi asıl metin iken 3 tanesi hazırlık çalışmalarında 3 tanesi ölçme ve değerlendirme çalışmalarında kullanılmıştır. Beşinci bölümde araştırmanın sonuçlarına dayanarak önerilerde bulunulmuştur. Öneriler kitap hazırlayanlara, öğretmenlere ve öğrencilere yöneliktir. Kitaplarda araştırmanın amacına uygun olarak kullanılabilecek metin örnekleri de bu bölüme

lümde verilmiştir. Çalışmanın varsayımı Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarında kullanılan masal metinlerinin hedef kitleye kazandırmak istediği bilgi ve değer açısından yetersiz olduğuydu. İncelemeler varsayımımızı doğrulamıştır. Bu nedenle masal seçkin kaynaklardan hedef kitleye uygun seçilen masal örnekleri ile sonlandırılmıştır.

Anahtar kelimeler: Türk dili ve edebiyatı eğitimi, masal, tür, metin, ders kitabı

Sayfa adedi:140

Danışman: Prof. Dr. Hamiye DURAN

**THE ANALYSIS OF TALE TEXTS IN THE 9TH CLASS TURKISH
LANGUAGE AND LITERATURE COURSEBOOK IN TERMS OF
THE KNOWLEDGE AND VALUES WANTED TO GAIN TO THE
TARGET GROUP
(Master Thesis)**

Sultan BEKTAŞ ÇAKMAKCI
GAZİ UNIVERSITY
INSTITUTE OF EDUCATIONAL SCIENCES

January 2020

ABSTRACT

In this study, ten tale texts in the text book used in the 2017-2018 academic year related to the tale subject in the 9th Grade Unit 4 in the Turkish Language and Literature secondary school curriculum were examined. Our study consists of five chapters. In the first part, the problem status of the study, the purpose of the research, the importance of the research and the assumptions are given. In the second part, conceptual framework is given. The definition, structure, language and style characteristics of fairy tales, the content of fairy tales, the sources of fairy tales, the types of fairy tales, the methods of fairy tales, the relationship between fairy tales and other genres, the conceptual framework of the subject is drawn in Turkish literature. The third part is the method section and the research model, universe and sample, data collection and analysis are included. In the fourth chapter, which is the main part of the research, the texts in the 9th grade Turkish language and literature books are examined. The texts are discussed as a whole together with the preparatory studies, the relationship between the picture used, the genre reflecting and understanding and interpretation sections. Fairytale texts are discussed in the order of the book. While four of these texts were the main text, three of them were used in preparation studies and three of them were used in measurement and evaluation studies. In the fifth chapter, suggestions were

made based on the results of the research. The recommendations are aimed at bookmakers, teachers and students. The text samples that can be used in the books for the purpose of the research are also given in this section. The assumption of the study was that the fairytale texts used in Turkish language and literature textbooks were insufficient in terms of the knowledge and value they wanted to gain to the target audience. The examinations confirmed our assumption. For this reason, the fairytale was concluded with selected fairytale examples from selected sources.

Key Words: Turkish Language and Literature education, fairytale, genre, text, textbook

PageNumber: 140

Supervisor: Prof. Dr. Hamiye DURAN

İÇİNDEKİLER

ÖZ	iv
ABSTRACT	vi
ŞEKİLLER LİSTESİ.....	xii
BÖLÜM I	1
GİRİŞ.....	1
1.1. Problem Durumu	1
1.2.Araştırmanın Amacı	2
1.3. Araştırmanın Önemi.....	2
1.4.Varsayımlar	3
1.5. Sınırlılıklar.....	3
BÖLÜM II.....	4
KAVRAMSAL ÇERÇEVE	4
2.1. Masal	4
2.1.1. Masalın Tanımı	4
2.1.1.1. Sözlüklerde Yer Alan Tanımlar	4
2.1.1.2. Ansiklopedilerde Yer Alan Tanımlar.....	5
2.1.1.3. Araştırmacılar Tarafından Yapılan Tanımlar	6
2.1.2.1. Döşeme.....	9
2.1.2.2. Olay Bölümü.....	13
2.1.2.3. Sonuç Bölümü	14
2.1.4.1 Masalın Kahramanlar.....	20
2.1.4.1.1. Özellikleri	20
2.1.4.1.2. Tipler	23
2.1.4.1.3. İşlevleri	26
2.1.5.1. Hayvan Masalları	29
2.1.5.2. Asıl Masallar: Olağanüstü Masallar, Gerçekçi Masallar	31
2.1.5.3. Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar.....	33

2.1.5.4. Zincirlemeli Masallar.....	34
2.1.5.5. İşlenmiş Masallar.....	34
2.1.5.6. Yapma Masallar	34
2.1.6.1. Mitolojik Görüş.....	36
2.1.6.2. Hindoloji Okulu.....	36
2.1.6.3. Antropolojik Görüş.....	37
2.1.7.1. Tarihi- Coğrafi Yöntem.....	38
2.1.7.2. Psikolojik Yöntem.....	38
2.1.7.3. Antropoloji Yöntemi	39
2.1.7.4. Propp Yöntemi	39
2.2. Bilgi.....	45
2.2.1. Bilginin Tanımı.....	45
2.2.2. Bilgi Türleri	46
2.2.3. Bilginin Kaynağı.....	48
2.3. Değer	49
2.3.1. Değerin Tanımı.....	49
2.3.2. Değerlerin Özellikleri.....	50
2.3.3. Değer - Eğitim İlişkisi	51
2.4. Millî Eğitim ve Ders ile İlgili Açıklamalar	52
2.4.1. Millî Eğitimin Genel Amaçları.....	52
2.4.2. Ortaöğretim	53
2.4.3. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı.....	54
2.4.4. Değerler	55
2.4.5. Öğretim Programının Amaçları	55
2.4.6. “Alana Özgü Beceriler	56
2.4.7. “Ders Kitabına Alınacak Metinlerin Nitelikleri.....	56
2.4.8. “Öyküleyici (Anlatmaya Bağlı) Edebî Metinler (Masal/Fabl, Destan, Mesnevi, Hikâye, Roman Vb.) ‘de Kazanımlar	57
2.4.9. Masal/ Fabl Ünitesi	59
BÖLÜM III	60
YÖNTEM.....	60
3.1. Araştırma Modeli.....	60
3.2. Evren ve Örneklem	60

3.3. Veri Toplama Araçları	61
3.4. Verilerin Analizi.....	61
BÖLÜM IV	62
BULGULAR VE YORUMLAR.....	62
4.1. 2017-2018 Eğitim- Öğretim Yılı “9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin” İncelenmesi	62
4.1.1. Tasa Kuşu İsimli Metin	62
4.1.1.1. Metin	62
4.1.1.2. Metin Hazırlık Çalışmaları	65
4.1.1.3. Metin – Resim İlişkisi.....	67
4.1.1.4. Masal Türünün Kavratılması	67
4.1.1.5. Metnin Kavranması.....	71
4.1.2. Şehzade ile Gulyabani İsimli Metin.....	73
4.1.2.1. Metin	73
4.1.2.2. Hazırlık Çalışmaları	75
4.1.2.3. Metin- Resim İlişkisi	78
4.1.2.4. Masal Türünün Kavratılması	79
4.1.2.5. Metnin Kavranması.....	81
4.1.3. Harnâme İsimli Metin.....	82
4.1.3.1. Metin	82
4.1.3.2. Hazırlık Çalışmaları	85
4.1.3.3. Metin- Resim İlişkisi	87
4.1.3.4. Masal Türünün Kavratılması	88
4.1.3.5. Metnin Kavranması.....	89
4.1.4. Aslanla Fare İsimli Metin.....	91
4.1.4.1. Metin	91
4.1.4.2. Hazırlık Çalışmaları	92
4.1.4.3. Metin - Resim İlişkisi	92
4.1.4.4. Metin Türünün Kavratılması.....	93
4.1.4.5. Metnin Kavranması.....	94
4.1.5. Diğer Metinler	96
4.1.5.1. Kabak Gelin İsimli Metin.....	96
4.1.5.2. İki Katur İsimli Metin	98

4.1.5.3. <i>Horozla İnci İsimli Metin</i>	100
BÖLÜM V	103
SONUÇLAR VE ÖNERİLER	103
5.1. 2018- 2019 Eğitim- Öğretim Yılında Kullanılan Ders Kitabında Yer Alan Metinler ile İlgili Sonuçlar	103
5.2. Öneriler	106
5.2.1. Ders Kitabı Hazırlayan Ekiplere Öneriler	106
5.2.2. Öğretmenlere Öneriler	109
5.2.3. Öğrencilere Öneriler	110
5.2.4. Metin Önerileri.....	111
5.2.4.1. <i>Altmış Akıllı Yetmiş Fikirli</i>	111
5.2.4.2. <i>Ayşe, Fatma Kuzular</i>	114
5.2.4.3. <i>Er'ler - Karısı'na Koca Olmaya Giden Keloğlan</i>	116
5.2.4.4. <i>Harnâme</i>	121
5.2.4.5. <i>Kurtla Köpek</i>	124
5.2.4.6. <i>Mantık Al-Tayr'dan</i>	125
5.2.4.7. <i>Mesnevi'den Tutulan Bir Kuşun Vasiyeti</i>	126
5.2.4.8. <i>Üç Kız Kardeş</i>	127
5.2.4.9. <i>Yengeçle Kızı</i>	130
5.2.4.10. <i>Alageyik</i>	130
KAYNAKLAR	135

ŞEKİLLER LİSTESİ

Şekil 1. Türk Dili ve Edebiyatı 9. Sınıf Öğretim Programı, 4. Ünite Masal/Fabl	59
Şekil 2. Hazırlık soruları. Yücel, İ., Türkyılmaz, M., ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.....	66
Şekil 3. Tasa Kuşu. Yücel, İ., Türkyılmaz, M., ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.	67
Şekil 4. Şehzade ve Gulyabani, Yücel, İ., Türkyılmaz, M., ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, s. 128.....	78
Şekil 5. Şehzade ve Gulyabani. Yücel, İ., Türkyılmaz, M., ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, s. 128.....	78
Şekil 6. Zümrüdüanka (temsili), Yücel, İ., Türkyılmaz, M., ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, s. 131.....	80
Şekil 7. Hazırlık Çalışması Farenin Deve Yularını Çekmesi ve Kendi Kendisine Gururlanması, Yücel, İ., Türkyılmaz, M. ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, s.132.....	86
Şekil 8. Şeyhi, Harnâme, https://www.nezih.com.tr/urunler/harname-seyhi-kapi-yayinlari-33382 : (17.12.2018 tarihinde ulaşılmıştır.).....	87
Şekil 9. Aslanla Fare, Yücel, İ., Türkyılmaz, M. ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, s.136.....	93
Şekil 10. Aslanla Fare Metni Anlama ve Çözümleme, Yücel, İ., Türkyılmaz, M. ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, s.137.....	94
Şekil 11. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları 7. Soru İki Katır, Yücel, İ., Türkyılmaz, M. ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, s.145.....	99
Şekil 12. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları 9. Soru Horoz ile İnci, Yücel, İ., Türkyılmaz, M. ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı, s.146.....	101

BÖLÜM I

GİRİŞ

Bu bölümde çalışmanın problemi durumu, araştırmanın amacı, araştırmanın önemi, varsayımlar, sınırlılıklar yer almaktadır.

1.1. Problem Durumu

Türk dili ve edebiyatı öğretim programında yapılan değişiklikler göz önünde bulundurulduğunda şu anki programda masal metinleri 9. Sınıf programının 4.ünitesinde yer almaktadır.

Bu programda masal konusu 9.sınıflarda fabl konusu ile birleştirilerek 5 hafta (30 ders saati) olarak planlanmıştır.

Millî Eğitim Bakanlığınca öğrencilere ücretsiz olarak dağıtılan ders kitaplarındaki masal metinlerinin bazı hususlar göz önünde bulundurularak incelenmesi gerekmektedir. Bu hususlar; metinlerin dersin genel amaçlarına uygunluğu, öğrenciye kazandıracakları değerler açısından yeterliliği, öğrencilerin dil becerilerine katkısı bakımından uygunluğu, metinleri belirlenen hedeflere göre seçilip seçilmediği ve ünite içinde yer alan diğer kazanımların masal metinleri ile verilip verilemeyeceğidir. Bunlarla birlikte masal metinlerinin anlaşılması için kitapta yer alan etkinlikler ve soruların da yeterliliğini ele almak gerekmektedir.

Tüm bunlardan hareketle çalışmanın problem cümlesi: “9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı ders” kitabındaki masal metinleri kazandırılmak istenen bilgi ve değerler açısından yeterlidir mi?

Alt problemler:

1. Masal nedir?
2. Bilgi nedir?
3. Değer nedir?
4. Masalların görevleri nelerdir?
5. Masalların edebi tür olarak geçmişte, günümüzde ve gelecekteki durumu nedir?
6. Masal metinleri ile kazandırılmak istediğimiz bilgi ve değerler nelerdir?
7. Seçilen masal metinlerinin masal türlerini anlatmada yeterli midir?
8. Masal metinleri ve masal türünün anlaşılması için kitabın ilgili bölümü yeterli midir?

1.2.Araştırmanın Amacı

Ortaöğretim öğrencileri yüksek öğretime hazırlarken bir yandan da hayata hazırlar. Bu nedenle öğrencilerin okuduğu metni eksiksiz anlamaları, kendilerini eksiksiz ifade edebilmeleri, edebi zevk geliştirebilmeleri Türk dili ve edebiyatı dersinin amacıdır. Bu amaç doğrultusunda ders işlenişinde kullanılacak masal metinleri de öncelikle öğrencide okuduğunu anlama becerisi ile anladığını ifade etme becerisini geliştirebilecek düzeyde olmalıdır. Bunun yanı sıra masal metinleri ile öğrenci evrensel ve millî değerleri özümseyebilmeli, masal metinlerinden kendine bir ders çıkarabilmelidir. Tüm bu genel kazanımlardan sonra bir edebi metin türü olan masal metinlerin özelliklerini kavrayabilmeli, masal metinlerinin kendine ve gelecek kuşaklara olan faydasını anlayabilmelidir. Masal metinlerinin Türk edebiyatı için önemi düşünüldüğünde araştırmanın amacı “9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı” kitaplarındaki masal metinlerinin yukarıda belirtilen amaca uygun olarak seçimine ve işlenmesine katkı sağlamaktır. Bununla birlikte araştırma kitap hazırlama komisyonuna, öğretmenlere ve öğrencilere Türk dili ve edebiyatı dersinde, dersin amacı ve kazanımlarına uygun bir şekilde katkı sağlamayı amaçlamaktadır. Bu katkıyı sağlamak amacı ile örnek metinler sunmaktadır.

1.3. Araştırmanın Önemi

Türk kültürünün yansımalarının en güzel örneklerinden olan masalların hak ettiği şekilde nesilden nesile aktarılması gerekmektedir. Bu aktarımın sağlıklı bir şekilde olması için ortaöğretimde öğrencinin masalların önemini keşfetmesi sağlanmalıdır. Bu kültürü ve me-

tin türünün özelliklerini yansıtmayan ya da dil gelişimine katkı sağlamayan metinler seçildiğinde masallar sağlıklı bir şekilde kuşaklara aktarılamaz. Metin altı soruları öğrencilere ve metinlere uygun olmadığında ise soruları cevaplayamayan öğrenci; dersin, konunun gerekliliği konusunda şüpheye düşecektir. Bu nedenlerle araştırma öncelikle dersin genel ve özel amaçlarının en iyi şekilde gerçekleştirilebilmesi için önem arz etmektedir.

Araştırmanın önemi halk edebiyatı ürünlerinin öneminden gelmektedir. Masal halk edebiyatı ürünlerinden birçoğunu içinde barındırması, çocukların dil gelişimine katkı sağlaması, içinden çıktığı milletin ahlâk unsurlarını yansıtmaları bakımından da önem arz etmektedir. Bu nedenle ortaöğretimde masal metinlerinin incelenmesi ve seçilmesi dikkate değer bir konudur. Araştırmamızın konusunun önemi buradan gelmektedir.

1.4.Varsayımlar

Araştırma ile ilgili olarak “Türk dili ve edebiyatı ile dil ve anlatım kitaplarında yer alan masal/fabl metinleri ve metin işlenişlerinin masal metinlerinin görevlerine”, edebi tür olarak genel özelliklerine, kazandırılmak istenen bilgi ve değerlere uygun olmadığı varsayılmaktadır.

1.5. Sınırlılıklar

Bu çalışma, 2017-2018 Eğitim – Öğretim Yılı içerisinde kullanılan “9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabında yer alan Tasa Kuşu, Şehzade ile Gulyabani, Derviş, Andersan Masalları, Farenin Deve Yularını Çekmesi ve Kendi Kendine Gururlanması , Harnâme, Aslanla Fare, Kabak Gelin, İki Katır, Horozla İnci” metinleri ile sınırlıdır. Bu metinlere alternatif olarak seçilecek metinlerin sınırlandırılması da kaynaklara göre yapılacaktır. Bu kaynaklar Nazım Hikmet, Pertev Naili Boratav, Naki Tezel, Şefik Can, Ziya Gökalp, Abdülbâki Gölpinarlı’nın hazırladığı masal kitapları ile sınırlı tutulacaktır. Bununla birlikte internet de kaynaklar arasında yer alacaktır.

BÖLÜM II

KAVRAMSAL ÇERÇEVE

2.1. Masal

2.1.1. Masalın Tanımı

Masal kavramının tanımı birçok sözlük ve ansiklopedide yer almaktadır. Bunun yanı sıra masal birçok araştırmacı tarafından tanımlanmış bir terim olarak karşımıza çıkmaktadır. Bu tanımları üç ana grupta ele alabiliriz: Sözlüklerdeki, ansiklopedilerdeki ve araştırmacıların yaptıkları tanımlar.

2.1.1.1. Sözlüklerde Yer Alan Tanımlar

Türkçe sözlükte masal kelimesinin dört farklı anlamı ile ilgili açıklamalar yer almaktadır. Bu anlamlardan ikisi gerçek ikisi mecaz anlam olarak verilmiştir:

Masal: *is. Ar. Mesel* 1. Genellikle halkın yarattığı, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen, çoğunlukla insanların veya tanrıların başından geçen, olağan dışı olayları anlatan hikaye. 2. Öğüt verici, ahlak dersi veren alegorik eser. 3. *mec.* Boş ve yalan söz. 4. *mec.* Değersiz önemsiz şey (Türk Dil Kurumu, 2009, s.1349).

Bu tanımdan da anlaşılacağı üzere “masal” sözcüğü dilimize Arapçadan geçmiştir. Kelimenin orijinali “*mesel*”dir. İngilizcesi “*tale*”, Fransızcası “*conte*”, Almancası “*maerchen*”dir.

Osmanlıca-Türkçe Ansiklopedik Sözlük’te masal yerine “mesel” sözcüğü kullanılmaktadır. Mesel, “Terbiye ve ahlaka faydalı, yararlı olan hikâye” şeklinde tarif edilmektedir (Develioğlu, 2004, s.625).

Dîvânu Lugâtî't- Türk'te "ödkünç" olarak geçmektedir. Bu kelime Uygurcada öd, öğüt anlamına geliyor Ötkünç, öğüt verici, kıssalı söz anlamına gelmektedir." (Tezel'den aktaran: Nas, 2004, s.159. Masal kelimesi Türk toplumlarında farklı isimlerle de bilinir (Yavuz, 2002, s.13): "Çağatay Türkleri masala "tutmak", Kerkük Türkleri "masal", Azerbaycan Türkleri "nağıl", Teleüt Türkleri "çerçok" Kırgızlar "ezteg", Şor Türkleri "libak", Balkan Türkleri "masal", Yarkent ve Kaçkar Türkleri ise "çöçek" derler".

Değişik bölgelerimizde metel, metelok, mesel, misal, mesele, meselok, nağıl, çirok, hikâye, hekat, sanık, sanika olarak da adlandırılmaktadır (Şimşek,2010,s.188).

Ahmet Vefik Paşa Lehçe-ı Osmânî' de masal için "mesel", halâ hikâye, dâsîtan, menkabe; Muallim Naci, Lügatinde mesel karşılığı "dasitan, kıssa-ı meşhure" ; Şemseddin Sami Kamûs-ı Türkî'de "adab ve ahlâk ve nasâhiyemüteallik küçük hikâye" ; Hüseyin Kâzım Kadri, Türk Lügati'nde "Arapça mesel emsal muharrefi; hikâye; menkıbe,destan" ... biçiminde değerlendirmiştir (Karadağ, 1996, s.244).

"Kamus-ı Türkî": " Çocuklara anlatılan, çoğu insanlarla ilgili, olağan ve olağandışı hadiselere dayanan, öğüt verici hikâye" (Yavuz, 1997, s. 21).

2.1.1.2. Ansiklopedilerde Yer Alan Tanımlar

Önemli ansiklopedilerden Büyük Larousse'de masalın tanımı şu şekildedir:

"Bütünüyle hayal ürünü olan, genellikle olağanüstü olaylara, zaman zaman da doğaüstü varlıklara (cin, peri, dev, ejderha vb.) yer verilen, olayları çoklukla belirli olmayan bir yerde (masal ülkesinde), belirli olmayan bir zamanda (evvel zaman içinde) geçen ve ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa anlatılarak sürüp giden bir anlatı türü (Büyük Larousse,1986, s.7841)."

"Düz yazı biçiminde söylenmiş, dinsel ve büyüsel inançlardan ve törelerden bağımsız, bütünüyle düş ürünü olan kısa anlatı türü (Gelişim Hachette, 1983,s. 2740)."

"Olağanüstü öge, kahraman ve olaylara yer veren öykü (Ana Britannica, 1989, s. 402). "

"Hayali serüvenler veya kıssadan hisse çıkarılan eğlenceli hikâyeler (Genç Larousse, 1993,s. 2758)."

Çoğu geceler ninelerimizin dizinde, tatlı uykumuzu bile feda ederek saatlerce dinlediğimiz masallar, halkın ortak şuurunda doğmuş, ağızdan ağza, kuşaktan kuşağa sürüp gelen; cereyan ettiği yer ve zaman bilinmeyen, normal ya da olağanüstü şahıs veya peri, cin, dev, ejderha gibi ya-

ratıklara ait olağandışı ve tamamıyla hayal mahsulü birtakım hadiselerin hikâye edildiği sözlü halk edebiyatı ürünleridir (Türk Edebiyatı Ansiklopedisi, 1987, s. 283).

Olağanüstü olaylara, doğaüstü varlıklara yer veren; tümüyle düş ürünü, çoğunlukla belirli olmayan bir zamanda ve yerde geçen genellikle ağızdan ağza aktarılarak sürüp giden anlatı türüdür (Dictionnaire Larousse, 1993, s. 1605).

Yukarıdaki tanımlardan da anlaşılacağı üzere masallar olağanüstü, eğlenmek ve öğretmek için anlatılan, hayal ürünü olan, zamanı ve mekânı belli olmayan sözlü bir anlatı türüdür.

Sözlük ve ansiklopedilerde yapılan tanımlardan ziyade Türk edebiyatında da birçok araştırmacı masalı tanımlamıştır.

2.1.1.3. Araştırmacılar Tarafından Yapılan Tanımlar

Ziya Gökalp: “Masal, perileri ve devleri muhtevi olsun olmasın, zamanı ve mekânı olmayan, esrarengiz bir muhitte cereyan eden hikâyelerdir” (Filizok, 1991, s. 94).

Pertev Naili Boratav masalı, “Nesirle söylenmiş, dinlik ve büyüklük inanışlardan ve törelerden bağımsız, tamamıyla hayal ürünü, gerçekle ilgisiz ve anlattıklarına inandırmak iddiası olmayan kısa bir anlatı.” olarak tanımlar (Boratav, 1969, s. 80).

Türk Masalları adlı kitabında Naki Tezel, masalı şu şekilde tarif eder: “Masal, olaylarının geçtiği yer ve zamanı belirli olmayan, peri, dev, cin, ejderha, Arap bacı vb. gibi kahramanları, belirli kişileri temsil etmeyen hikâyedir.” (Tezel, 2009, s. 8).

Bilkan’a göre, “Masal, gerçekle ilgisiz, tamamen hayal ürünü olan ve anlattıklarına inandırmak iddiası bulunmayan anlatım türüdür.” (Bilkan, 2001, s. 15).

Demiray’a göre, “Bazı yaşlarda çocukların büyük bir alaka duydukları masallar, olağanüstü olayları anlatan, zaman ve yer kavramı belirli olmayan edebi eserlerdir.” (Demiray, 1973, s. 21).

Şimşek, masal konusunda şunları söyler:

“Halkın hayal gücünden ve ortak bilincinden doğmuş, dilden dile aktararak kuşaktan kuşağa geçen, kahramanları dev, peri, cin, ejderha gibi olağanüstü varlıklar olan gerçeküstü hikâyelere masal denir. Masallar sözlü kültüre ait ürünlerdir. Anonim halk edebiyatı içinde yer alır ve toplumun ortak malıdır. Masal kelimesi, Arapça’da *mesel* biçiminde geçer. Türk boyları arasında masalın değişik adlarına rastlanır. Masal karşılığı olarak Kırgızlar ve Kazaklar *ertek/ertegi*,

Çuvaşlar *hallap*, Teleütler *çorçek*, Doğu Türkistanlılar ise *çocuk* terimlerini kullanırlar.” (Şimşek, 2007, s. 57).

Enver Naci Gökşen, *Örnekleriyle Çocuk Edebiyatımız* adlı kitabında masalın tanımı konusunda Prof. Dr. Orhan Acıpayamlı’dan şu alıntıyı yapmıştır: “İnsanoğlunun evren, dünya, yaşam, doğa, toplum ve kendisiyle ilgili tarihsel oluşum, düşün, istek ve izlenimlerinin az ya da çok değişikliğe uğrayarak, ağızdan ağza geçme yoluyla çağımıza ulaşan geleneksel anlatı örnekleri.” (Gökşen, 1980, s. 50).

Kahramanlarından bazıları hayvanlar ve tabiatüstü varlıklar olan, olayları masal ülkesinde cereyan eden, hayal mahsulü olduğu halde dinleyicileri inandırabilen bir sözlü anlatım türüdür (Sakaoğlu, 1999, s. 2).

Sakaoğlu (1973, s.139)’na göre masalın tanımı şu şekildedir:

“Halk anlatmaları arasında, eğlendirmeyi amaçlaması açısından en önde gelen tür olan masallar, fıkra ve efsane gibi kısa anlatılardan farklı bir yapıya sahiptir. Öbür türlere göre daha süslü bir anlatım üslûbuna sahip olan masallar, ayrıca kuruluş itibariyle de modern hikâyeyi hatırlatmaktadır.”

Özdemir (1994, s.315) masalı tanımlarken “Masal, düzyazı anlatımıyla oluşturulan, tümüyle düş gücünün ürünü, gerçeğe ilgisi bulunmayan, sunduğu evreni inandırıcı kılma yolunda bir kaygı taşımayan kısa bir anlatıdır.” der.

Masalı, Seyidoğlu (1987, s.149) ;

“ Halk arasında yüzyıllardan beri anlatılmakta olan ve içinde olağanüstü kişilerin, olağanüstü olayların bulunduğu, bir varmış bir yokmuş gibi klişe bir anlatımla başlayan, belli bir uzunluğu olan, sonunda yedi, içti, muratlarına erdiler yahut onlar erdi muratlarına biz çıkalım kerevetine, gökten üç elma düştü, biri anlatana, biri dinleyene, biri de bana gibi sözlerle sona eren, zaman ve mekân kavramlarıyla kayıtlı olmayan bir sözlü anlatım türüdür.” şeklinde tanımlamaktadır.

Çetinkaya (2007, s. 9) ise masalı,

“Masal, genellikle nesir halinde anlatılan, içlerinde nadiren de olsa manzum kısımlara yer verilen; başında, ortasında ve sonunda kendine özgü kalıplaşmış ifadeler bulunan; kahramanları insan, hayvan ve olağanüstü varlıklar olabilen, içinde olağanüstü olaylara yer veren, kahramanların yaşadıkları olayları -masal dünyası- adı verilen belirsiz bir mekân ve zamanda gerçekleşen; büyükler tarafından küçüklere, kadın ve erkek yetişkinler tarafından yetişkinlere ve çocuklara, genellikle akşamları ve ev ortamında anlatılan; bireyleri eğlendirmek, eğitmek öğüt vermek, belli olguları ve olayları kavratmak için çoğunlukla sözlü olarak yaratılmış, sözlü olanların bir

kısmı yazıya aktarılmış, bir kısmı ise yazılı olarak yaratılmış edebi türdür.” olarak tanımlanmaktadır.

Elçin (2005, s.386) ise masalı, “Bilinmeyen bir yerde, bilinmeyen şahıslara ve varlıklara ait hadiselerin macerası, hikâyesi” dir, şeklinde tanımlar.

Makas (2000, s.19) “Masal, fantastik arzuların bilinçaltında yarattığı özlenen dünyadır.”

“Olağanüstü olaylarla süslü, olağan üstü kişilerin basından geçen, zaman ve yer kavramları belirli olamayan ilgi çekici hikâye.”(Karaalioğlu, 1962, s.93).

“Fevkalâde olay, macera ve kahramanlara yer verilen, hayâlî, sözle nakledilen ve daha çok çocuklara anlatılan hikâye.” (Doğan, 2003, s. 882).

Alptekin (2002, s. 11)’e göre de masal, büyük ölçüde nesirle anlatılmış ve dinleyicileri inandırmak gibi bir iddiası bulunmayan, hayal ürünü olan nesir şeklinde anlatmalardır.

“...oysa masallar bütünüyle ya da genellikle olağanüstü olayların ve kişilerin gerçeğe çelişen bir yer ve zaman boyutu içinde anlatıldığı edebiyat ürünleridir” (Kıbrıs, 2000, s.34).

Masal, “birçok araştırmacının kabul ettiği gibi sadece çocukları eğlendirmek için anlatılan bir edebi tür değil, aynı zamanda okuryazar olmayan halk için okuryazar halkın romanı ve hikâyesi olmaktadır” (Günay, 1975, s.2).

Masal yazınsan öğeleri güçlülükle kendi içine katar; tıpkı yasayan boş inançlarda olduğu gibi. Masalın öyle bir direnci vardır ki bütün öbür biçimler onun içinde erimeden parçalanır. Yine de eğer böyle bir karşılaşma meydana geliyorsa bunda kazançlı çıkan her zaman için masal olmuştur (Propp, 1995, s.215).

Kunos (1978, s. 113) masalı, masal dediğimiz şey her milletin dönen aynasıdır, şeklinde tanımlar.

Sakaoğlu (1973, s. 5) Kenneth W. Clark ve Mary W. Clark’ın masalı, olağanüstü karakterlerin ve yaratıkların gerçeküstü dünyasında şöhret ve talih kazanan mütevazı kahramanları ve harikaları ihtiva eden nesirlerdir, şeklinde tanımladığını belirtir.

Sakaoğlu (1973, s. 5) Warren S. Walker’ın,gerçek olmayan bir dünyada, belirli olmayan bir yerde, belirli olmayan karakterler arasında geçer, acayipliklerle doludur, şeklinde tanımlandığını belirtir.

2.1.2. Masalın Yapısı

Masalın çeşitli araştırmacılar tarafından yapılan tanımlarından hareketle masalın genel hususiyetlerini detaylandırmak, masalın anlaşılmasını kolaylaştıracaktır.

Masallar yapı bakımından üç bölümden meydana gelir.

1- Döşeme (Masal başı)

2- Olay (Gelişme)

3- Sonuç (Dilek)

2.1.2.1. Döşeme

Masalın giriş bölümüdür. Dinleyicilerin ilgisini çekmek amacıyla oluşturulan bu bölümün içerik açısından masalla ilgisi yoktur. Bölüme söz başı veya tekerleme bölümü de denmektedir (Kabaklı, 1983, s. 77). Ancak hemen belirtmek gerekir ki “Türk masallarındaki tekerlemeleri yabancı masallarda bulmak mümkün değildir. Bu farkları oluşturan neden, masalların anlatıldığı ve kuşaktan kuşağa aktarıldığı toplumların veya kültürlerin ortam, düşünce ve duygu yönünden değişik özellikler taşımalarıdır.” (Oğuzkan, 2001, s. 19). Bizim masallarımızda ise sadece masalın başında değil, çeşitli bölümlerinde de tekerlemelere bolca yer verilmektedir.

Tekerleme, “ses ve sözcük benzerliğinden yararlanılarak oluşturulan yarı anlamlı, yarı anlamsız, hoş söyleyişli cümlecikler ya da sözlerdir (Yardımcı ve Tuncer, 2002, s. 63). Burada geçen ses tekrarları, söz oyunları ve ahenkli söyleyiş, dinleyicilerin hem hoşuna gitmekte hem de dinlenilecek olan masala ilgisini çekmektedir. Ayrıca tekerlemeler, “birbirine aykırı düşünceleri, olmayacak durumları bir araya getirip, mantık dışı birtakım sonuçlara varmakla şaşırtıcı bir etki yaratır.” (Duymaz 2002, s. 24). Böylece masalın doğasındaki olağanüstülük tekerlemeler vasıtasıyla açıkça dile getirilir.

Masallarda üç çeşit tekerleme vardır:

1. Giriş tekerlemeleri.

2. Masal içi tekerlemeleri.

3. Masal sonu tekerlemeleri.

Bu tekerlemelerin masalın içinde ayrı ayrı fonksiyonları bulunmaktadır. Masal başı tekerlemeleri, masala başlamadan önce söylenen giriş tekerlemeleridir. Burada amaç gerçek dünyadan çıkarıp masalın yalan dünyasına dinleyiciyi sokmaktır. Başlangıç tekerlemele-

rinde masalın “eğlendirmek, ders vermek amacıyla uydurulduğu konusunda, dinleyenleri uyarma” işlevi vardır (Yavuz, 1997, s. 77). Bilindiği gibi masallara en yaygın giriş, “Bir varmış, bir yokmuş.” tekerlemesiyle yapılır. Böylece daha masalın başında “yoklukla varlığın sınırları kalkar, yok derken var, var derken yok anlatılır. Hayatın alışılmış, yeknesak kuralları ve yaşama tarzı dışında gerçeküstü bir âlemde problemler, alaya alınır.” (Günay, 1987, s. 130). Bir bakıma dinleyici, masalın gerçeküstü doğasına hazırlanmış olur. Bazen de masalcı, “Sineğe vurdum palanı, dinlettim mi sana bu koca yalanı.” diyerek niyetini açıkça belli eder (Boratav, 1958, s. 33). Masal anlatan kişi bu niyetini ister gizlesin ister açıkça söylesin dinleyici daha ilk cümleden ne tür bir anlatıyla karşı karşıya kalacağını bilir ve kendini buna göre hazırlar.

Boratav (2000, s. 77)’da masal tekerlemelerinin bir görevi olduğunu vurgulayarak, giriş tekerlemelerinin görevini şöyle açıklamıştır: “Başta söylenenler, bir uyarma edasıyla masalın gerçek değil de eğlendirmek ve ibret dersi vermek için uydurulmuş şeyler olduğunu, olayların uydurma da olsa çok eskiden geçmiş kabul edilmesi gerektiğini belirtmek isterler.”

Masalların uydurma olduğunun en belirgin işareti olan tekerlemeler, bazı temalar içerir. Tekerlemelerin değişik biçimlerde olsa da hemen hemen aynı şeyleri ifade ettiğini belirten Boratav (1958, s. 34), Türk tekerlemelerindeki temaları şu başlıklar altında toplamıştır:

“1. Mantıksal düzeni altüst olmuş bir dünya hayali.

1.1. Zaman ve yer ilkeleri geçersizdir. Kişi, babasının beşiğini sallayabilmekte, altı ay bir güz yürüse de bir arpa boyu yol gidebilmektedir.

1.2. Varlıklar, biçimsel ölçülerini ve niteliklerini yitirmiştir. Karpuzun içinde şehirler bulunabilmekte, bir yaprak üzerinde tarlalar olabilmektedir.

1.3. Yoklukla varlığın arasındaki sınır kalkmıştır. Kör, uzakları görebilmekte, çakmaksız tüfekte doğmamış tavşan vurulabilmektedir.

2. Düşler.

2.1. Tekerlemelerde yoksul insanların büyük servetlere ulaştığını hayal eden “özlem düşleri” yer alır.

2.2. Hırsızların, arı kovanı içinde bulunan adamı sırtlayıp götürmeleri gibi “korkulu düşler”in anlatıldığı tekerlemeler de bulunmaktadır.

3. Toplum düzeninin ve günlük hayatın alay konusu olması.

3.1. Kadı-mahkeme; derebeyi, ağa; destan kahramanları; şeyh, derviş ve tekkeler; hocalar, papazlar gibi çeşitli kurulların, insan münasebetlerinin alaylı görünüşü verilmektedir.

3.2. Günlük hayatın türlü sıkıntıları anlatılmaktadır.

3.3. Tembelin, bir iste tutunamayan kararsız kişinin serüvenlerine yer verilmektedir.

3.4. İyi niyetli olan ama yerine göre ne söylemesi gerektiğini bilmeyenlerin başına gelenler dile getirilmektedir.”

Kaya (1996, s. 146)’ya göre, masallarda şu tekerleme çeşitlerine de rastlamak mümkündür:

1. Tuhaf olayları içeren ve şiirsel bir ifade taşıyan tekerlemeler: Bunlar; sivrisinek, sıçan, pire, çift süren çizme ve topal arı gibi güldürü özellikleri olan ve tuhaf konuları içeren tekerlemelerdir.

2. Bağımsız bir masal olabilecek türden olan hacimli tekerlemeler: Bunlar; üç arkadaş, kovan içindeki adam, kırk yılan ve bıldırcın gibi genellikle yalanlama ve zincirleme masal tipinde olan tekerlemelerdir.

Masalların giriş bölümünde kullanılan tekerlemeler için aşağıdaki şu örnekler verilebilir:

Bir varmış, bir yokmuş. Zaman zaman içinde, kalbur saman içinde. Deve tellâl iken, horoz imam iken, manda berber iken, annem kasıkta, babam beşikte iken... Ben babamın beşiğini tıngır mıngır salları iken, babam düştü beşikten, alnını yardı esikten... Annem kaptı masayı babam kaptı küreği, gösterdiler bana kapı arasındaki köseyi... O öfke ile Tophane minaresini cebime sokmayayım mı borudur diye... O öfke ile Tophane güllesini cebime doldurmayayım mı darıdır diye... Orada buldum iki çift bir kayık. Çek kayıkçı Eyüb’e... Eyüb’ün kızları hasarı... Bir tokat vurdular enseme, gözlerim fırladı dışarı... Orada gördüm bir kız... Adı Emine, girdim koynuna... Bir tarafı tozluk dumanlık, bir tarafı cayır çimenlik, bir tarafı sazlık samanlık... Bir tarafta boyacılar boya boyuyor renk ile... Bir tarafta demirciler demir dövüyor denk ile... Bir tarafta Mehmet Ali Paşa cenk ediyor şevk ile... Anan yahşi, baban yahşi, kurtuldum ellerinden... (Tezel, 1997, s. 12).

Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde... Eşek dellâl iken, deve berber iken... Bir varmış, bir yokmuş Allah’ın kulu darıdan çokmuş... Çok demesi günahmış. Var varanın, sür sürenin... Destursuz bağa girenin sopa yemesi çokmuş. Zamanında, ben üç yüz bir yasında iken iki arkadaşım vardı:

biri kör, biri çıplak. Çakmaksız, namlısız, kundaksız tüfekle bitmedik çalı dibinde doğmadık tavşan avına gittik. Çıktık tepenin basına, seyrettik toprağına tasına. Gördük bir göl, ördekler yüzüyor. Çakmaksız, namlısız, kundaksız tüfekle ‘gel ha!’ eyledik. Ördekler zombala devrildi. Kör aradı buldu, çıplak koynuna koydu. Sapsız, namtısız, ceciksizpıçakla kanırdık, boğazladık. Ördekleri pişirip yemek için bir kazan aradık. Bir cadı karısı rasgeldi: lildirimlikli, burnu ilikli, kazan başlı, kurbağa dişli, ölü kurbağa gözlü, dağarcık yüzlü, küp karınlı, patlıcan burunlu, sipirdiğini takıştırmış, könçeciğini çekiştirmiş, pabucundan boşanan kıyraklar, haniya o bizim çakmaksız, namlısız, kundaksız tüfeğin saçması mı? vızıldayıp geliyor... (Boratav, 1969, s. 17).

Bir de masal anlatıcısının, masala başlamadan önce dinleyicileri hazırlamak için kullandığı, karşılıklı konuşma biçiminde geçen tekerlemeli söyleyişler vardır. Bu hazırlama aşamasını, Artun (2004, s. 110)’un verdiği su örnekte de görmek mümkündür:

Masal anlatıcısı:

— Ya varmış ya yokmuş. Bir padişah varmış. Allah’ın emriyle kimin günahı varsa estağfurullah diyecek.

Dinleyiciler hep bir ağızdan:

— Estağfurullah!

Masal anlatıcısı:

— En büyük ağaç hangi ağaç?

Dinleyiciler:

— Çınar.

Masal anlatıcısı:

— Padişahın anası çeker, babası çeker bu da Allah’ın emri dermiş.

Dinleyiciler:

— İyi ki biz padişah değiliz.

Masal anlatıcısı:

— Susun! Simdi anlatak mı dinletek mi?

Dinleyiciler:

— Anlat.

Masal anlatıcısı: Eğer dinleyecekseniz, oturun, kulaklarınızı dakin. Yatacaksanız yün döşek açın da içine yatın.

Giriş tekerlemelerinin bir çeşidi de birinci şahıs ağızdan anlatılan uzun maceralardır. Bu tekerlemelerde masalcı, olağanüstü olayları kendi başından geçmiş gibi anlatır (Duymaz 2002, s. 261).

2.1.2.2. Olay Bölümü

Giriş tekerlemelerinden sonra, bağlama niteliğinde olan “Bir varmış, bir yokmuş. Günlerden bir gün...” ifadeleriyle masalın asıl bölümüne geçilir. Bu bölüm, masaldaki olayların geliştiği ana bölümdür. Kahramanların, ayrıntıların, problemlerin anlatıldığı bu bölüm, masalın en uzun kısmıdır. Olay bölümünde kahramanlar “Üçlü bakışım” denilen kural ile masalda yerini alır. Pertev Naili Boratav “Üçlü bakışım”dan bahseder:

Özellikle olağanüstü ve uzunca gerçekçi masalların kuruluşlarında çok kez başvurulan «üçlü bakışım» kuralı önemli bir yer tutar: olaylar önemlerine göre sıralanarak üç süreli bir düzen içinde geçerler; kişiler, yine önemlerine göre, üç bölüğe ayrılırlar: örneğin, padişahın üç oğlu; her biri bir başka yerde oturan üç kardeş dev. v.b...Olaylar bir kez geçmeden (örneğin: tarif ya da talimat yollu) bir kez de geçtikleri süre içinde anlatılırlar; kimi hallerde ayrıntıları ile önceden, kısa olarak da kişilerin başından geçerken, kimi zaman da, tersine, önceden kısa olarak, yaşadıkları süre içinde ise ayrıntıları ile geçer.

Bu masal kahramanının genellikle üç çocuktan en küçüğü olması, amacına ulaşmak için olayları üç kere tekrar etmesini ifade eder. “Olaylar önemlerine göre sıralanarak üç süreli bir düzen içinde geçerler; kişiler yine önemlerine göre, üç bölüğe ayrılırlar: örneğin padişahın üç oğlu, her biri bir başka yerde oturan üç kardeş dev v.b...” (Oğuz, 2008,s.2) Masalın ana gövdesini oluşturan asıl masal bölümünde, masal içi tekerlemeleri kullanılır. Bu tekerlemelerin en önemli özellikleri, “hâdiseleri birbirlerine bağlamak ve dağılan alâkayı tâzelemek” tir (Elçin, 1981, s. 369). Başlangıç tekerlemelerinde olduğu gibi bu tekerlemelerde de söz oyunları aracılığıyla anlatıcı hünerlerini sergiler. Masallardaki “Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş, altı ay bir güz gitmiş, bir de arkasına dönüp bakmış ki, bir arpa boyu yol gitmiş’, ‘uzatmıyalım hikâyeti kopartmıyalım kıyameti’, ‘masalda zamanlar çabuk geçermiş...’, ‘masal buya...’” gibi çıkışlar hep hüner göstermek için kullanılmıştır (Boratav, 1987, s. 123).

Bu tekerlemelerin bir diğer önemli işlevi de masallarda geçen uzun zamanı “Az gitmiş uz gitmiş, dere tepe düz gitmiş.” gibi birkaç cümleyle kısaca anlatmaktır. Bu tekerlemeye, “Bir de arkasına dönüp bakmış ki bir arpa boyu yol gitmiş.” ifadesi eklendiğinde de “masalın gerçek-dışı niteliğini belirtme kaygısı belirir.” (Boratav, 1995, s. 77).

Tekerlemeler; geçen uzun zamanı kısaltmayı, araları uzun olan mekânları yakınlaştırmayı, dinleyicinin olayı kavraması için kısa bir ara vermesini ve hızlanma gereksinimini karşılar.

2.1.2.3. Sonuç Bölümü

Masalın son bölümüne “dilek” ya da “üç elma” bölümü de denir. Bu bölüm de bir tekerleme ile bitirilir. Bu bölümde yer alan tekerlemelerin çeşitli işlevleri vardır.

Bu işlevler, maddeler halinde şu şekilde gösterilebilir:

1. Masalda anlatılan olaylara gerçekmiş gibi bir hava vermek için “Kırık gün kırk gece düğün yapmışlar.” gibi gerçekçi bir ifadeyle tekerleme söylemek (Tezel, 1987, s. 130).

2. Bir çeşit dua niteliğinde olan tekerlemelerle masalı bitirmek.

3. “Onlar ermiş muradına, biz çıkalım kerevetine.” gibi ifadelerle, iyi dileklerde bulunmak.

4. “Şimdi öyle yaşayıp durur. Dün buradan geçti, cümleye selam etti.”, “Onlar yediler, içtiler, o yana gittiler, biz de yedik, içtik, bu yana geldik.” gibi ifadelerle masalın geçmiş zamanını, anlatımın şimdiki zamanına uzatmak (Yücel, 1999, s. 76).

5. “Gökten üç elma düşmüş: Birisi masal kahramanlarının başına, birisi anlatanın başına, birisi de dinleyenlerin başına.” tekerlemesiyle dinleyenleri masal dünyasının içine katmak. Bazı zamanlarda ise “biri masalı anlatanın başına, biri dinleyenin ninesinin başına, biri de benim başıma” şeklinde hepsini sahiplenir.

6. Masalın bittiğini ifade ederek dinleyiciyi masal dünyasından gerçeğe taşımak.

7. Kötüleri “kırk satır mı kırk katır mı” şeklinde cezalandırmak.

2.1.3. Dil ve Üslup Hususiyetleri

Sözlü geleneğin bir ürünü olan masalların bir önemi de dil ve üslup özelliklerinden gelmektedir. Masalların üslup özellikleri anlatıldıkları toplumun evren, dünya ve insan tasavvurunu göstermesi bakımından incelenmesi gereken hususlarındandır.

“Halkın yarattığı bir ürün olan masallarda dil, doğal olarak sadedir. Masal dili, farklı yörelerde farklı ağızları bünyesinde barındırır.”

“Masal dili, oldukça hareketlidir. Bu nedenle anlatımda betimlemelerden çok, eylemlere ağırlık verilir. Sıfatlara göre eylemlerin daha fazla kullanılması, masallarda hareketi sağlamaktadır” (Yavuz, 1997, s. 81). Yavuz (2009, s. 105) masallarda dilin yalın bir Türkçe olduğunu, anlatımda betimlemelerin oldukça az yer aldığını, masalın bütününde hareketli

bir dil hâkimiyeti görüldüğünü söyler. Buradan hareketle de masalın betimleme değil, eylem ağırlıklı olduğunu belirtir. Masallar dönemin ya da üretildiği toplumun yaygın dil özelliklerini barındırırlar. Yavuz’a göre (2009, s. 105) masalda genellikle sıfatlar az kullanılırken, fiiller çok kullanılır. Bu da hareketliliği sağlayan temel ögedir. Yavuz’a göre (2009, s. 105) masal anlatımında hareketliliği ve renkliliği sağlayan bir başka ilginç öge de anlatımın yer yer şiirlerle süslenmesidir.

“Masallarda geçen kalıp sözlerin yanı sıra –mİş’in kullanımı da masal söyleminde etkili olan bir unsurdur.” Bu ek, masal dünyasının gerçek dünyadan uzaklığını göstermede yardımcı olmaktadır (Zeyrek, 1990, s.83). -mİş ekinin bir diğer işlevi de anlatıcının, masalın yaratıcısı olmadığını belirtmektir. Bu ek sayesinde anlatıcı, masalı bilmeyen dinleyicilere “aktarma” görevini yerine getirmektedir (Baştürk, 2004, s. 70).

“Masallarda sadece –mİş’lı geçmiş zaman kullanılmaz. Yer yer –dİ’lı geçmiş zamana, geniş, gelecek ve şimdiki zamana da yer verilir.” Bu zaman değişimi, genellikle karşılıklı konuşmalarda geçmektedir. Bu durum da masal içinde biçim bilimsel farklılıklar yaratmaktadır (Duman, 2001, s. 134). -dİ’lı geçmiş zaman ve –mİş’lı geçmiş zaman bazen de akıcılığı sağlamak için şimdiki zaman kullanılmaktadır.

Masal kahramanının dil problemi yoktur. Çin, Maçın, Hindistan’da da olsa kendi dilini konuşur.

“Masallarda zengin bir söz varlığı bulunmaktadır. Anonim olan bu üründe deyim, atasözü, ikileme, yenileme ve pekiştirme sözcüklerinden bolca yararlanılmaktadır.” Aynı masalda bir durum için kullanılan ifadelerde bile bir zenginlik görülmektedir. Mesela pek çok masalda sadece “yola çıkmak” yerine “yol almak, yola koyulmak, yolunu tutmak, yollara düşmek...” gibi ifadeler de kullanılmaktadır. Arıcı (2012, s. 31) masalların açık, akıcı, kulağa hoş gelen, müzikaliteye sahip bir üsluba sahip oluşunu uzun zaman sözlü gelenek içerisinde yer almasına bağlar. Masallarda yer alan deyim, atasözü, özlü söz ve sembolik ifadeleri başlı başına bir üslup özelliği olarak görür.

Masalları anlatan kişilere “masal anası”, “masal ninesi” vb. adlar verilir. “Her anlatıcı, bilinen bir masalı kendine mahsus bir üslûp ile anlatır ve her anlatışta masal, yeni bir şekil kazanır.” (Şimşek, 2002, s. 111). Anlatıcı masalın sadece dilini, anlatım özelliklerini etkilemekle kalmaz, masalın ideolojisine ve işlevine de yön verir. Bu nedenle masalların bünyesinde masal anlatıcısının izlerini de bulmak mümkündür (Başgöz, 1988,s. 29).

“Masallar genellikle nesir seklindedir. Bazı masallarda kahramanların ağzından aktarılan manzum parçalara da rastlanmaktadır” (Aça ve Ercan 2004, s. 126).

Baş, (2012, s. 126) masalların beynelmilel donanımında olsalar da üslupları ile ait oldukları milletlerin farklılıklarını gösterdiklerini belirtir. Kabaklı’ya göre (1971, s. 75) masal üslubu bir söyleyiş üslubudur.

Masallarda anlatım dili olarak halkın dilinin benimsediğini belirten Sakaoğlu (2013, s. 5) bunun nedenini de masalların anlatıcısının da dinleyicisinin de halktan kişiler olmasında görür.

Masalların dili sade üslubu akıcıdır (Arıcı, 2012, s. 19). Yavuz’a göre (2009, s. 27) genellikle yaratıcısı belli olmayan, bu hayal yaratısı masal olaylarının anlatımı da oldukça yalın bir konuşma diliyle gerçekleştirilir ve sözlü anlatım türünün doğallığını, rahatlığını yansıtır. Böyle olunca, öteki bazı edebî türlerde yer alan ve ancak yazı dilinin kalıcılığıyla saptanabilen, uzun uzun doğa betimlemeleri ve ruh çözümlemeleri, masalda pek görülmez. Bu tür betimlemeler, yalnızca birkaç sözle geçiştirilir.

Baş’a göre (2012, s. 127) masallarda sadece sahip oldukları kelimelerle değil, bunların yanında özellikle deyim, atasözü ve ikilemeleriyle de ön plana çıkarlar. Türkçenin zengin söz varlığını; kıvrak dil oyunları, benzetmeler, ses benzeşmeleri vb. özellikler ile bünyesinde işleyen masallarımızın sahip olduğu her söz unsuru, Türkçenin eğitimi ve öğretimi sürecinde önemli bir değer ifade edecektir.

Kabaklı’ya göre (1971, s. 76) masalların tahkiye (hikâye ediliş) tarzındaki özellik asla ayrıntılara sapılmamasıdır. Zaman ve mekânlar arasında büyük boşluklar bırakılarak kırk, hatta bin yıllık zamanın bir çift söz ile geçiştirilmesi de yine masal anlatımının bir özelliğidir. Bunun nedeni ise masalın baş özelliğinin çabukluk olmasıdır.

Arıcı’ya göre (2012, s. 82) masallarda halk söyleyişleriyle dolu, çoğu zaman mizahi karakter kazanmış bir dil kullanılır. Masallardaki gülünç ifadeler, alaycı sözler ve komik durumlar dinleyicinin dikkatini toplayan ve masal metnini zevkli bir hâle getiren unsurlar olarak önemli bir yere sahip görülür. Çetinkaya (2007, s. 26) “Deve tellal iken pire berber iken ben anamın beşiğini tıngır mıngır salları iken... gibi ifadelerden masallarda kullanılan dilin, mizahi özellikler taşıdığını anlamamız gerektiğini belirtir.”

Bilkan (2001, s. 75) masallardaki üslup özelliklerini şu şekilde sıralamıştır:

1. Masallar anlatıcının ağız özelliklerine ve masalın anlatıldığı yörenin mahallî niteliklerine göre her anlatılış sırasında yeniden şekillenebilirler.
2. Tekerlemelerin şiirsel niteliği, masala ahenkle birlikte merak artırıcı bir özellik de katmaktadır.
3. Masal cümlesi konuşma dilinin tabiliği içerisinde akıcı ve rahat anlaşılabilir bir dildir.
4. Masalda sade ve halk söyleyişleriyle süslenmiş ve mizahi bir özellik kazanmış bir dil kullanılır.
5. Atasözü, deyim ve kalam-ı kibar niteliğindeki sözlerle zenginleştirilen masallar dilin inceliklerini temsil eden edebî metinlerdir.
6. Masal dilinin ve üslubunun niteliği, anlatıcının kültürü, dil becerisi ve birikimiyle belirlenir.
7. Masallarda özellikle mecaz, kinaye, teşhis, intak, teşbih, istiare gibi edebî sanatlar kullanılmıştır.
8. Masallarda komik unsurlar, alaycı ifadeler ve gülünç durumlar dinleyicinin dikkatini toplayan ve edebî metni zevkli bir hâle getiren unsurlar olarak önemli bir yere sahiptir.

2.1.4. Masalın Muhtevası

“Masalların en önemli özelliği, anonim olmalarıdır.” Başlangıçta belli bir kişi tarafından yaratılan masallar, yıllar içinde halkın izlerini taşımış, bünyesine farklı unsurlar almış, değişmiş, değişirken de gelişmiştir. Böylece kimin yarattığı belli olmayan anonim bir ürün haline gelmiştir.

“Masalların başında, ortasında ve sonunda belli amaçlarla kullanılmış tekerlemeler yer alır.” Aynı zamanda bu türe özgü “Bir zamanlar... Çok eski zamanlarda... Gel zaman, git zaman... Günlerden bir gün...” gibi kalıp ifadeler bulunmaktadır. Bu kalıplar, dinleyiciyi masal dünyasına sokmaktadır.

Masaldaki tezatlıklar masalın adından başlamaktadır. “Masallardaki tezatlıklar, ona estetik bir yapı özelliği kazandırmaktadır.” Bu tezatlık, daha masalın başındaki “Bir varmış, bir yokmuş.” cümlesiyle başlamaktadır. Tekerlemelerdeki iç uyak, bu zıtlıkların ahengini daha

da belirginleştirmektedir. Masallarda tekerlemelerin yanı sıra iyilik-kötülük gibi konulardaki zıtlıklar da estetik yapıya katkıda bulunmaktadır (Bilkan, 2001, s. 38, 39).

“Masalların içinde dua, beddua, fıkra, efsane gibi halk edebiyatının diğer türlerinden örneklere yer verilebilir” (Şimşek, 2001, s. 4).

“Masallar, olağanüstü özelliklere sahiptir. Masalın kahramanından tekerlemesine, olayın geçtiği yerden zamana kadar her unsurunda bir olağanüstülük göze çarpmaktadır.”

“Masallarda her şeyi görmek mümkündür.” İmkânsızlıklara yer yoktur. Olması mümkün olan ya da olmayan her şeyi içinde barındırır (Yardımcı ve Tuncer, 2002, s. 73). Burada insanların hayvanlarla, hayvanların insanlarla ya da hayvanların kendi aralarında konuşabilmeleri oldukça doğal karşılanmaktadır.

“Masallarda hayalî unsurlar ağır basmakla beraber masallar, gerçek hayatın izlerini de taşır.” Bu yüzden yeri geldiğinde masalcılar “*Masal deyip geçmeyin; kökleri vardır geçmişte, dayanır durur, dağ gibi... Dalları vardır üstümüzde, yeşerir gider, bağ gibi*” derler (Güney, 1987, s. 165). “Aslında masallardaki hayalî unsurlar ortadan kaldırıldığında hayatın kendisini açıkça görmek mümkündür.”

“Masallarda neden-sonuç ilişkisi aranmaz.” Olayların neden böyle geliştiği hem belirtilmez hem de dinleyici böyle bir beklenti içine girmez. Daha “Bir varmış bir yokmuş.” ifadesiyle dinleyici, “sağduyunun ötesine giden bir öyküyü kabul etmeye hazır” hale gelir (Eco, 1996, s. 16).

“Masallarda genellikle bir eğiticilik, bir ders verme özelliği vardır (Şimşek, 2001, s. 5). Masallarda bu açıkça söylenmese de dinleyici, anlatılan olaylardan kendine düşen payı alır, bir ders çıkarır.”

“Masallarda zaman ve yer kavramı pek belirgin değildir.” Olayların ne zaman ve nerede geçtiği tam olarak bilinmemektedir. Daha başlangıç tekerlemesinde “annenin beşiğini sallamak, zaman ve mekâna bağlılığı ortadan kaldırmaktadır.” (Karaköse, 2003, s. 95). Zaman belirtilirken “günlerden bir gün, evvel zamanda, bir zamanlar, gel zaman git zaman” gibi belirsiz, genel ifadeler kullanılmaktadır. Masal kahramanları da zaman boyutundan yoksundur. Yaşlanmakta olan insanlar yoktur. Kahramanlar âdeta sonsuz bir gençliğe sahiptirler. Kat edilen zorluklar, evden uzakta geçen uzun yolculuklar, kahramanların gençliğini hiçbir biçimde yıpratamaz (Lüthi, 1996a, s. 87, 88). Masal, “dünyanın dışında, etrafı çevrili ve dokunulmaz bir yerde durur, bu yerden masal [dünyası]nın dışına pek ba-

kılmaz. Ne bir ismin, ne yerin, ne de belirli bir memleketin mevcudiyetinden haberi vardır. Toprakları kimsenin özel mülkü değildir, herkese aittir.” (Grimm, 2005, s.150). Olaylar her yerde geçebilir. Bazen masallarda olayların geçtiği yerler belirtilir. Ancak bu yerlerin olaylarla gerçek bir bağı yoktur. Yemen, Çin, Mısır, İstanbul, Halep gibi yerler genel bir ifade için kullanılır (Boratav, 1958, s. 14). Yer- zaman ve neden ilişkisinden bağımsızdır.

“Masal kahramanları padişah, tüccar, oduncu, Keloğlan, Arap gibi kişilerden; aslan, tilki, at, güvercin, papağan gibi hayvanlardan; ağaç, çiçek gibi bitkilerden; dağ, taş, mağara, kuyu, su, sofra, seccade, değirmen, ayna, çalgı gibi maddi unsurlardan; dev, cin, peri gibi hayali yaratıklardan oluşmaktadır”(Elçin, 2005, s.369).

“Olayların geçtiği yerlerdeki belirsizlik, masal kişilerinde de görülmektedir.” “Masalın kişileri, belli bir tarih anında, belli bir yerde yaşamış olan bir topluluğun belli fertleri değil de, bir padişah, bir tüccar, bir kocakarı... gibi, yersiz, adsız kişilerdir” (Boratav, 1958, s. 14). Aynı zamanda kahramanlar yaşlanmazlar.

“Masallarda yer alan tipler bazı karakteristik özellikleri temsil ederler.” Mesela Keloğlan akıllılığı ve kurnazlığı; Köse ikiyüzlülüğü; üvey anne kötülüğü; üvey kız kardeş kıskançlığı; küçük kardeş de akıllılığı, doğruluğu ve sadakati sembolize eder (Şimşek, 2001, s. 5-6).

“Masal kahramanları, fiziksel ve ruhsal derinlikten yoksundur.” Mesela masal kahramanının neden hastalandığı, hastalığının ne olduğu belirtilmez. Yine kahramanların iç dünyaları, psikolojik durumları ve duyguları tasvir edilmez (Lüthi, 1996a, s. 82-84).

“Masallarda yer alan gizemli olaylar, masal kişilerini ne şaşırtır ne de korkutur. Doğaüstü özelliklere sahip cadılar, ejderhalar, cinler, periler vb. yaratıklar, masal kahramanını bir dolandırıcıdan daha fazla korkutamaz” (Lüthi, 1996b, s. 148, 149).

“Masallarda genellikle üstün özellikler güzel, iyi ve güçlüde bulunurken kusurlar çirkinde, kötü ve zayıf olanda bulunur” (Tezel, 1987, s. 136). Masallarda zayıf zannedilen güçlüdür: En küçük kardeş zorlu görevi başarır vb. Böylece olumlu özellikler bir tarafta, olumsuz özellikler de diğer tarafta toplanır. İki farklı kişilik, keskin bir çizgiyle ayrılmış olur. Genel bir ifadeyle, sadece siyah ve beyaz vardır, grinin ise bu dünyada yeri yoktur.

Masallarda belli sayılar vardır. “Üç, yedi ve kırk sayıları masallarda sıkça kullanılan önemli motiflerdir.” “Padişahın üç oğlu, üç kız kardeş, üç elma, üç şart, yedi cüce, yedi başlı

dev, kırk harami, kırk katır, kırk satır” gibi kullanımlar, kültürel arka planları olan sembolik sayılardır (Bilkan, 2001, s. 58-60). Bu belirgin üslup özelliklerindendir.

“Dostluk, arkadaşlık, iyilik, yardımlaşma, dayanışma, paylaşma, birlik olma, özveride bulunma, aile ilişkileri gibi evrensel nitelik taşıyan durumlara hemen hemen bütün masallarda rastlanır.”

“Adalet düşüncesi, halk masallarında baskın bir düşüncedir. Bu masallarda sınıf farklılıkları yoktur. Yoksul bir adam zengin olabiliyorken zengin bir adam da yoksul olabilir” (Tezel, 1987, s. 138).

“Masallar genellikle mutlu sonla biter. Kahramanın başından türlü olaylar, uğursuzluklar geçtikten, pek çok engel aşıldıktan sonra mutlu sona ulaşılır. Bu mutluluk kimi zaman “kırk gün kırk gece düğün” ile kutlanır. Tabii ki iyiler ödüllendirilirken kötüler de “kırk katır ya da kırk satır” ile cezalandırılır. Olaylar tersine döner, zayıf olan akıllı ile güçlü hale gelir.”

Güçsüz (zayıf) kendinden güçlü olanı yenebilir. Görünen ile gerçek birbirinden farklıdır. En küçük kardeş en güçlüdür. Her durum zıddına dönüşebilir. Paslı kılıç aslında çok keskindir, çoban Keloğlan masal sonunda padişah olabilir. İnsan kendi kendinin muhatabıdır. Sık sık kendine zarar verir. “El için kuyu kazan evvela kendi düşer” başlıca konulardandır.

2.1.4.1 Masalın Kahramanlar

2.1.4.1.1. Özellikleri

İnsanlar, hayvanlar ve hayalî (mevhum) yaratıkların iç içe yaşadığı başlıca sanat verimi eserlerdir. (Kabaklı, 1971, s. 74).

“İptidai kavimlerde masal kahramanlarının çevre ve yaşayış şekli gereği hayvan biçiminde görüldüğünü söyleyerek söze giren Tezel (2008, s. 9) toplulukların medenileşme sürecinde masallardaki kahramanların insan biçimine girdiğini ifade ederek sözlerini sürdürür.”

Arıcı (2009, s. 35,36) masallardaki en önemli unsurların başında kahramanlar geldiğini; masalların kahraman kadrosunun insanlar, insanüstü varlıklar ve hayvanlar ile ağaç, taş ve bitkilerden oluştuğunu söyler. Masal kişilerinin tarihsiz ve mekânsız kişiler olduğunu da ekler. Masalın gerçekten hayale uzanan bir tür olarak gören Arıcı (2012, s. 21) kahramanları da bu paralelde değerlendirir. Masalların kahraman kadrosunu da insanlar, insanüstü varlıklar ve hayvanlar ile ağaç ve taşlardan ibaret olan bitkilerden müteşekkil görür.

Masalda kahraman kadrosunu insanlar, tabiatüstü varlıklar ve çoğu teşhis sanatıyla insana özgü vasıflarla çıkan hayvanlar oluşturmaktadır (Bilkan, 2001, s. 81).

Lüthi''ye göre (1996, s. 148) halk masalları öbür dünyaya ait olarak kabul edilen birçok varlıktan bahseder. Bunlar büyücü kadınlar, periler, gaipen haber veren cadılar, devler, cüceler, iyi ya da kötü sihirbazlar, ejderhalar ve esrarengiz hayvanlar olabilir.

Kurnaz'a göre (2011, s. 19) masal kahramanları insanlar, hayvanlar, bitkiler, cansız varlıklar, her çeşit eşya, dev, cin, peri gibi hayalî yaratıklar olabilir.

Kabaklı (1971, s. 74) peri, cin, gulyabani, dev, şahmeran gibi hayal yaratıklarının masallara özgü kahramanlar olduğunu söyler. Masalların asıl kahramanlarını yine de insanlar olarak görür.

Yıldırım'a göre (2012, s. 43) masal anlatısının merkezinde genellikle tek bir başkişi yer alır ve anlatı başkişinin çevresinde yoğunlaşır. Başkişinin dışında anlatıda ikinci dereceden kişiler vardır; ancak bunların kendi başlarına bir işlevi yoktur. Başkişiden dolayı bir anlam kazanırlar ve anlatıda olayın devamını sağladıkları sürece yer alırlar. Çünkü olayı devam ettiren asıl kişi başkişidir, bütün kişiler başkişiyle bağlantılıdır. Yardımcı kişiler başkişiye sorunu çözmesi için gerekli araçları verirler ya da yol gösterirler. Başkişi ve olağan kişiler olağanüstü varlıklarla sıradan kişilermiş gibi ilişkide bulunurlar. Başkişi çok kolay bir şekilde olağanüstü kişilerle ilişkiye girer, gerekirse evlenir. Onu korkutan ya da tedirgin eden bir şey yoktur. Yıldırım'a göre (2012, s. 43) masal başkişisinin olağanüstü bir kişiliği yoktur, bu özelliğini olağanüstü yaratıklarla ilişkiye girdiğinde edinir. Kendilerine verilen araçları gereksinim olduğunda önerildiği gibi kullanırlar. Daha önce merak edip bakmazlar ya da kullanmayı denemezler. Masallardaki başkişiler genelde herhangi bir şekilde mağdur olmuş kişilerdir. Genelde başkişilerin adları yoktur, onlara verilen bir sıfat ile özellik kazanırlar.

Arıcı'ya göre (2012, s. 24) masalların ikinci önemli kahramanları gerçeküstü karakter taşıyanlardır. Bunların da dev, peri, ejderha ve cin başta olmak üzere çok hayalî yaratıklar olduğunu söyler.

Masal kahramanları genellikle tabiatüstü güçlerle donatılmıştır.(Karataş, 2009, s. 191). Masal insanları olağan ve olağanüstü nitelikleri kendilerinde toplamıştır. (Kabaklı, 1971, s. 74).

Yavuz (2009, s. 27) masal kahramanlarının da yine çoğunlukla cin, peri, dev, ejderha, cadı karı, Keloğlan, Arap, padişah, şehzade, vezir, yoksul kız, akıllı küçük oğlan gibi genel tiplerle olup belirli kişilerle sınırlı kalmadığını söyler.

Kabaklı (1971, s. 74) peri, dev, cin gibi hayalî kişilerin masallarda insanlara mahsus ölçüler, huylar, tutkular içinde ele alındığını belirtir. Yani bu kahramanlar insanlar gibi sever, hırslanır, öç alır veya yardım ederler. Bu yaratıklar insan kahramanın yardımcısı ya da çatışma hedefi olarak hep ikinci derecede rol alırlar. Çoğu, kahramanın başarı göstermesi gerçeği anlaması hedefe ulaşması için bir aracı gibidir.

Boratav'a göre (1987, s. 122) kimi masallarda da insanların yerini aslan, tilki, horoz, vb. hayvanlar alır ya da maceralarına devler, periler, ejderhalar gibi dünyamızda gerçekten yaşamamış ve yaşamayacak olan tabiat dışı varlıklar katılır.

Masallarda yaşayan at, balık, ceylan, kuş gibi hayvanların da olağan dışı vasıflar taşıdığını ifade eden Kabaklı (1971, s. 74) bu kahramanların da insan gibi konuşup üzüldüğüne sevinerek kin duyabildiğini ekler.

Lüthi'ye göre (1996, s. 148) masal kahramanı bir sürü fantastik olayı tecrübe etmesine rağmen asla şaşkınlığını belli etmez.

Masal kahramanlarının belirli bir zamanda yaşamış kişiler olmadığına dikkat çeken Kabaklı (1971, s. 75) bu kahramanların her ülke ve zamanda olabilecek padişah, bezirgân, vezir, köylü, kadı, derviş, ırgat, harami vb. gibi sembol tipler olduğu söyler.

Kurnaz'a göre (2011, s. 19) kahramanlar iyiler ve kötüler olmak üzere ikiye ayrılabilir ve sonuçta daima kötüler cezalandırılır, iyiler anacına ulaşır.

Öztürk'e göre (1986, s. 137) olayların ağırlığı kahramanlardan birinin üstünde yoğunlaşsa da diğer kahraman da kız olsun erkek olsun başlangıçtan sona kadar olayların etkisi altında kalmaktadır. Bazı masallarda olayları arkasından sürükleyen erkek kahramanken bazı masallarda kız kahraman olayların gelişmesine şekil ve yön verir. Öztürk'e göre (1986, s. 138) kız ya da erkek olsun birinci dereceden masal kahramanı sağduyu sahibi, iyi niyetli, uysal, çalışkan, hayal gücünün de üstünde bir güzelliğe sahip kişidir. Öztürk'e göre (1986, s. 138) masal kahramanları sadece yüksek zümreden çıkmaz. Toplumun her kesimindeki insanlar masal kahramanlarının şahsında yaşatılır. Bu düşüncesini, masalda imtiyazlı bir sınıf değil, güçlü kişiliği olan kahramanlar yaşar, cümlesiyle de kuvvetlendirir. Masal kah-

ramanlarının toplumun en alt katından en üst katına kadar türlü zümrelerden olabilir. (Kabaklı, 1971, s. 74).

Boratav'a göre (1987, s. 122) masal kişileri belli bir tarih anında, belli bir yerde yaşamış olan bir topluluğun belli fertleri değil de bir padişah, bir tüccar, bir karı koca gibi yersiz ve adsız kişilerdir.

Öztürk'e göre (1986, s. 101) olağanüstü güçte görülen ve masal kahramanının masal hayatına karışan hayvanların diğer olağanüstü unsurlar gibi birer vasıtaadır. Kahramanı başarıya ulaştırıp kahramanın hayatından silinirler. Asıl kahramanlar ise gerçek hayata dönerler. Öztürk buradan hareketle de masalı gerçek hayatı içinde ve ona bağlı düşünmemiz gerektiği sonucuna ulaşır.

Öztürk'e göre (1986, s. 136) şekilleri ile birer motif yaptıkları işlerle birer tip olan olağanüstü güçteki bu kavramlar şahıslaşarak masal kahramanlarına masal olaylarında eşlik eder.

2.1.4.1.2. Tipler

Dev: Dev son derece güçlü bir yaratıktır. Bir ayağı dağda öbür ayağı öteki dağdadır. Kayaları bir anda sökebilir ve uzaklara fırlatabilir. İsterse denizleri bir yudumda içebilir, insanları bir lokmada yutabilir. Dev anası devin dişisidir. Bir dudağı yerde bir dudağı göktedir (Demiray,1977, s. 104).

Olağanüstü kahramanların başında devlerin geldiğini söyleyen Sakaoğlu (2013, s. 7) devlerin Kaf Dağı'nda yaşadıklarını, üç veya yedi başlı olduklarını, bir hamlede öldürülmesi gerektiğini, aksi hâlde ters bir hamlenin devlerin ölümsüzlüğüne sebep olacağı bilgisini verir. Masal metinlerinden öğrendiğimize göre devlerin dişisi ve erkeği vardır. Dağlarından gelen kahraman dev anasının göğsünden emebilirse onun evladı olur; olmazsa ölümlerden ölüm beğenecektir. Devler çok güçlü olmakla birlikte saflıklarıyla da dikkati çekmektedirler.

Öztürk (1986, s. 135) bu dünyada ya da uzak yerlerde yaşayan devlerin çok güçlü, kuvvetli hatta insan eti yiyen birer varlık olarak tasvir edilmelerine rağmen masal yapısı içinde her zaman masal kahramanına yenildiklerine dikkat çeker. Birçok masalda insan vasıflarına yaklaşan bu engelleyici ve yok etmeye kararlı yaratıkların bazı hâllerde ev, bark, arazi,

çoluk, çocuk sahibi olduklarını söyler. Öztürk'e göre (1986, s. 135) bu yaratıkların kaba kuvvetin dışında akla dayanan bir düşünce ya da derinlikleri yoktur.

Arıcı (2012, s. 47) şekil ve ruhsal yönleriyle insana benzettiği devlerin büyük kulaklı, yedi başlı; yaratıklar içinde azman kabul edilebilecek niteliklere sahip bir varlık olarak görür. Devlerin insan etiyle beslenerek insanları kokusundan tanıdığını dile getirir.

Karaköse (2003, s. 100) masal kahramanının aklı ve cesareti sayesinde devleri yendiğini söyler. Devleri kötülüğü temsil eden çok iri yaratıklar olarak tanımlar. Karaköse'ye göre (2003, s. 100) insan psikolojisi bir tehlikeyi ilk anda olduğundan daha büyük algıladığı için ya da kendi başarısının ön plana çıkarma eğiliminden dolayı dev tipini ortaya çıkarmış olabilir. Karaköse (2003, s. 100) son olarak devlerin bedence çok iri olmalarına karşın akılcı büyük olan insan tarafından yenildiklerini söyler.

Cin: Sakaoğlu (2013, s. 6) cinlerle daha çok masal formellerinde karşılaştığımızı söyledikten sonra onların daha çok tekin olmayan yerlerde karşımıza çıktığı bilgisini verir.

Peri: Masallarda rastlanan doğaüstü yaratıklardan biri de perilerdir. Periler güzel yaratıklardır (Demiray,1977, s. 104). Öztürk (1986, s. 135) masallardaki peri kızlarıyla ilgili çoğu kez kuş şeklinde göründükleri, semavi bir hayat sürerek insanoğlunun erişemeyeceği muhayyel bir ülkede yaşadıkları, hayal üstü güzellikte oldukları, ideal güzelliği temsil ettikleri bilgilerini verir.

Cadı: Cadılar masalın tekin olmayan yaratığıdır. Cadının ötede beride kötülük yaptığına inanılır (Demiray,1977, s. 104). Sakaoğlu (2013, s. 7) masallarda karşımıza çıkan cadının çirkin suratlı, kazma dişli, burnu sümüklü, arabozucu, küpe veya süpürgeye binerek çok kısa bir sürede uzaklara gidebilen bir tip olduğunu söyler. Bilkan'a göre (2001, s. 83) masaldaki cadı tipi genellikle uzun burunlu, kaba sesli, saç başı dağınık yaşlı bir kadın görünümünde karşımıza çıkar. Cadıların en büyük silahı büyü ve entrikadır. Cadılar kılıktan kılığa girebilir ve kendisini genç, güzel ve tatlı dilli göstererek insanları aldatır. İyilik yapan cadılar "cazı kızlar" olarak isimlendirilir. Türk masallarında cadılar hem iyilik hem de kötülük yapabilirler. Cadılar küplerine binerek arkalarına sihirli hırkalarını da geçirip bin yıllık yolu bir anda aşabilirler.

Öztürk (1986, s. 135) masallardaki cadı kadınların daha çok büyücülükle masal kahramanına zorluk çıkardığını ifade eder. Bu kahramanların, kötü niyetleri ve despot davranışla-

ıyla çevrelerine kötülük eden belirli tiplerin toplum tarafından tenkit edilmeleri neticesinde masalda yaşatıldıklarını ekler.

Ejderha: Ejderha çoğu kez Kafdağı'nda yaşar, ateş püskürtür. Çeşitli biçimlerde görünebilen korkunç bir canavardır. (Demiray,1977, s. 104).

Mistik kahramanlar (Ağzı Dualılar): Aras (1997, s. 43) Türk masallarında dervişlerin, Hızır'ın, ak sakallı ihtiyarların da çok önemli bir yer tuttuğu söyler. Bunların duaları sayesinde Allah'ın masal kahramanına olağanüstü özellikler bahsettiğini belirtir. Ayrıca derviş, Hızır ve ak sakallı ihtiyarlar halk arasında Allah'ın birer elçisi gibi kabul edildiğini ekler. Onlar, Allah'ın kudretiyle yapılacak işlerin olmasında birer vesile olarak karşımıza çıkmaktadır. Sakaoğlu (2013, s. 8) Türk Masaları'nda herkesin duasının kabul olmadığını, daha çok Hızır, derviş, pir, yaşlı bir adam, vb. duaları gerçekleştiğini belirtir.

Keloğlan: Türk Masaları'nın sevimli kahramanlarından biri olan Keloğlan saftır, alçak gönüllüdür, sabır ve çilekeşliğin sembolüdür (Demiray, 1977, s. 103).

Keloğlan üzerinde önemle durulması gereken bir tiptir. Yoksul bir ailenin çocuğu olarak karşımıza çıkan Keloğlan dış görünüşünden asla beklenilmeyen keskin bir zekâyâ ve sahiptir. Hatta Türk'teki zekâ gücünü onun kadar temsil edebilen başka bir masal kahramanı yok denilebilir. Bazen de akla gelmeyecek hile ve kurnazlıklarla düşmanlarını alt edip zengin bile olabilir. Kötülük yapan kimseleri saf dışı bırakmakta zorlanmaz. Haksızlık yapan kahramanlar, devler Keloğlanın akıllı, zekâsı, kurnazlığı, hileleri karşısında her daim yenilmeye mahkûmdur. Zalim padişahları tahtından edip onun yerine padişah olduğu masallar da vardır (Tezel, 2008, s. 17, 18).

Şirin (1987a, s. 159) masalda canlı cansız tüm varlıkların insan gibi konuştuğunu, adeta insanlaştığını söyler. Bu söylediklerini ispatlamak istercesine de devlerin, canavarların aile hayatı sürdüğünü, çiftçilik avcılık yaptığını; perilerin başlarında onları yönetenlerle bir topluluk oluşturduğunu sıralar.

Masallarda dev ya da cadıların çoğu kez insanların yaşadığı yerlerden uzakta çok sınırsız mesafelerde yaşadığını ifade eden Öztürk (1986, s. 135) masal kahramanının ancak ve ancak uzun ve meşakkatli bir yolculuktan sonra bunların yanına varabildiğini söyler.

Güney'e göre (1987, s. 165) Keloğlan, Peri kızı, dev anası, yedi köyün yüz karası, İddi ile Bidı, Hılı ile Dılı, Kara Ese, Sarı Köse gibi daha nicelerini sayabileceğimiz masal kahra-

manlarının hamuru bir; ama huyu suyu bir değildir. Bu kahramanların akı da karası da vardır.

2.1.4.1.3. İşlevleri

Sarıyüce'ye göre (2009, s. 41) masalların gerçek dışı, olağanüstü varlıkları; yani devler, ejderhalar, Tanrısal güçleri olan kişiler, büyücüler, şişeden çıkan Araplar, küreğiyle bir dağı kaldırıp başka yere koyan yiğitler insanların özlemlerini temsil ederler. İnsanlar kendi güçleriyle yapmak isteyip de yapamadıklarını bunlara yaptırırlar ve bu insanoğlunun yaratıldığı günden beri değişmeyen bir gerçeğidir.

Günay'a göre (1987a, s. 131) Türk masal kahramanları arasında pasif ve problemlerinin tamamını yardımcılarla çözen beceriksiz tipler pek nadirdir. Günay'a göre (1987a, s. 132) Türk Masalları'nda masal kahramanları çaresizliği, talihsizliği kader kabul edip boyun bükme yerine talihlerini düzeltmeye ve güzelleştirmeye çalışırlar. Bu sırada onlara olağanüstü nitelikli yardımcılar destek olur. Gayret kuldan, lütuf Allah'tan inancını taşıyan kahramanlar da lütfu mazhar olurlar.

C. Gökşen (2009, s. 5) masal kahramanının toplumsal normlara ters düşmeyen, duygu, düşünce ve davranışlara sahip olduğunu söyler. Kişinin masal kahramanının şahsiyetinde kendine hazır bir model bulup onun yaptıklarını benimseyerek gerektiğinde onun gibi davrandığını belirtir. Çocuğun masal kahramanlarıyla bütünleşerek zorlukların üstesinden gelmeyi başarma denemelerine girdiğini söyleyen Bilkın (2001, s. 27) çocuğun bu denemeler neticesinde kendine güven hissi kazandığını ifade etmektedir.

Güney (1987, s. 165) masal kahramanları arasında beğenilen, örnek alınması gerekenler kadar beğenilmeyen, şerrinden kaçılması gerekenler de olduğunu masalların asıl eğitim değerinin de burada gizlendiğini söyler. Çocuklarımızın ruhunu en güzel örnekler inşa ederek onları inandıkları yolda yürüyebilecek, yürüdükleri yolda güçlükleri yenecek şahsiyetli birer insan yapmanın bu kahramanlarla mümkün olduğuna inanır.

Günay'a göre (1987b, s. 247) her toplum terbiye, taklit ve telkinle kendi kültürel isteklerine, kendi doğru yanlış standartlarına, örflerine, kıymet hükümlerine uygun düşen davranışları benimseterek yaygın şahsiyet tipini yaratır.

Öztürk'e göre (1986, s. 133) masal kahramanlarının şahsında yaşatılmak istenilen değerler, esasında toplumu oluşturan kişilerin özlediği mutluluğu gösterir. Öztürk'e göre (1986, s.

133) masalarda savunulan, *erdemleri kişiliğinde taşıyan kahramanlar* toplumun ideal gördüğü özelliklere sahiptir. Bu kahramanlarda toplumun tasvip ettiği, alkışladığı kişilikler yaşar. Masal kahramanları gerçek hayatta özlemi duyulan tiplerdir. Zor işlerin üstesinden gelen bu tipler dinleyiciye ya da hedef kitleye zoru başarma konusunda tetikleyici olurlar

2.1.5. Masal Türleri / Masalların Sınıflandırılması

Masalların sınıflandırılması konusunda birçok araştırmacı en az masalın tanımı üzerinde durdukları kadar durmuştur. Bu sebeple masalların sınıflandırılması oldukça çeşitlidir. Her sınıflandırma sonucunda da masal türleri değişim göstermektedir. Bu bölümde araştırmacılar tarafından en çok kabul gören birkaç sınıflandırmaya yer vereceğiz.

“Masallar üzerine derli toplu ilk çalışma AnttiAarne tarafından ortaya konmuştur. Onun oluşturduğu katalogda, tiplerin yarısından fazlası tek motifli masallara aittir. Ayrıca birden fazla motifli masalları sınıflandırırken de duruma göre önemli kahramanı, olayı ya da zemini esas almıştır. Aarne masalları, 1999 sayılık üç bölüme ayırmıştır (Sakaoğlu, 1999, s.11):

1. Hayvan Masalları (1-299)
2. Asıl Halk Masalları (300-1199)
 - 2.1. Sihir Masalları
 - 2.2. Efsane Tarzındaki Masallar
 - 2.3. Kısa Hikâye Tarzındaki Masallar
 - 2.4. Aptal Dev Masalları
3. Fıkralar (1200-1999)”

Sınıflandırma konusunda ikinci önemli çalışmayı, StithThompson yapmıştır. Thompson, Aarne’nin tasnifini geliştirmiş ve masalları beş başlıkta toplamıştır (Alptekin, 1987, s. 27):

1. Hayvan Masalları (1-299)
2. Asıl Halk Masalları (300-1199)
3. Fıkralar (1200-1999)
4. Formülle Başlayan Masallar (2000-2399)

5. Sınıflamaya Girmeyen Masallar (2400-2499).

Eberhard ve Boratav, Türk masallarının tip katalogunu hazırlamışlardır. Araştırmacılar, 2500 Türk masalını inceleyerek 378 tip tespit etmişlerdir. Eberhard- Boratav sınıflandırması şöyledir (Alptekin, 2002, s. 57, 58):

- “1. Hayvan Masalları (1-22)
2. Hayvan-İnsan (22-33)
3. Hayvan veya Bir Ruh İnsan Yardım Eder (34-82)
4. Tabiatüstü Bir Ruh veya Hayvanla Evlenme (83-109)
5. İyi Ruh veya Evliyalarla Yasama (110-122)
6. Kaderin Hâkimiyeti (123-142)
7. Rüya (143-145)
8. Kötü Ruhlarla Yasama (146-168)
9. Sihirbazlar (169-184)
10. Biz Kız Sevgili Bulur (185-196)
11. Bir Erkek Sevgili Bulur (197-222)
12. Fakir Kız Zenginle Evlenir (223-238)
13. Kıskançlık ve İftira (239-255)
14. Hor Görülen Koca Kahraman (256-258)
15. Zina ve Bastan Çıkarma (259-280)
16. Acayip İcraat ve Olaylar (281-289)
17. Acayip Davalar (290-301)
18. Realist Masallar (302-310)
19. Acayip Tesadüfler (311-316)
20. Komik Hikâyeleri (317-322)
21. Aptal Tembel Erkekler ve Kadınlar (323-338)
22. Hırsız ve Dedektif (339-349)

23. Akıllı Hilekâr veya Cimri Erkek veya Kadınlar (350-378)”

Warren S. Walker ve Ahmet Uysal da masalları, yedi bölüme ayırmışlardır (Günay, 1975, s. 21, 22):

- “1. Tabiatüstü Masallar
2. Şaşırtıcı ve Hünarlı Neticelere Sahip Olan Masallar
3. Mizahi Masallar
4. Ahlâki Masallar
5. Köroğlu
6. Din Görevlilerinin Hatalarını Konu Olarak İşleyen Masallar
7. Fıkralar”

Pertev Naili Boratav kitabında Stith Thompson ve Antti Aarne’nin yaptığı sınıflandırmadan şu şekilde bahseder:

- 1) Hayvan Masalları
- 2) Asıl Masallar: olağanüstü masallar, gerçekçi masallar
- 3) Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar
- 4) Zincirlemeli Masallar (Boratav, 1995, s.84)

Çalışmamızda Boratav’ın 100 Soruda Türk Halk Edebiyatı kitabında yer verdiği sınıflandırma ile işlenmiş ve yapma masal türleri üzerinde durulmuştur.

2.1.5.1. Hayvan Masalları

Hayvan masalları asıl masal (cin-peri masalları, Keloğlan masalları vb.) dan daha kısa olurlar. Başlama tekerlemeleri genellikle çok kısadır; ortada ve sonra gelen tekerlemeler ya da tekerlemeye benzer kalıp sözler de ya hiç söylenmez ya da öteki masallardaki kadar önemli tutulmaz. Hayvan masalları, tıpkı fıkralar gibi, bir düşüncüyü güçlendirmek, örnek getirmek, ibret dersi vermek ve daha çok eğlendirmek amacıyla gerekli hallerde, yeri gelmişken anlatılır. (Boratav, 1995, s. 79)

Hayvan masallarının en belirgin özelliği, istibdat dönemlerinde hiciv görevi görmesidir. Bu masallar vasıtasıyla “hükümdarlara, krallara, dere beylere söz söylenilemediği çağlarda

insanlar, onların hayvanlar dünyasındaki benzerleri olan güçlü hayvanlara eğilmişler, onları tenkit etmişlerdir.” (Sakaoğlu, 1999, s. 153). Diğer bir deyişle masallar, halkın dile gelen duyguları, hayvanlar da bu duyguların temsilcileri olmuştur. Bu nedenle “hayvan masallarında hayvanlar, çokluk kendilerine özgü niteliklerini yitirmiş, kılık değiştirmiş insanlar değerini almışlardır.” (Boratav, 1995, s. 79).

Bu masallarda hayvanlar, sadece insanları değil, insanlara ait özellikleri de üzerinde taşı-maktadırlar. Bilindiği gibi “tilki kurnazlığı, aslan kuvveti ve otoriteyi, çakal fırsatçılığı, eşek aptallığı temsil eder.” (Bilkan, 2001, s. 86). Böylece her türlü duygu ve düşünce, bu hayvanlara yüklenerek masallar aracılığıyla insanlar tarafından -belki de dolaylı yoldan-diğer insanlara aktarılmış olur.

Günay (1992:, s. 328), “kahramanı hayvan olan masallarda, kahramanların şekil olarak tilki, ayı, kurt, kedi vb. görünümünde olduklarını; davranış ve düşünce tarzı olarak ise in-san niteliklerine uygun olduklarını belirtmiştir. Çoğunlukla tilki, güvercin, sıçan, yılan, karınca, bülbül, kedi, atmaca, kara köpek gibi hayvan donları içinde görünen karakterler, hem insanlara kötülük etme hem de iyilik etme gücüne sahiptirler.”

Doğal olarak hayvan masallarında tek amaç, “ders verme, insanları eğitme” değildir. Bu masalların eğlendirici özellikleri de ağır basmaktadır. Hayvanlardaki o insan tavrı ve ifade-leri, insanları eğlendirmekte, eğlendirirken de düşündürmektedir.

“Hayvan masallarının özellikleri bunlarla sınırlı değildir. Alptekin (2002, s. 38), bu özel-likleri, şu şekilde sıralamaktadır:

1. Hayvan masalları, diğer masallara göre daha kısadır.
2. Masallara özgü olan kalıp ifadelere, hayvan masallarında rastlanmaz.
3. Olaylar, şahıslar ve hayvanlar arasında geçtiği gibi, bazen de sadece hayvanlar arasında geçer.
4. Hayvan masalları, birden fazla olay üzerine kurulur.
5. Bu masallarda genellikle dev, cadı, cin gibi olağanüstü kahramanlar yoktur.
6. Olaylarda bir bütünlük vardır.
7. Bu tür masallar, genellikle kısadır.
8. Hayvan masallarının gerçekle ilgileri yoktur.

9. Bu masallarda hayvanlar sembolize edilerek insanlara ders verilir.”

“Hayvan masalları, fabl ile benzerlik gösterdiği için fabla da hayvan masalı denmektedir. Aisopos, Beydeba, La Fontaine bu türde önemli ürünler vermişlerdir.”

2.1.5.2. Asıl Masallar: Olağanüstü Masallar, Gerçekçi Masallar

“Olağanüstü masallar, masalların tüm özelliklerini bünyesinde toplar. Masal tanımlarında da belirtildiği gibi masalların başat özelliği, olağanüstü öğeler içermesidir. Kişiler, olaylar, yer ve zamanda olağanüstülük egemendir. Bu tür için kısaca, “okul çağı çocuklarına hitap eden ve olağanüstülükleri abartılı olmayan, sıradan konuların işlendiği masallardır” biçiminde bir tanım yapılabilir” (Yardımcı ve Tuncer, 2002, s. 83).

“Olağanüstü masallar, öteki masallara göre daha uzundur ve kişi sayısı daha kalabalıktır. Olağanüstü masalların kişileri devler, periler, canavarlar, cinler gibi olağanüstü özellik taşıyan varlıklardır (Yaldız, 2006, s. 13). Adından da anlaşılacağı gibi bu türün önemli özelliği olağanüstü öğeler içermesidir. “ Kişiler, olaylar, yer ve zamanda olağanüstülük egemendir” (Çetinkaya, 2007, s. 15).”

Olağandışı masalların en önemli özelliği, olayların ve kahramanların hayalî özellikler taşımasıdır. Dev, cin, cadı, peri, ejderha gibi olağanüstü özelliklere sahip kahramanlar vardır. Bu masallarda, “güçlü ve korkunç canavarlar karşısında zavallı, çaresiz insanlar ve onları tehlikeden kurtaran kahramanlar ana tema olarak kendisini gösterir.” (Yalçın ve Aytaş, 2003, s. 67). Çaresiz insanlar da yine olağanüstü özelliklere sahip araçlar ya da yardımcı kişiler vasıtasıyla bu olağanüstü yaratıkları yenerler.

Bu tür masallardaki olağanüstülüğü sağlayan bir başka öge de kılık değiştirmedir. “Olay kahramanları ya da masaldaki kişiler kedi, kuş, balık vb. kılığına girer.” (Yardımcı, 2004, s. 244). Yapılan bir büyü ya da büyülü bir araç ile kahramanlar kılık değiştirirler.

“Olağanüstü masallar, diğer masallara göre daha uzundur.” İç içe geçmiş birden fazla olay yer almaktadır. Hem kişi bakımından hem de serüven bakımından zengin bir türdür. “Bu tür masallar formel yönünden zengindir.” (Alptekin, 2002, s.38).

Masalların en belirgin özelliği olan tekerlemelere en çok burada rastlanır. Masala uzun bir giriş tekerlemesiyle başlanır, daha sonra masal içinde gerekli yerlere anlatıcı tarafından

masal tekerlemeleri serpiştirilir ve masalın sonu dua niteliğinde olan bir tekerleme ile bitirilir. Tekerlemelerin yanı sıra masala özgü kalıp ifadeler de sıkça rastlanmaktadır.

“Asıl masalların bir diğer türü de gerçekçi masallardır. Bu masallarda, gerçeklik ağır basmaktadır. Daha doğrusu padişah, vezir, tüccar gibi gerçek hayatta yer alan kişilerin başlarından geçen olaylar anlatılmaktadır. Bu masal türünü anlatmak için kısaca “yaşanılan hayatın olay ve kişilerine benzeyen” masallardır, denilebilir” (Tezel, 1987, s. 139).

Halk, belki de en çok bu türde yaşanan hayatla ilgili sorunlarını ve özlemlerini dile getirebilmiştir. Masallarda padişahlar, yeri geldiğinde cezalandırılmış, yeri geldiğinde yoksul olmuş, yeri geldiğinde de yoksul ve aciz insanlara yardımda bulunmuştur. Bu bakımdan masallar, halkın konuşan dili olmuştur. Sadece padişahlar değil, vezirler de kadılar da hocalar da bunlardan kendilerine düşen payı almışlardır. “Gerçekçi masalların en belirgin kahramanları Keloğlan ve Köse tipleridir.” Keloğlan, “çoğu kez, fakir bir dul kadının oğludur; çevresinde küçümsenir, itilir, kakılır; tembelcedir, ama zekidir, beceriklidir, kurnazdır.” (Boratav, 1995, s. 83).

“Keloğlan’ın yoksul bir kadının oğlu olması, daha doğrusu yoksul olması da dikkat çekici bir konudur. Halk, yoksul ve biraz da tembel olan bir insanın zekâsı aracılığıyla sorunların üstesinden nasıl gelineceğini anlatma yolunu seçmiştir. Keloğlan’ın en önemli özelliği, kötülerle mücadele etmesi, onları beyin gücü ile yenmesi, akıllı ile kötülerini kendi oyunlarına düşürerek cezalandırmasıdır.” Keloğlan’ın bu hünerlerini sergilemesi için halk, zaman zaman karşısına Köse gibi bir tip çıkarmıştır. Köse, başlangıçta Keloğlan’ı oyuna getirirse de sonunda kendi oyuna gelir ve cezasını bulur. Köse’nin bu olumsuz özelliğinin yanı sıra bazı masallarda “kötüleri ve kötülükleri yenip iyilere yardım eden bir görünüm sergiler (Yardımcı, 2004, s. 248).

Gerçekçi masalların başta gelen türü “padişah masalları”dır. “Keloğlan masalları da bu grupta yer alır (Yaldız, 2006, s. 13).” “Keloğlan ve Keloğlan ile Köse masalları, 378 tip ihtiva eden Türk Masal Tip kataloğunda ayrı bir yer teşkil etmektedir” (Günay, 1992, s. 327). Boratav (1995, s. 85), gerçekçi masalların Keloğlan ve Köse’nin serüvenlerinden başka çeşitleri olduğunu da belirterek bu masalları, maddeler halinde şu şekilde dile getirmiştir:

“1. Deli-kişilerin masalları.

2. Hırsız, yankesici, haydut masalları.

3. Düzenbaz erkek ya da kadınların masalları.

4. Fakir halli erkek, kadın ya da genç kızları, varlıklı ve güçlü kişilerle karşılaştıran ve birincilerin zekâları ve sağduyuları ile üstün çıkmalarını anlatan masallar.”

Görüldüğü gibi yine asıl masal türlerinde de günlük hayatta karşılaşılabilecek kişiler ve olaylar yer almaktadır. Delilik, hırsızlık, yankesicilik, düzenbazlık, yoksulluk vb. insanlık tarihinin en eski sosyal olgularıdır. Bunlar da masallarda kendi yerlerini almışlardır.

2.1.5.3. Güldürücü Hikâyeler, Nükteli Fıkralar, Yalanlamalar

Bu türde, nükteli söyleyiş esastır. Kısa ve yoğun bir anlatımla veciz ifadelerle yer verilmektedir (Bilkan, 2001, s. 18). Aarne ve Thompson’un bu sınıflandırmayı ellerindeki metinlere göre yaptıklarını, fıkraların masal türü olarak ele alınmasının tartışmalı olduğunu belirtmekte, Türk masalları ve fıkraları konusunda ciddi bir çalışmaya gereksinim duyulduğunu vurgulamaktadır.

Güldürücü hikâyeler; bu kümedeki anlatılar fıkra, lâtife, nükte ve birçok hallerde de sadece hikâye deyimleriyle gösterilir. Bunlar da tıpkı hayvan masallarında olduğu gibi, kısa hatta onlardan daha yoğun bir anlatı tekniği uygulanmıştır. Sırası düşünce, herhangi bir düşünceyi örnek vererek güçlendirmek, karşısındakini ona inandırmak ya da direnişinde yanıldığını tanık göstermek, herhangi bir durumu açıklamak gibi vesilelerle anlatılır. (Boratav, 1995, s. 85) Asıl özellikleri, bitişte, nüktenin gücünü duyurmak için veciz (az kelimedede çok anlamlı ve oldukça örtülü anlatımlı) olmalarıdır.(Boratav, 1995, s. 86)

Nükteli fıkralar; ayıp sayıldıkları için, basma kitaplar kapılarını kapamışlardır. Onların alın yazıları da yazmalarda gizlenip kalmak ve ağızdan ağza dolaşmak olmuştur. Anlatılmaları gerektikçe, ayıp kelimelerin yerlerini başkaları konarak yüz kızartıcı yönleri hafifletilmeğe çalışılır; ama anlatanla dinleyicilerin birbirinden çekinmeyecek kadar teklifsiz oldukları meclisler, hele köy çevreleri, bu türlü yapmacık utançları hiçe sayıp fıkralara da kendi kelimelerinin ve deyimlerinin hakkını vermeyi yeğler. Bu çeşitten fıkraların çoğu herhangi bir vesile ile değil de, sadece dinleyicilerin hemcinslerinin olmayacak tuhaf hallerine, münasebetsiz durumlarına güldürerek eğlendirmek amacı ile anlatılır. (Boratav, 1995, s. 86)

Yalanlamalar: “Bu masallarda, bir kişinin övünme huyları, alaya alınarak anlatılmaktadır. Hacim açısından diğer masallara göre daha kısadır (Yardımcı, 2004, s 252). Yalanlamalı masallar, üçüncü şahısla anlatılsa da bunların birinci şahısla anlatılan türleri de yaygındır.

Masalıcı, olayları kendi başından geçmiş gibi anlatır. Girişte anlatılan bu birinci şahıslı anlatım bir tür tekerleme işlevi görür. Akla sığmayan pek çok olay, masalcının başından geçmiş gibi anlatılır” (Boratav, 1995, s. 94). Üçüncü şahıs ile anlatılan tekerlemeler yalanlamalı masala dönüşür.

2.1.5.4. Zincirlemeli Masallar

Zincirlemeli masallarda “kahramanların hemen tamamı hayvanlardan oluşmaktadır. Zincirleme masallar, küçük ve önemsiz olayların art arda dizilerek halkalar halinde meydana getirdiği masallardan ibarettir.” (Bilkan, 2001, s. 19). “Zincirlemeli masallar, küçük bir olayla başlayıp başka kahramanların da olaya katılmasıyla büyüyen masal türüdür. Masalın sonunda da başlangıçtaki küçük olaya geri dönülür (Çetinkaya, 2007, s. 18).”

“Zincirlemeli masalların kahramanları hayvan olmasına rağmen, bu masallar hayvan masallarından farklıdır. Daha önce de belirtildiği gibi hayvan masallarında ders verme amacı ön plandadır. Oysa bu türde amaç, gülünç olayları sıralayarak dinleyicileri eğlendirmek ve şaşırtmaktır (Yardımcı, 2004, s.253).” Olaylar mantık dizgisine göre gelişir ve masalın sonunda bu mantığa göre çözümlenerek sona erer.

Bu masal türleri dışında ele alınması gereken iki masal türü daha vardır.

2.1.5.5. İşlenmiş Masallar

“İşlenmiş masallar, “geleneksel biçimi koruyarak masalcının anlatımındaki özellikleri yitirmeden işlenmiş halk masallarıdır. Bunda amaç halk masallarını yazılı edebiyata mal etmek, kalıcı duruma getirmektir.” (Yardımcı, 2004, s. 253). “Boratav (1988, s. 37)’a göre bu masallar, folklorcuların isine pek yaramamaktadır. Çünkü bu masallarda, çocuk okuyucuların özellikleri dikkate alınarak bazı düzenlemeler, düzeltmeler yapılmaktadır.”

2.1.5.6. Yapma Masallar

“Yapma masalların ise kaynağı yine halk masalları olmakla beraber, bu masal türünde yazarların kendi duyguları, düşünceleri, görüşleri ve en önemlisi de hayalleri ağır basmaktadır. Halk masallarıyla beslenen yazarlar kendi ürünlerini ortaya koyarlar. Bunu yaparken de sanat kaygısı ön planda yer almaktadır.” Bunun yanı sıra yazarlar, “birtakım ahlâki

amaçlar güderler veya bir düşüncenin telkinine çalışırlar; kimi hallerde de toplumun gü-lünç yönlerini ele alırlar.” (Oğuzkan, 2001, s. 21). “Böylece düşünce ve sanat iç içe geç-miş olur.” Hans Christian Andersen, Jacob ve Wilhelm Grimm, Charles Perrault bu masal türünün en önemli ve ünlü temsilcileridir. Ülkemizde de öncelikle Ziya Gökalp olmak üzere “İbrahim Zeki Burdurlu, Cahit Uçuk, Oğuz Tansel, Gülten Dayıoğlu, Hasan Lâtif Sarı Yüce gibi yazarlar bu alanda güzel eserler vermişlerdir.” (Yardımcı, 2004, s. 254).

2.1.6. Masalların Kaynakları

Teknolojinin gelişmediği çağlarda insanların hoşça vakit geçirmesini sağlayan, bugün ço-cukların eğitimine önemli rol oynayan masallar dünya edebiyatına ve milletlerin edebiya-tında önemli yer tutmaktadır. Bu nedenle masalların ne zaman, nasıl ve nereden ortaya çıktığı masal araştırmacılarının merakını uyandırmıştır. Bu konuda araştırma yapan ünlü araştırmacılar farklı görüşler ortaya koymuştur.

Ülkemizde konu ile ilgili olarak yapılan ilk yayın Pertev Naili tarafından Gedeon Huet’in Les Contes Populaires isimli çalışmasının ilgili bölümleri çevrilerek yapılmıştır. Bazı çevi-riler ise Stith Thompson’ın The Folktale adlı eserine dayandırılır. Bu çalışmalardan Bilge Seyidoğlu ve Umay Günay yararlanmıştır (Sakaoğlu, 1999, s. 4).

Wilhelm Grimm masalın kaynağı ve yayılışı ile ilgili ilk görüşleri ortaya atan kişidir. Ona göre masallar, Hint-Avrupa milletlerine ait mitolojilerin zamanla zayıflamasıyla ortaya çıkmıştır (Seyidoğlu, 1987, s.125). Grimm’in, masalların kaynağıyla ilgili diğer bir görü-şüne göre de masallar, eski mitlerin parçalanmasından oluşmuştur. Onun bu görüşleri, “Hint-Avrupa Görüşü” ve “Parçalanmış Mitler Görüşü” olarak adlandırılmış ve masalların kaynağıyla ilgili ortaya atılan görüşlerde de etkili olmuştur (Sakaoğlu, 1999, s. 6).

Grimm’in etkisiyle oluşan masal teorilerinde, başlıca şu üç görüş egemendir (Seyidoğlu, 1975, s.30):

1. Tarih Öncesi Görüş / Mitolojik Görüş. (Kablettarih Nazariyesi)
2. Tarihi Görüş/ Hindoloji Görüşü. (Tarihi Nazariye)
3. Etnografik Görüş / Antropolojik Görüş. (Etnografik Nazariye)

2.1.6.1. Mitolojik Görüş

“Mitolojik görüşün temsilcileri Max Müller, Angelo de Gubertnatis, John Fiske ve Sir George Cox’dur. Bunlara göre masallar ve mitler, Hint-Avrupa medeniyetinin mirasıdır (Günay, 1975, s. 17). Masalların kökeni, Hint mitolojisinde yani “Veda”larda aranmaktadır. Hint-Avrupa dillerinin Sanskritçe ile olan akrabalıkları, bu görüşün ortaya çıkmasında etkili olmuştur. Bu okulun temsilcilerinden olan Max Müller, masalla mitoloji arasındaki benzerlikten dolayı masalların, mitolojiden çıktığını ileri sürmüştür, kaynak olarak da Hindistan’ı göstermiştir (Sakaoğlu, 1999, s. 5).”

Sir George Cox’un görüşlerine göre, “Masalla mitoloji karakterleri bakımından farklılık gösterse de elementleri birbirine çok yakındır. Hint-Avrupa dil ailesine dâhil olan milletlerin masallarındaki benzerlik Aryan kabilesinin dağılmadan önce zengin bir mitoloji hazinesine sahip olduğunu ispatlar.” (Günay, 1975, s. 17). Yine bu görüşün temsilcileri tarafından, masallarda gün ağarmasına, güneşe, bulutlara ve yağmurlara ilişkin mitler bulunduğu belirtilmektedir (Tezel, 1987, s. 135).

2.1.6.2. Hindoloji Okulu

“Hindoloji görüşünde de masalların kaynağı olarak Hindistan gösterilmektedir. Ancak masallar, tarihî devirlerde ortaya çıkmıştır. Bu görüşte, masalların kaynağının “Veda” yerine “Paçatantra” olduğu belirtilmiştir (Sakaoğlu, 1999, s. 7).”

Bu görüşün temsilcilerinden Theodor Benfey, Aesop (Ezop) masallarını hariç tutarak masalların Hindistan’dan batıya geçişinin üç yolla olduğunu ileri sürmüştür (Seyidoğlu, 1975, s. 31):

“1. Masalların bir kısmı, 10. yüzyıldan önce sözlü gelenek yoluyla yayılmıştır.

2. Bazı masallar, 10. yüzyıldan sonra Bizans, İtalya ve İspanya’ya yazılı kaynak yoluyla geçmiştir.

3. Budizme ait malzemeler, Çin ve Tibet yoluyla Moğollara, oradan da Avrupa’ya geçmiştir. İranlıların Tutiname’si, Arap ve İsrail yazmaları, Avrupa’yı etkilemiştir. İslav masallarında, sözlü geleneğin etkileri görülmüştür.”

2.1.6.3. Antropolojik Görüş

“Antropolojik görüşe göre de masallar, içindeki ilkel düşüncelerden dolayı çok eski zamanlarda oluşmuştur (Yardımcı, 1996, s. 9). Bu görüşün temsilcileri, Edward Taylor ve Andrew Lang’dır. Bunlara göre masallar, farklı yerlerde birbirine benzer biçimde ortaya çıkmıştır. Kültürlerin birbirlerine benzer biçimde gelişmeleriyle farklı uluslarda benzer masallar oluşmuştur (Günay, 1975, s. 18). James Frazer ve Mac Culloch, Avrupa ve Asya masallarındaki masal motifleri ile ilkel toplumlardaki motiflerin benzer olduğunu ileri sürmüşlerdir. Topladıkları malzemeler sonucunda bunların Amerikan Kızılderilileri, Avustralya ve Güney Amerika kabileleri arasında aynı olduğunu görmüşlerdir. Arnold Von Gennep de totem devri yasayan kabileler üzerinde yaptığı incelemelerde hayvan masallarına önem verildiğini görmüştür. Totem hayvanlarının ve merasimlerinin önemli olduğu bu kabilelerde, merasim sırasında mutlaka mitler ve efsaneler okunmaktadır. Ona göre bu mitler ve efsaneler, masalları meydana getirmiştir (Seyidoğlu, 1975, s. 33).”

“Sakaoğlu (2003, s. 9-10) masalların ortaya çıkışı ile ilgili belli bir noktaya saplanıp kalınmaması gerektiğini vurgulamış ve masalların kaynakları ile ilgili görüşlerini şöyle belirtmiştir:

“ Masalların kaynağı olarak hiçbir coğrafyayı, kültürü ve dinî temel olarak ele almamak gerekir. Masalların bir bütün olarak değil de tek tek ele alınması halinde belki bazılarını belirli coğrafyaya, kültüre veya dine bağlayabiliriz. Örneklerde görülen değişme, ne kadar büyük boyutta olursa olsun her masalda aslından gelen bir iz, bir kalıntı mutlaka bulunacaktır.”

Masalın üç tür değişmesi olduğunu da vurgulayan Sakaoğlu (2003, s. 9), bunları şöyle açıklar:

1. Olumlu Gelişme: İlk defa anlatılan ve mükemmel olmayan masalın zamanla gelişip güzelleşmesidir.

2. Yayılan Gelişme: Güzelleşen masal yayılmaya devam edecektir. Masal yayıldıkça aslını kaybeder ve farklılaşır. Kişi ve yer adları, unvanlar, hayvanlar ve daha birçok şey değişir. Hatta belki de ilk ortaya çıktığı yerde bile saf şekliyle anlatılmaz. Masalın bu tür gelişmesi de “ yayılan gelişme” olarak adlandırılır.

3. Tersine Gelişme: Pek çok ülkede anlatılmaya başlayan masalın ana yurduna döndüğü aşamadır. Masalın ilk hali ile son hali arasında önemli farklar bulunmaktadır. Masal, aslından çok şey kaybetmiştir. Bu gelişme türüne de “ tersine gelişme” denmektedir.”

Naki Tezel, Türk Masalları isimli çalışmasında bu görüşlere değindikten sonra şöyle bir sonuca ulaşmıştır:

“Demek masal ilk insan topluluklarından doğmuştur. Önceleri ataların kahramanlıklarının küçük toplulukta anlatılması ile başlamış, kahramanlıklar bunlarla ilgili olaylar, ağızdan ağza geçerek, topluluğun genişlemesiyle birlikte yayılmış, aileden klana, klandan kabileye, kableden de daha büyük birliklere ve sonunda milletler dediğimiz insan topluluğuna geçmiş, ona mal olmuştur. ...Görülüyor ki masal, doğuşta bir kişinin malı iken, hafıza ve çevre değiştirdikçe, söyleyen unutulmuş, sonunda masal, herkesin, topluluğun malı olmuştur.” (Tezel, 1985, s. 7)

2.1.7. Masal İnceleme Yöntemleri

Masalın tanımı, özellikleri, sınıflandırılması, kaynakları önemli olduğu kadar masalın incelenmesi konusunda önemlidir. Masal çeşitleri ve kaynakları ile ilgili ortaya çıkan görüşlerin paralelinde masal inceleme yöntemleri de çeşitlenmektedir. Bunlardan en bilinenleri şu başlıklar altında toplanmıştır:

1. Tarihi- Coğrafi Yöntem (Tarihi-Coğrafi Fin Yöntemi)
2. Psikolojik Yöntem
3. Antropoloji Yöntemi
4. Propp Yöntemi

2.1.7.1. Tarihi- Coğrafi Yöntem

“Halk edebiyatı ürünü epizotlara ve motiflere ayrılarak, dünya folklorundaki benzerleri ile karşılaştırılır. Bunlar içinde saptanan en eski veriler, varyantlara bağlı olarak incelenir, ilgili kültürle bağlantılı sonuçlara varılır. Yöntem sosyal yapıya önem verilmediği için eleştirilmiştir. Değişme ve istikrarın insan faktörü ile manalı bir şekilde ilgili olmadığı için de eleştirilmiştir. Masalların yayılışı ve unsurları kaybolması süper organik olarak ele alınmaktadır.” Bu nedenle antropolog folklorcular bu yöntemi kullanmaktan kaçınırlar. (Özdemir, 2004, s.11)

2.1.7.2. Psikolojik Yöntem

Psikolojinin çeşitli görüş ve kuramlarından yola çıkılarak oluşturulan, bu yöntemde tüm bir masalın veya bir masala ait epizotların veya varyantların psikolojik incelemesi amaçlanmaktadır. Ana yöntemi Freud psikolojisidir. (Özdemir, 2004, s.11)

2.1.7.3. Antropoloji Yöntemi

Antropolojinin yöntemlerinden yararlanan halk bilimciler masalı

- a. Anlatıcının kişiliği, eğitimi, yetişmesi ve çevresini göz önünde tutarak
- b. Masal geleneğinin nasıl doğup geliştiğini inceleyerek
- c. Masal dinleyen çevrenin masalın doğuşu, gelişmesi üzerindeki etkilerini irdeleyerek inceler. (Özdemir, 2004, s.11-12)

2.1.7.4. Propp Yöntemi

“Daha önceki yapısal incelemeleri de göz önüne alan Rus halk bilimcisi Vladimir Propp, 100 masal üzerine çalışmalar yaparak, karakterlerin ortak işlevlerine dayalı yeni bir inceleme yöntemi geliştirmiştir. Bu değişmeyen işlevler 30’u geçmektedir.” Onun Masal Biçimbilim (Türkçe yayını -1985 Bilim Felsefe Sanat Yayınları- İstanbul.) adlı eserinde, işlevlere dayalı gözlemler sonucunda varılan yargılar şöyle aktarılmaktadır:

1. Kişiler kim olursa olsun ve işlevleri nasıl gerçekleşirse gerçekleştirilsin masalın değişmez, sürekli öğeleri, kişilerin işlevleridir. İşlevler masalın temelini oluşturan bölümlerdir.
2. Olağanüstü masalın içerdiği işlevlerin sayısı sınırlıdır.
3. İşlevlerin dizilişi her zaman aynıdır.
4. Bütün olağanüstü masallar yapıları açısından aynı türe bağlanırlar. (Karadağ, 1996, s.255)

Bu yöntemle ilgili olarak Türkiye’de çalışma yapan Umay Günay, doktora tezinde Elazığ Masallarını bu yöntemle incelemiştir.

2.1.8. Masalın Diğer Türlerle İlişkisi

Halkın sözlü ürünü olan diğer türlerin başında efsane, destan, mit, halk hikâyesi gibi ürünler gelmektedir. Masal ile birçok farklılığı olan bu türleri karşılaştırmak, masalın ne olmadığı hakkında bize bilgi verir.

Öncelikle mit ve masal arasındaki en önemli farklılık mitlere inanılması ve mitlerin kutsal kabul edilmesidir. Mit; ilkel insanın dünyayı ve kendisini anlamlandırma maksadıyla sorduğu neden ve nasıl oluştuk sorusuna, yaşadığı dönemin bilgileri ve iman ediliş biçimi

içinde bulduğu bulmaya çalıştığı cevaplardır. Evrenin, dünyanın, varlığın nasıl oluştuğu, nasıl dönüştüğü ve bulunduğu şekle veya harekete nasıl büründüğünü anlatan metinlerdir. Mitler, tarih öncesi çağlara ışık tutan ve günümüzde yaşayan pek çok kültürel değer kaynağını oluşturur. İlkel toplumlarda gerçek ve kutsal bir hikâyeyi belirtirler. Mitlerde zaman uzak geçmiştir masallarda ise masal zamanı diyebileceğimiz belirsiz bir zamandır. Mitlerde yer başka dünya ya da erken zaman dünyası iken masallarda yer de belirsizdir. Mitleri erkekler anlatırken masalları ise kadınlar anlatır. Masal ve mit arasındaki temel benzerlik ikisinin de olağanüstülükler içermesidir. Bu olağanüstülükleri sağlayan ise kahramanlarıdır. Mitlerdeki olağanüstülük kahramanlarının tanrı ya da yarı tanrı olmasından kaynaklanmaktadır. Masalarda ise kahramanlar insan ve insan dışı varlıklardır. Mitlerde yer alan bazı kahramanlar masalda kullanıldığı an inandırıcılığını ve kutsallığını yitirir.

Efsane kavramı dilimize Farsçadan geçmiştir. Aslı 'fesane'dir. Türkçede efsane karşılığı olarak söylence kelimesi de kullanılmaktadır. Tarihin ilk dönemlerinde ortaya çıkan, en önemli özelliği inanış olan ve bunun için halk tarafından gerçek kabul edilen; içinde olağanüstü özellikleri bulunan, gerçek veya hayalî yer, şahıs ya da olay hakkında ağızdan ağza aktararak anlatılan, sonradan yazıya geçirilmiş, belirli bir şekle sahip olmayan, kısa, nesir türünde kaleme alınan anlatılardır. Efsanenin tanımından da anlaşılacağı üzere efsaneler gerçek kabul edilir. Efsanenin gerçek kabul edilmesinde yaşadığımız zaman ve mekânda kanıt bulunması etkilidir. Anlatıcı anlattığı efsanenin gerçekliğini inanmıyorsan gidip bakabilirsin şeklinde kanıtlar. Masallar da ise tekerlemeler ile uydurmaca olduğu vurgulanır. Efsanelerin dinî özellikleri ağır basarken masallarda dinî bir özellik yoktur. Efsaneler de yer yer korkutuculuk da görülür. Yer ve zaman konusunda masalın belirsizliği efsaneden de farklı olmasına neden olmuştur.

Hayvan masalları olarak da adlandırılan fabllar ise masallardan ayrı düşünülmemiş ve bir masal çeşidi olarak görülmüştür. Fabllar belirli bir ahlâk dersi vermek amacıyla meydana getirilen hayal ürünü kısa ve hareketli hayvan hikâyeleridir. Klasik masaldan ayrılan en önemli özelliği başında veya sonunda ahlâk dersi verilmesidir. (Arıcı, 2001, s. 18)

Güldürücü küçük hikâyeler olarak tanımlanan fıkralar da masallar gibi olağanüstü ve gerçek dışı öğeler içermektedir. Fıkra ile masal arasındaki temel benzerlik bundan ibarettir. Aralarındaki ayrılıklar ise çoktur. Fıkra masala göre daha yoğun ve kısadır. Fıkroda amaç insanları güldürmektir. Ayrıca fıkra diğer türler içinde hatta masalın içine bile yer alabilir.

Fıkralar veciz olmaları, yer yer ders vermeleri açısından hayvan masalları ile bu yöne bir benzerlik oluşturmaktadır (Arıcı, 2001, s. 18).

Farsça dâstan kelimesinden ilimize girmiş olan destanın batı dillerindeki karşılığı epope ve legendir. Destanlar, zaman ve mekân içinde cemiyetin iradesinin elinde tutan kahraman-bilge şahsiyetlerin menkıbevi ve hakiki hayatları etrafında teşekkül etmiş, uzun didaktik hikâyelerdir. (Elçin, 2010, s.72). Diğer türlere olduğu gibi destan ile masal arasındaki temel benzerlik olağanüstülüklerdir. Destanın kahramanlarının çoğu tarihte yer alan şahsiyetlerdir ve destanlar tarihten izler taşır. Olağanüstülükler destandan çıkarıldığında destanın tarihe ışık tuttuğu bile söylenebilir. Bütün bunlar göz önüne alındığında destanların masala göre gerçekçi olduğu söylenir. Destanlar masallara göre daha uzundur ve nazım şeklinde oluşturulmuştur.

Halk hikâyeleri, halk topluluğunun önünde hikâyeci aşıklar tarafından söylenen, nesir-nazım karışımı hikâyelerdir. Halk hikâyesi ve masal arasında benzer kahramanlar, motifler ve yerler olmasına rağmen farklılıklar çoğunlukta ve belirleyicidir. Öncelikle halk hikâyeleri masala göre daha gerçekçidir. Hayvan masalları dışındaki masallar nesir olmasına karşın halk hikâyeleri nazım- nesir karışıktır. Yine masal konuları çok çeşitlilik gösterirken, halk hikâyeleri genellikle aşk ve kahramanlık temalarını işlemektedirler. Masallar çoğunlukla mutlu sonla biterken halk hikâyelerinde bu değişkendir. Masallar halk hikâyelerine göre daha kısa ürünlerdir. (Arıcı, 2001, s. 19)

Halkın ürünleri olan bu türlerde genel özelliğin olağanüstülük ve sözlü anlatım olduğu ortadadır. Masalların ise en büyük farkı yer ve zaman bakımından belirsiz olması ve uydurmaca olduğunun herkesçe bilinmesidir.

2.1.9. Türk Edebiyatında Masal

Türk edebiyatında masalın geçmişi oldukça eskilere gitmemektedir fakat masal araştırmalarının önemi Osmanlı Devletinin dağılma sürecine girdiği yıllarda anlaşılmaya başlanmıştır. Cumhuriyet sonrası da derleme, yayınlama ve inceleme çalışmaları yoğunlaşmıştır. Bu çalışmalardan köşe taşı mahiyetinde olanların isimlerini aşağıda vermeye çalışacağız.

Türk edebiyatında masal denilince ilk akla gelen isim Ziya Gökalp'tir. Ziya Gökalp'in halka doğru ilkesinin bir yansıması olan bazı kuruluşlar halk kültürünün araştırılması için öncülük etmiştir. Onun içine bulunduğu 1908'de kurulan *Türk Derneği* ile 1911'de bu dernek

üyelerinin de katıldığı *Türk Yurdu Cemiyeti* ve 1912’de kurulan *Türk Ocağı* halk kültürünün ve dolayısıyla masalların araştırılmasında önemli yol kat etmiştir. Ziya Gökalp masalların nazma çekilmesi, Anadolu masallarının yazıya geçirilmesi ve derlenmesi konusunda önemli çalışmalara imza atmıştır. Onun nazma çektiği ve Türk ülküsünün de işlendiği 8 Ekim 1912’de yayınlanan *Alageyik* masalını diğer nazım masalları takip eder. *Polvan Veli, Ülker ile Aydın* gibi masallarını da 1914’te yayınladığı *Kızılelma* kitabına alır. *Küçük Mecmua*’da Anadolu masallarından ilham alarak yayınladığı ise *Küçük Hemşire, Kolsuz Hanım, Keloğlan, Nar Tanesi, Düzme Keloğlan, Pekmezci Anne, Tembel Ahmet, Kuğular, Keşiş Ne Gördün, Yılan Bey ile Peltan Bey* gibi masalları ise 1923’te *Altın Işık* isimli kitabında toplanmıştır.

Tarihî olarak Ziya Gökalp’ten önce *İzzet Ulvi, K.D. Hanım* ve *Ahmedoğlu Kum* gibi isimlerin çalışmalarını Saim Sakaoğlu *Masal Araştırmaları* kitabında zikretmiştir. Bunlardan İzzet Ulvi’nin masalları çoğunlukla yapma masallardır. *Türk Yurdu*’nda yayınladığı masallar aralıklara birkaç ay devam etmiştir. K.D. Hanım’ın kim olduğu kesin bilinmemekle beraber 1912 tarihine yayınladığı *Türk Masalları* kitabında 13 masala yer vermiştir. Onun yayınladığı masallar diğer araştırmacılar tarafından da ilgi görmüştür. Ahmedoğlu Kum ise *Yürük Masalı* ile tanınmıştır.

Ziya Gökalp’in çalışmalarını Hamit Zübeyr’in *Dokuz Ötkünç* (1929), *Ankara Budun Bilgisi* (1935) gibi kitapları, Bahtever Hanım’ın 1930 yılında yayınladığı *Türk Masalları* kitabı, Ali Rıza Yalgın’ın *Cenup’ta Türkmen Oymakları* (1933- 1939), Yusuf Ziya Demircioğlu’nun alan çalışmalarından *Yürükler ve Köylülerde Hikâyeler ve Masallar* (1934), Suat Salih Asral’ın ortaokul öğrencilerine derlettiği masalları *Öz Türk Masalları* (1935) kitabı takip etmiştir.

Masal çalışmalarında diğer bir önemli isim Naki Tezel’dir. Naki Tezel bir bürokrat olmasına rağmen masallarla ilgilenmiştir. Kendisinin ilk kitabı 1936 yılında *Halk Bilgisi Haberleri* dergisinde aynı adla yayınladığı masalları topladığı *Keloğlan Masalları* kitabıdır. 1938 yılında *İstanbul Masalları* adı ile yayınladığı kitaptaki masalları da aynı dergide yayınlanan masalların toplanmasıdır. Onun asıl çalışması sağlığında yayınlanan iki ciltlik *Türk Masalları* isimli çalışmasıdır. Bu kitabına 54 masala yer vermiştir.

Naki Tezel gibi masalları çocuklar için değil, bir kültür malzemesi olduğu için derleyen Dr. Mehmet Tuğrul, doktora çalışmasını Mahmutgazi köyünün masalları üzerine yapmıştır. Bu çalışma 1946 yılında tamamlanır ve ismi *Mahmutgazi Köyünde Halk Edebiyatı*’dır.

Masal araştırmaları denilince akla gelen diğerk önemli isimlerin başında Pertev Naili Boratav gelir. Saim Sakaoğlu (1999, s. 43) onun çalışmalarını üç ana başlık altında toplamıştır.

*Türk Masal Araştırmaları Tarihi

* Katalog Çalışmaları

* Metin yayınları

Türk masal araştırmaları tarihi alanındaki çalışmalarını bazı kitaplarının ilgili bölümlerinde görüyoruz. Bu kitapları *Az Gittik Uz Gittik* (1969) ve *Zaman Zaman İçinde* (1959)'dir. Masal, tekerleme ve Türk masallarının tarihi gelişimi hakkında bilgi verir. Katalog çalışmaları ile dünyaca üne kavuşan Boratav hayvan masalları katalogunda Wolfram Eberhard ile çalışmıştır. Çalışmanın adı *Typentürkischer Volksmarchen*'dir. Türk masalları tip katalogunda ise büyük pay Boratav'a ait olmakla birlikte birçok araştırmanın adı vardır (Prof. Dr. Selahattin Olcay, Prof. Dr. Hasibe Mazıoğlu, Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Prof. Dr. L. Sami Akalın, Dr. Müjgân Cunbur, Dr. Selahattin Tansel, Prof. Dr. Meliha Ambarlıoğlu). Metin yayınları ise *Contes Tures*, *Zaman Zaman İçinde*, *Türkische Volksmarchen*, *Az gittik Uz Gittik*'tir.

Masal derlemekten çok eldeki masallara yeni şekiller veren Eflatun Cem Güney ise araştırmacılarından bu yönüyle ayrılır. Onun kitaplarında yer alan masallar orijinal şeklinde olmadığı için karşılaştırılmalı çalışmalara kullanılmaya elverişli değildir. Onun başıca kitapları: *Bir Varmış Bir Yokmuş* (1956), *Gökten Üç Elma Düştü* (1960), *En Güzel Türk Masalları* (1948), *Evvel Zaman İçinde* (1957) , *Az Gittim Uz Gittim* (1961). Anderson Payesi Şeref Diploması ve Dünya Çocuk Edebiyatı Sertifikası'nı 1960 yılına *Dede Korkut Masalları* ile almıştır. Onun kitapları birçok araştırmacı için kaynak olmuştur.

Üniversite yıllarında masal konusuna merak salan Tahir Alangu ise bitirme tezini bu konu üzerine yapmıştır. *Masal Araştırmaları Sahasına Toplu Bir Bakış ve Türk Halk Masallarının İç Yapısı ve Kahramanlar Üzerine Bir Deneme* adlı çalışmasıyla masal dünyasına girer. 1961 yılında *Billur Köşk Masalları* ve 1967 yılında *Keloğlan Masallarını* yayınlar.

Masal konusunda sadece halkiyatçılar değil, dilciler de çalışma yapmıştır. Bunların bazıları; Prof. Dr. Ahmet Caferoğlu, Prof. Dr. Zeynep Korkmaz, Prof. Dr. Selahattin Olcay'dır. Genellikle ağız çalışmalarında yöredeki masallara da yer vermişlerdir.

Türk masallarının araştırılmasında dergilerin önemi yadsınamaz. Bunların başında Türk Yurdu, Halk Bilgisi Haberleri, Türk Folklor Araştırmaları, Folklor Postası gelmektedir.

Masal ile ilgili olarak günümüzde ve geçmişte birçok tez çalışması mevcuttur. Bunlardan bazılarını şu şekilde listeleyebiliriz:

Doktora tezleri,

Saim Sakaoğlu, Gümüşhane Masalları/ Metin Toplama ve Tahlil , Ankara 1973.

Bilge Seyidoğlu, Erzurum Halk Masalları Üzerinde Araştırmalar, Ankara 1975.

Umay Günay, Elazığ Masalları (İnceleme- Metin), Erzurum 1975.

Ali Berat Alptekin, Taşeli Platosu Masallarında Motif ve Tip Araştırması, Erzurum 1982

Esmâ Şimşek, Yukarı Çukurova Masallarında Motif ve Tip Araştırması, Elazığ 1990.

Seyit Emiroğlu, Meram İlçesi (Konya) Masalları Üzerinde Bir İnceleme, Konya 1996.

Yüksek lisans tezleri:

Metin Ergun, Türkmen ve Anadolu Halk Masallarının Yapı ve Motif Açısından Mukayesesi Üzerine Bir Araştırma, Erzurum 1988.

Mehmet Yardımcı, Yaşayan Malatya Masalları/ Metinler ve İncelemeler, Malatya 1991.

Mustafa Sever, Erciyes Yöresi Masallarında Tipler, Ankara 1995.

Bu ve bunlar gibi birçok araştırma, kitap, dergi ve derleme göstermektedir ki masallar Türk edebiyatında ilgi gören ve değer gören bir halk edebiyatı ürünüdür. Bu konuda ismini geçiremediğimiz birçok araştırma da masalların anlaşılması için katkıda bulunmuştur.

2.2. Bilgi

2.2.1. Bilginin Tanımı

Bilgi her çağda olduğu gibi günümüzde de çok önemlidir. İnsan doğumdan hatta anne karından itibaren bilgilenmeye başlar. Bilinçli veya bilinçsiz olarak öncelikle ailesi ve çevresinden bilgiler edinir. Belirli bir yaşa geldikten sonra ise düzenli ve sistemli olarak bilgi edinmek üzere örgün eğitim kurumlarına başlar ve uzun bir süre bilgi edinme süreci devam eder. Bir alanda uzmanlaştıktan sonra da bilgi alımı bitmez. İnsan örgün eğitim kurumlarından sonra da ölene kadar bilgi yağmuruna tutulur. Hayatımızda devamlı olarak yer eden bilgi nedir? Bilgi ile ilgili olarak birçok tanım yapılmıştır. Filozoflar bilginin ne olduğu kaynakları hakkında fazlaca düşünmüşler ve her filozofun verdiği cevap bir kuram olmuştur.

“Yunan kökenli Latince bir sözcük olan bilgi sözcüğünün tarihsel gelişimini inceleyen araştırmalar sözcüğün, Helenistik dönem, Orta çağ ve bugün için ne anlama geldiğini ve geçirdiği evreleri anlamamızda yardımcıdır. Eski dönemlerde biyoloji, pedagoji ve ahlak alanlarında “informo” olarak kullanılan “information” sözcüğünün, modern Avrupa dillerinde daha çok zihnin veya karakterin şekillendirilmesi, bir kalıba sokulması, eğitim, öğretim olarak yapılan tanımlarının esas alındığı görülmektedir. Latince bu sözcüğe yüklenen anlam zaman içinde değişmiş, Orta çağda bilgi “şekil vermek” anlamında kullanılırken daha sonraları “herhangi bir şeyin bir başkasına iletilmesi” şekline dönüşmüştür. Bir süre etkisi azalan bilgi kavramı üzerine yapılan tartışmalar, 20. Yüzyılda bilgi kuramı kavramıyla birlikte tekrar hareketlenmiştir(Capurro ve Hjørland, 2003, s. 343-411).”

“Bilgi, insanı insan yapan, yaşamasını sağlayan her şeyi kapsamaktadır (Mengüşoğlu, 1988, s.62- 64).” Bir iş, konu, olay veya herhangi bir şey konusunda bilinen şey veya maldur (Anık, 2006, s.1-9).Olguları ve olayları tanıma, anlama ve özellikle açıklamaya yönelik, eğitim, gözlem, araştırma veya deneyim yoluyla elde edilen ve bütün bunların insanın zihinsel değerlendirmesi neticesinde ortaya çıkan olgular veya fikirlerdir (Gürak, 2006).

Genel olarak bilgi, öznenin amaçlı yönelimi sonucunda, özneye nesne arasında kurulan ilişkinin ürünü olan şey. Olgu, doğru ya da ödev olarak görülen bir şeye ilişkin açık algı(Cevizci, 2002. s. 246). Biraz daha teknik anlam içinde, zihinde kavranarak temellendirilmiş doğru inanç şeklinde tanımlanmaktadır. (Pears,2004, s.120)

“Case’in (2002, s.40) Bateson’dan (1972, s.453) aktardığı gibi, genelde bilgi insanın biliş-selyapısında değişiklik yaratan herhangi bir şeydir, görüşü yaygın kabul görmekte ve bilginin zihinsel bir süreç olduğu yapılan tanımlarda sıklıkla ön plana çıkarılmaktadır. Aydın (2004) bilginin toplumdan ayrı tanımlanamayacağını ileri sürmektedir. Bilgiyi, insan ve toplumların kendisini algılayışve yorumlayış biçimidir (Aydın 2004, s.20).”

2.2.2. Bilgi Türleri

Konuya bilginin niteliği açısından yaklaşan Mengüşoğlu (1988, s.74-91) Bilgiyi beş tür olarak sınıflandırmaktadır.

1. *Naiv hayat bilgisi/doğal bilgi*: Bu bilgi insan hayatının bir ürünüdür. İnsanın yaşamı boyunca edindiği deneyimler, çevresi ve diğer insanlarla olan etkileşimi sonunda kazandığı somut bilgidir. Bir yönetime dayanmayan bu bilgi, diğer bilgi türlerinin kaynağıdır.

2. *Bilimsel bilgi*: Belli yöntemlere ve araştırmalara dayanarak üretilen ve sistematik olarak ilerleyen bilgidir. Bilimsel bilgi doğal hayat bilgisinin sadece doğrudan bir uzantısı değil, aynı zamanda bu bilginin temellendirilmesidir.

3. *Felsefi bilgi*: Var olan alanlar ve onların birbiriyle olan ilişkilerini araştırır. Bilimsel bilgi çeşitli alanlara ayırarak var olanı incelerken, felsefi bilgi var olanı bir “varlık-bütünü” içinde araştırır. Felsefi bilgi aynı zamanda her şeyin anlamını ve kaynağını sorgular.

4. *Sanatın sağladığı bilgi*: Süjenin gerçekleştirdiği, belli bir yönetime dayanarak değil, yaratıcı aktlar (hareket) aracılığıyla elde edilen bilgidir. Bu özelliği ile bilimsel ve felsefi bilgidan ayrılır.

5. *Din bilgisi*: Belli dogmalara dayanan, değişmeyen dogmalarla insan, hayat, yaratılış ve dünya hakkındaki tüm sorulara yanıt vermeye çalışan ve inanma esasına dayalı bir bilgi türüdür.

“Aydın (2004) bilgi türleri üzerine genel bir değerlendirme yaptıktan sonra yukarda sözü edilen beş bilgi türüne “teknik” ve “politik” bilgi türlerini de ekleyerek bilgiyi 7 grup altında toplamaktadır. Aydın (2004) daha derine inerek bu bilgi türlerini ayırtıran nedenleri incelemekte ve bilgi türlerini birbirinden ayıran temel özellikleri “amaçlı olup olmama”, “uygulamalı olup olmama”, “anlam verme” ve “açıklama getirme” olmak üzere 4 maddede

toplamaktadır. Bunlardan amaçlı olma bilginin bir amaca yönelik olması demektir. Örneğin politik bilgi amaçlı bir bilgidir. Uygulamalı olma, bir bilginin uygulamayı göstermesinin yanında, nerede nasıl uygulanabileceğine ilişkin önermeleri de taşıması anlamına gelmektedir. Örneğin teknik bilgi uygulamalı bir bilgi olmasına karşın, bilimsel bilgi uygulama önerisi taşımayan bir bilgi türüdür. Anlam verme bir yüklemeye dayanırken açıklama bir nedensellik yorumu gerektirmektedir. Bu açıdan bakıldığında sanatsal bilgi anlam vermeye, felsefi bilgi ise açıklamaya dayalı bilgilere örnek olarak gösterilebilir. Bu ilkelere her biri farklı bilgi türlerinde bir araya gelebilir.”

“Bilgiye kurumlar, işletmeler açısından yaklaşan Yeniçeri ve İnce (2005, s. 36-44) bilgiyi “kullanılma biçimine”, “kaynağına”, “rekabet üstünlüğüne” ve “niteliğine” göre gruplandırarak, bu 4 grup altında farklı türlere ayırmaktadır.”

“1. Kullanılma biçimine göre bilgi türleri

1.1. İdealist bilgi: vizyon oluşturmaya, amaçları saptamaya, değer ve inançları yönlendirmeye ve karar vermeye yardımcı bir bilgi türüdür.

1.2. Sistematik bilgi: sistemlerin çalışma biçimleri ve fonksiyonları ile ilgili olan bu bilgi yöntem ve kılavuz oluşturmaya yardımcıdır.

1.3. Pragmatik bilgi: karar alma ve işlerin yerine getirilmesinde sahip olunması gereken bilgidir.

1.4. Otomatik bilgi: insanların düşünmeden, değerlendirmeden rutin olarak sergiledikleri davranışların kaynağı olan bilgidir.

2. Kaynağına göre bilgi türleri

2.1. Açık bilgi: ifade edilebilen, kaydedilebilen, aktarılabilen ve ulaşılabilen bilgidir.

2.2. Örtülü bilgi: kişiye özgü olan, kurum çalışanlarının zihninde yer alan deneyim, değer ve eylemlerden oluşan bilgelik ve uzmanlık bilgisidir. Formüle edilmesi ve iletilebilmesi zordur.

3. Rekabet üstünlüğü yaratan bilgi türleri

3.1. İşaretsel bilgi: alıcıya yorumlaması gereken mesajlar sunan bilgidir.

3.2. Deneyimsel bilgi: yaparak ve tekrarlayarak ortaya çıkan; elde edilmesi zaman, enerji ve kaynak gerektiren bilgidir.

3.3. Girişimci bilgi: yaratıcı, yenilikçi, mevcut ekonomi ve pazarın sınırlarını genişleten, rekabet avantajı sağlayan bilgidir.

3.4. Kurumsal bilgi: sistematik araştırma ve geliştirme çalışmaları sonucu kurum içinde oluşan ve kurumun tüm işleyişiyle bütünleşmiş bilgidir.

4. Niteliklerine göre bilgi türleri

4.1. Kişisel bilgi: insanın sahip olduğu, değer ifade eden bilgidir.

4.2. Yapısal bilgi: şirketlerde özümseven, içselleştirilmiş, ürün ve hizmetlere yansıyan değerleri yansıtan bilgidir.

4.3. Müşteri bilgisi: işletmenin müşterileri hakkındaki bilgidir.

Bunlar içinde en sık yapılan ve en çok bilinen ayrım “toplumsal bilgi” ve “bireysel bilgi” şeklindedir. Kemp’e (1976) göre, bireysel bilgi, her bireyin zihninde var olan, sadece o birey aracılığıyla ve sorular sorularak erişilebilen bilgidir. Toplumsal bilgi ise, toplum veya toplumsal bir sistem tarafından toplanan, toplumun tüm bireyleri tarafından eşit ve serbestçe erişilebilen bilgidir.”

2.2.3. Bilginin Kaynağı

Bilginin kaynağına göre felsefi yaklaşımları deneycilik, akılcılık, hem deneycilik hem akılcılık ve entuisyonizm diye dört başlık altında toplayabiliriz. Bir teori olarak Empirizm, bilginin kaynağı probleminde, bilginin olanaklı tek kaynağının deneyim olduğunu, deneyimden bağımsız bir bilginin olamayacağını savunan akıma karşılık gelir.

Rasyonalizm ise, empirizm’in tam karşısında olan bir yaklaşımdır. Rasyonalizm doğruları ve gerçekleri somut olgulara ve gözlemlere dayanmak yerine, onları akılda önceden var olan bazı ilke ve bilgilerin yardımıyla bilinebileceğini öne süren öğreti anlamına gelir. Kısacası akılcılara göre, aklımız bazı ilke ve bilgilerle donatılmıştır. Bilgimizin kapsamı; neyi bilip, neyi bilemeyeceğimizin ölçütü akıldır. Akılcılar, bilgimizin sınırlarını deney ötesine geçebileceğini söyleyerek, metafizik bilgiyi olanaklı yaparlar. Doğuştan gelen bilgileri de kabul eden akılcılar bilgilerimizin sınırlarını deneyicilerden daha geniş tutarlar. (Çüçen,2001, s.80)

Empirizm ve Rasyonalizm’in bu aşırılığı bilginin kaynağı konusunda orta bir yol bulma çabalarını doğurmuştur. Bilginin kaynağının hem akıl hem de deney olduğunu savunan

eleştirel felsefe ortaya çıkmıştır. Eleştirel felsefeyi en iyi şekilde Kant temsil etmektedir(Çüçen,2001, s.86). Kant bilginin yapısı ve kaynağı konusundaki görüşleri yukarıda gösterilen şekilde ne salt olarak deneycilik, ne de salt olarak akılcılık içerisinde yer alamayacak kadar nüanslı veya karmaşıktır. Kant, empirik şüphecilik ve rasyonel dogmacılık olarak gördüğü şeylerden kaçınmaya çalışmış, empirisizm ve rasyonalizm arasında bir tür sentez yaratmayı denemiştir (Skirbekk-Gilje, 2006,s.354)

Son olarak bilginin kaynağının ne akılda ne de duyularda olduğunu kabul etmeyen onu aracısız kavrayışa bağlayan sezgicilikten bahsetmek gerekir. Sezgideki kavrama, bazen duyularla veya akılla bazen de mistik tecrübe ile irtibatlandırılmaktadır. Sezgide, kavramanın doğrudan doğruya olması ise bir çıkarımın, nedenlerin, öncüllerin bir tanımlama işleminin, doğrulamanın, sembollerin ve bir düşünme sürecinin bulunmaması anlamına gelir. Bu takdirde sezgi, tek bir zihin işleminde apaçık ve kesin olarak kavramadır. Bu kavramada, kavramlar arası ilişki kurulmadan akıl yürütmesiz, vasıtasızca bir zihin işlemidir(Köz, 2005,s. 25).

2.3. Değer

2.3.1. Değerin Tanımı

Değer kavramının farklı disiplinlere girmiş olması bu kavramın tanımının yapılmasını oldukça güçleştirmektedir (Dilmaç ve Ekşi, 2007, s. 21-29). Bu durum birçok değer tanımının ortaya çıkmasına ve değer farklı anlamlarda kullanılmasına sebep olmuştur.

Değer (*wert, value, valeur, kıymet*) kavramı, felsefe, psikoloji, sosyoloji ve yönetim gibi birçok farklı disiplinin konusudur. Bu yönüyle felsefe, psikoloji, sosyoloji ve eğitim bilimlerinin üzerinde durduğu en önemli konuların başında değerler gelmektedir. Değer, bir şeyin önemini belirlemeye yarayan soyut ölçü, bir şeyin değdiği karşılık, kıymet, düşünme biçimini, davranışları ve olaylara verilen tepkileri belirleyen, okulun sahip olduğu özellikler, bireyin ya da toplumun edindiği ve geliştirdiği değerlerin bütünü, bir kimsenin farklı durumlarda gösterdiği sürekli davranışlara yön veren köklü tutum ve inançlar bir nesneyle ona ilgi duyan özne arasındaki ilişki gibi pek çok şekilde tanımlanmıştır (Turan ve Aktan, 2008, s.227-259).

Güngör (1998; s. 28) değeri "bir kimsenin, çeşitli insanları, insanlara ait nitelikleri, onların istek ve niyetlerini ya da davranışlarını değerlendirirken başvurduğu kriter" olarak tanımlanmaktadır. Kuçuradi (1998)' ye göre değer ve değerler birbirinden farklı şeylerdir. Değer, bir şeyin kendisiyle aynı cinsten olan şeyler arasındaki yeridir. Değerler ise var olan şeyler, imkânlardır. İnsanın değeri başka insanın değerleri başkadır. Tepe (2002)' ye göre de bir sanat eserinin değerinden bahsedilebilir ancak değerlerinden bahsedilemez. Bir tablonun değeri vardır bundan bahsedebiliriz ancak tablonun değerlerinden bahsetmeye kalkarsak içi boş bir kavram karşımıza çıkar. Tablo değerlere sahip değildir ama o tablonun yaratıcısı olan ressam birtakım değerlere sahiptir.

Bundan hareketle değerler kısaca kişiye ve gruba yararlı, istenilen ve beğenilen şeyler olarak tanımlanabilir. Buna göre değer; olgunun kendinden çok, ona atfedilen önemliliklerdir. Toplumsal anlamda değerlere baktığımızda değerlerin toplumun kültüründen etkilendiğini ancak toplumun geçirdiği değişimlerin de değerleri etkilediğini ve değiştirdiğini görebiliriz (Elkatmış, 2009 ,s. 335-365).

2.3.2. Değerlerin Özellikleri

Yukarıda aktardığımız tanımlardan hareketle değer olarak ifade ettiğimiz kavramı, davranışlarımıza yön veren, toplumda kabul edilmiş köklü tutum ve inançlar olarak ifade edebiliriz. Bir olgunun toplumsal değer olarak nitelenebilmesi için şu özellikleri taşıması gerektiği belirtilmiştir: (Tezcan, 1987):

1. Grubun veya toplumun üyelerinin çoğunluğu tarafından paylaşılmış ve kabul edilmişlerdir. Herhangi bir bireyin kanaatine bağlı değillerdir.
2. Değerlerin toplumun genel refahının korunmasına ve toplumun ihtiyaçlarının tatminine neden olduklarına inanılır. Bu sebeple toplumun üyeleri tarafından ciddiye alınır.
3. Toplumsal değerleri kabul eden üyeler, yüksek değerler için fedakârlıkta bulunmaya, dövüşmeye ve hatta ölmeye razıdırlar. Çünkü değerler duyguları da içerirler.
4. Değerler birçok insan tarafından onaylandıklarından ve anlaşmaya dayandıklarından soyut olarak insan zihninde yer etmiş kavramlardır.

Değerler aynı zamanda doğru ve yanlış ayırt etmemize yardım eden temel inançlardır. Hayata denge ve anlam katarak, toplumu oluşturan bireylerle birlikte yaşamamıza imkân

tanırlar. Değerler, bireyin kendisinin ve diğerlerinin yaşantısının niteliğini yükseltirler ve doğuştan getirilmeyip gözlem ve etkileşim sonucunda yaşayarak öğrenilirler (Bostom, 1999; Akt., Akbaş, 2004).

Öte yandan değerlerin genel özelliklerini Schwartz ve Bilsky' e göre şöyle ifade edebiliriz:

1. Değerler, inançtır. Ancak tümüyle nesnel, duygulardan arındırılmış fikir niteliği taşımazlar. Etkinlik kazandıklarında duygularla iç içe geçerler.

2. Değerler, bireyin amaçlarıyla ve bu amaçlara ulaşmada etkili olan davranış biçimleriyle (hak bilirlilik, yardımseverlik) ilişkilidirler.

3. Değerler, özgür eylem ve durumların üzerindedirler. Örneğin, itaatkarlık değeri, evde, iste, okulda ve tanımadığımız ilişkilerin tümünde geçerlidir.

4. Değerler, davranışların, insanların ve olayların seçilmesini ya da değişimini yönlendiren standartlar olarak işlev görürler.

5. Değerler taşıdıkları öneme göre kendi aralarında sıralanırlar. Bu sıralama değer önceliklerini belirleyen bir sistem oluşturur.

6. Değerler değişime açık yapılardır. Zaman içinde etkileşim ve ortaya çıkan yeni ihtiyaçları karşılamak için değer önceliklerinde değişiklikler olabilir (Kağıtçıbaşı ve Kuşdil, 2000).

Değerlerin bilişsel, duyuşsal ve psikomotor olmak üzere üç boyutu vardır. Değerlerin bilişsel yönü, değerlerin farkına varmayı ve kavrayarak nerede kullanacağını bilmeyi kapsar. Değerlerin duyuşsal boyutunda ise iyi kötü, olumlu olumsuz gibi yargılar ve duygusal tepkiler bulunmaktadır. Psikomotor boyutta ise bilişsel ve duyuşsal yönden meydana gelen öğrenmelerin davranışlara yön vermesi söz konusudur. Değerin davranışlara dönüşebilmesi için bilişsel ve duyuşsal yönden tamamlanmış olması gerekir (Akbaş, 2004).

2.3.3. Değer - Eğitim İlişkisi

Bir ülkenin eğitim sistemi, o ülkenin önem verdiği ve eğitim sistemine de yansımış olan değerlerle başlar. Bu değerler eğitimin çerçevesini, amaçlarını ve yönünü belirler. Değerler bizi kötü davranışlardan alıkoyan, zihin içerikleri ve inanışlarıdır (Bolay, 2003, s.12-19). Etkili bir eğitim ve öğretim sonucunda bireylerden beklenen iyi davranışların gerçekleşmesidir, değerler yapısı itibarıyla bunu gerçekleştirdiğinden eğitim ve öğretimde önemli bir

yer tutmaktadır. Değerler üzerine yoğunlaşmış bir öğretim süreci sonunda iyi diye nitelediğimiz davranışların yaygınlaştığını görmek olası bir durumdur.

Toplumsal bir varlık olarak insan, toplum içerisinde yaşamak ve içinde yaşadığı toplumun değerlerini, inançlarını, davranış biçimlerini dikkate almak zorundadır. Eğitimin işlevi de toplumun amacı doğrultusunda yönelim bulur. Yani toplumun amacına göre, eğitimin işlevi de değişiklik gösterir (Şahin, 2006). Bir toplum ise değerleriyle hayat bulur. Toplumda var olmak isteyen bir birey için toplumdaki değerleri özümsemek ve bunları hayatında etkili bir şekilde kullanmak onun öncelikli hedeflerinden biri olmaktadır. Eğitim de bireyin etkili bir şekilde topluma uyumunu gerçekleştirmek amacına ulaşmayı hedeflediğinden değerleri de kapsamlı ve bir birey olarak değerli olan insana en iyi kazandırılacak şekilde düzenlenmeli, bunlar programlara toplumda kullanıldığı biçimlerde yansıtılmalıdır.

2.4. Millî Eğitim ve Ders ile İlgili Açıklamalar

2.4.1. Millî Eğitimin Genel Amaçları

Madde 2 – Türk Millî Eğitiminin genel amacı,Türk Milletinin bütün fertlerini,

1. (Değişik: 16/6/1983 - 2842/1 md.) Atatürk inkılap ve ilkelerine ve Anayasada ifadesini bulan Atatürk milliyetçiliğine bağlı; Türk Milletinin millî, ahlâkî, insanî, manevî ve kültürel değerlerini benimseyen, koruyan ve geliştiren; ailesini, vatanını, milletini seven ve daima yüceltmeye çalışan, insan haklarına ve Anayasanın başlangıcındaki temel ilkelere dayanan demokratik, lâik ve sosyal bir hukuk Devleti olan Türkiye Cumhuriyetine karşı görev ve sorumluluklarını bilen ve bunları davranış haline getirmiş yurttaşlar olarak yetiştirmek;
2. Beden, zihin, ahlak, ruh ve duygu bakımlarından dengeli ve sağlıklı şekilde gelişmiş bir kişiliğe ve karaktere, hür ve bilimsel düşünme gücüne, geniş bir dünya görüşüne sahip, insan haklarına saygılı, kişilik ve teşebbüse değer veren, topluma karşı sorumluluk duyan; yapıcı, yaratıcı ve verimli kişiler olarak yetiştirmek;
3. İlgi, istidat ve kabiliyetlerini geliştirerek gerekli bilgi, beceri, davranışlar ve birlikte iş görme alışkanlığı kazandırmak suretiyle hayata hazırlamak ve onların, kendilerini mutlu kılacak ve toplumun mutluluğuna katkıda bulunacak bir meslek sahibi olmalarını sağlamak; Böylece bir yandan Türk vatandaşlarının ve Türk toplumunun refah ve mutluluğunu artırmak; öte yandan millî birlik ve bütünlük içinde iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmayı desteklemek ve hızlandırmak ve nihayet Türk Milletini çağdaş uygarlığın yapıcı, yaratıcı, seçkin bir ortağı yapmaktır (Millî Eğitim Bakanlığı, 2017).”

2.4.2. Ortaöğretim

I – Kapsam:

Madde 26 – (Değişik: 2/12/2016-6764/23 md.) Ortaöğretim; ilköğretime dayalı dört yıllık zorunlu örgün veya yaygın öğrenim veren genel, mesleki ve teknik öğretim kurumları ile mesleki eğitim merkezlerinin tümünü kapsar. Bu okul ve kurumları bitirenlere, bitirdikleri programın özelliğine göre diploma verilir. Ancak mesleki eğitim merkezi öğrencilerinin diploma alabilmeleri için Millî Eğitim Bakanlığınca belirlenen fark derslerini tamamlaması zorunludur.

II – Ortaöğretimden yararlanma hakkı:

Madde 27 – İlköğretimi tamamlayan ve ortaöğretime girmeye hak kazanmış olan her öğrenci, ortaöğretime devam etmek ve ortaöğretim imkanlarından ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde yararlanmak hakkına sahiptir.

III – Amaç ve görevler:

Madde 28 – Ortaöğretimin amaç ve görevleri, Millî Eğitimin genel amaçlarına ve temel ilkelere uygun olarak,

1. Bütün öğrencilere ortaöğretim seviyesinde asgari ortak bir genel kültür vermek suretiyle onlara kişi ve toplum sorunlarını tanımak, çözüm yolları aramak ve yurdun iktisadi sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunmak bilincini ve gücünü kazandırmak,

2. Öğrencileri, çeşitli program ve okullarla ilgi, istidat ve kabiliyetleri ölçüsünde ve doğrultusunda yüksek öğretime veya hem mesleğe hem de yüksek öğretime veya hayata ve iş alanlarına hazırlamaktır. Bu görevler yerine getirilirken öğrencilerin istekleri ve kabiliyetleri ile toplum ihtiyaçları arasında denge sağlanır.

IV – Kuruluş:

Madde 29 – (Değişik birinci fıkra: 2/12/2016-6764/24 md.) Ortaöğretim, çeşitli programlar uygulayan liseler ile mesleki eğitim merkezlerinden meydana gelir. (Mülga ikinci fıkra: 2/12/2016-6764/24 md.) Nüfusu az ve dağınık olan ve Millî Eğitim Bakanlığınca gerekli görülen yerlerde, ortaöğretimin, genel, mesleki ve teknik öğretim programlarını bir yönetim altında uygulayan çok programlı liseler kurulabilir. Ortaöğretim kurumlarının öğrenim süresi, uygulanan programın özelliğine göre, Millî Eğitim Bakanlığınca tespit edilir.

V – Ortaöğretimde yöneltme:

Madde 30 – Yöneltme ilköğretimde başlar; yanılmaları önlemek ve muhtemel gelişmelere göre yeniden yöneltmeyi sağlamak için ortaöğretimde de devam eder. Yöneltme esasları ve çeşitli programlar veya ortaöğretim okulları arasında yapılacak yatay ve dikey geçiş şartları, Millî Eğitim Bakanlığınca düzenlenir.

VI – Yükseköğretime geçiş:

Madde 31 – (Değişik: 16/6/1983 - 2842/10 md.) Lise veya dengi okulları bitirenler, yükseköğretim kurumlarına girmek için aday olmaya hak kazanır. Hangi yükseköğretim kurumlarına, hangi programları bitirenlerin nasıl girecekleri, giriş şartları Millî Eğitim Bakanlığı ile işbirliği yapılarak Yükseköğretim Kurulu tarafından tespit edilir.

VII – İmam-hatip liseleri:

Madde 32 – İmam - hatip liseleri, imamlık, hatiplik ve Kur'an kursu öğreticiliği gibi dinî hizmetlerin yerine getirilmesi ile görevli elemanları yetiştirmek üzere, Millî Eğitim Bakanlığınca açılan ortaöğretim sistemi içinde, hem mesleğe hem yüksek öğrenime hazırlayıcı programlar uygulayan öğretim kurumlarıdır.

VIII – Güzel sanatlar eğitimi:

Madde 33 – Güzel sanatlar alanlarında özel istidat ve kabiliyetleri beliren çocukları küçük yaşlardan itibaren yetiştirmek üzere ilköğretim ve ortaöğretim seviyesinde ayrı okullar açılabilir veya ayrı yetiştirme tedbirleri alınabilir. Özellikleri dolayısıyla bunların kuruluş, işleyiş ve yetiştirme ile ilgili esasları ayrı bir yönetmelikle düzenlenir(Millî Eğitim Bakanlığı, 2017).”

2.4.3. Türk Dili ve Edebiyatı Öğretim Programı

Öğretim programları, 1739 sayılı Millî Eğitim Temel Kanununun 2. maddesinde ifade edilen “Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları” ile “Türk Millî Eğitiminin Temel İlkeleri” esas alınarak hazırlanmıştır. Eğitim ve öğretim programlarıyla sürdürülen tüm çalışmalar; okul öncesi, ilköğretim ve ortaöğretim seviyelerinde birbirini tamamlayıcı bir şekilde aşağıdaki amaçlara ulaşmaya yöneliktir:

1. Okul öncesi eğitimi tamamlayan öğrencilerin bireysel gelişim süreçleri göz önünde bulundurularak bedensel, zihinsel ve duygusal alanlarda sağlıklı şekilde gelişimlerini desteklemek

2. İlkokulu tamamlayan öğrencilerin gelişim düzeyine ve kendi bireyselliğine uygun olarak ahlâkî bütünlük ve öz farkındalık çerçevesinde, öz güven ve öz disipline sahip, gündelik hayatta ihtiyaç duyacağı temel düzeyde sözel, sayısal ve bilimsel akıl yürütme ile sosyal becerileri ve estetik duyarlılığı kazanmış, bunları etkin bir şekilde kullanarak sağlıklı hayat yönelimli bireyler olmalarını sağlamak

3. Ortaokulu tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle millî ve manevî değerleri benimsemiş, haklarını kullanan ve sorumluluklarını yerine getiren, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış bireyler olmalarını sağlamak

4. Liseyi tamamlayan öğrencilerin, ilkokulda ve ortaokulda kazandıkları yetkinlikleri geliştirmek suretiyle, millî ve manevî değerleri benimseyip hayat tarzına dönüştürmüş, üretken ve aktif vatandaşlar olarak yurdumuzun iktisadi, sosyal ve kültürel kalkınmasına katkıda bulunan, “Türkiye Yeterlilikler Çerçevesi”nde ve ayrıca disiplinlere özgü alanlarda ifadesini bulan temel düzey beceri ve yetkinlikleri kazanmış, ilgi ve

yetenekleri doğrultusunda bir mesleğe, yükseköğretime ve hayata hazır bireyler olmalarını sağlamak (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018).”

2.4.4. Değerler

Değerlerimiz öğretim programlarının perspektifini oluşturan ilkeler toplamıdır. Kökleri geleceğimiz ve dünümüz içinde, gövdesi ve dalları bu köklerden beslenerek bugünüme ve yarınlarımıza uzanmaktadır. Temel insani özelliklerimizi oluşturan değerlerimiz, hayatımızın rutin akışında ve karşılaştığımız sorunlarla başa çıkmada eyleme geçmemizi sağlayan kudretin ve gücün kaynağıdır. Bir toplumun geleceğinin, değerlerini benimsemiş ve bu değerleri sahip olduğu yetkinliklerle ete kemiğe büründüren insanlarına bağlı olduğu tartışma götürmez bir gerçektir. Bundan dolayı eğitim sistemimiz her bir üyesine uygun ahlâkî kararlar alma ve bunları davranışlarında sergileme yeterliliğini kazandırma amacıyla hareket eder. Eğitim sistemi sadece akademik açıdan başarılı, belirlenmiş bazı bilgi, beceri ve davranışları kazandıran bir yapı değildir. Temel değerleri benimsemiş bireyler yetiştirmek asli görevidir; yeni neslin değerlerini, alışkanlıklarını ve davranışlarını etkileyebilmelidir. Eğitim sistemi değerleri kazandırma amacı çerçevesindeki işlevini, öğretim programlarını da kapsayan eğitim programıyla yerine getirir. “Eğitim programı”; öğretim programları, öğrenme öğretme ortamları, eğitim araç gereçleri, ders dışı etkinlikler, mevzuat gibi eğitim sisteminin tüm unsurları göz önünde bulundurularak oluşturulur. Öğretim programlarında bu anlayışla değerlerimiz, ayrı bir program veya öğrenme alanı, ünite, konu vb. olarak görülmemiştir. Tam aksine bütün eğitim sürecinin nihai gayesi ve ruhu olan değerlerimiz, öğretim programlarının her birinde ve her bir biriminde yer almıştır. Öğretim programlarında yer alan “kök değerler” şunlardır: adalet, dostluk, dürüstlük, öz denetim, sabır, saygı, sevgi, sorumluluk, vatanseverlik, yardımseverlik. Bu değerler, öğrenme öğretme sürecinde hem kendi başlarına, hem ilişkili olduğu alt değerlerle ve hem de öteki kök değerlerle birlikte ele alınarak hayat bulacaktır.(Millî Eğitim Bakanlığı, 2018)”

2.4.5. Öğretim Programının Amaçları

Bu programla öğrencilerin;

1. Edebiyatın doğasını, işlevini, birey ve toplum için önemini kavramaları,
2. Edebî metinler aracılığıyla Türkçenin inceliklerini, Türk edebiyatının tarih içinde gösterdiği değişim ve gelişimi tanımları,
3. Türk edebiyatına ait eserler aracılığıyla millî, manevî, ahlâkî, kültürel ve evrensel değerleri anlamaları,
4. Dinleme, okuma, yazma ve konuşma stratejilerini doğru ve uygun şekilde kullanarak etkili iletişimciler olmaları,

5. Metinler aracılığıyla okuduğunu anlama ve eleştirel okuma becerilerini geliştirmeleri ve okuma alışkanlığı kazanmaları,
6. Çeşitli kaynaklardan elde ettikleri bilgileri, soruları cevaplamak, çözüm önerileri üretmek, bulgularını paylaşmak vb. amaçlar için analiz etmeleri ve değerlendirmeleri amaçlanmaktadır. (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018)”

2.4.6. “Alana Özgü Beceriler

Türk Dili ve Edebiyatı Dersi Öğretim Programı ile dört temel dil becerisinin yanı sıra öğrencilere kazandırılması hedeflenen yeterlilik ve beceriler, aşağıda sunulmuştur.

1. Bilgi Okuryazarlığı
2. Eleştirel düşünme
3. Görsel Okuryazarlık
4. İletişim ve İş birliği
5. Medya okuryazarlığı
6. Yaratıcı düşünme
7. Bu yeterlilik ve beceriler, ünite süre ve içerikler tablosunda okuma, yazma, ve sözlü iletişim başlıkları altındaki açıklama ve etkinlikler ile doğal olarak ilişkilidir”(Millî Eğitim Bakanlığı, 2018).”

2.4.7. “Ders Kitabına Alınacak Metinlerin Nitelikleri

Türk Dili ve Edebiyatı ders kitaplarına alınacak metinlerin aşağıdaki nitelikleri taşıması gerekir:

1. Metinler, "Türk Millî Eğitiminin Genel Amaçları ve Temel İlkeleri"ne uygun olmalıdır.
2. Metinlerde Türk milletinin bölünmez bütünlüğüne; millî, manevî, kültürel ve ahlâkî değerlerine aykırı unsurlar yer almamalıdır.
3. Metinlerde ayrıştırıcı, bölücü, siyasi ve ideolojik ifadeler yer verilmemelidir.
4. Metinler, dersin amaç ve kazanımlarını gerçekleştirecek özelliklere sahip olmalıdır.
5. Metinler, öğrencilerin sınıf düzeylerine ve yaş seviyelerine uygun olmalıdır.
6. Metinler, öğrencilerin ruh dünyalarını olumsuz yönde etkileyecek nitelikte olmamalıdır. • Metinler dil, anlatım ve içerik açısından yazıldığı dönem ve anlayışın karakteristik özelliklerini yansıtan seçkin eserlerden alınmalıdır.
7. Dünya edebiyatından seçilen metinler nitelikli çevirilerden alınmalıdır.

8. Seçilen metinler, öğrencilerin duygu, düşünce ve hayal dünyalarını zenginleştirecek; bilgi, beceri, dil ve estetik zevk düzeylerini geliştirecek nitelikte olmalıdır.
9. Bir sınıfa ait ders kitabında kullanılan bir metin, aynı yayınevinin başka bir sınıfa ait kitabında kullanılmamalıdır.
10. Bir sınıfta aynı sanatçıdan, farklı türlerde olmak koşuluyla, en fazla iki metin alınabilir.
11. "Giriş" ünitesinde belirtilen metinlerin yanı sıra gazete haberi, dilekçe, tutanak ve öz geçmiş gibi türlerde özgün metinlerin yanı sıra ders kitabının yazarı/yazarları tarafından üretilen metinler de kullanılabilir. Bu durumlar dışında ders kitabı yazarları tarafından yazılan metinlere yer verilmez.
12. Türkçenin tarihî değişim ve gelişimini öğrencilerin daha iyi anlamalarını sağlamak amacıyla İslamiyet öncesi Türk edebiyatından seçilen metinlerin bir kısmı hem asıllarına uygun dil ve söyleyişle hem de günümüz Türkçesiyle verilmelidir.
13. Divan edebiyatından seçilen metinler, dil yönüyle daha sade olan örneklerden tercih edilmelidir. Metnin günümüz Türkçesine çevrilmiş şekli verilmemelidir. Ayrıca şiirin yazıldığı aruz ölçüsünün kalıpları metnin altına yazılmalıdır.
14. Metnin tamamının alınamayacağı durumlarda, alınmayan kısımların özeti verilmelidir. Metinden cümle veya paragraf düzeyinde yapılan çıkarmalar yay ayraç içinde üç nokta işareti ile gösterilir.
15. Kitaba alınan metinlerin uzunluğu konusunda öğretim programındaki ders işleme süreci ve ünitelerde planlanan ders saati dikkate alınmalıdır.
16. Metinler seçilirken veya oluşturulurken öğrencilere aktarılması hedeflenen değerlere göre metin belirlenmesi beklenmemektedir. Programda belirtilen değerlerin tamamı için öğrencilerde farkındalık oluşturmaya yönelik soru ve çalışmalara en az bir defa yer verilir.
17. Türk dünyası edebiyatlarından örnek metinlere yer verilmelidir" (Millî Eğitim Bakanlığı, 2018)."

2.4.8. "Öyküleyici (Anlatmaya Bağlı) Edebî Metinler (Masal/Fabl, Destan, Mesnevi, Hikâye, Roman Vb.) 'de Kazanımlar

1. *Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tespit eder:* Öğrencilerin bilmediği kelime ve kelime gruplarının anlamını metindeki bağlamından hareketle tahmin etmesi ve tahminini kaynaklardan yararlanarak kontrol etmesi sağlanır.
2. *Metnin türünün ortaya çıkışı ve tarihsel dönem ile ilişkisini belirler:* Metin türlerinin ortaya çıkmasında sözlü ve yazılı kültürün, toplumsal değişimlerin ve etkileşimlerin, basın yayın organlarının etkisi üzerinde durulur.
3. *Metnin tema ve konusunu belirler.*

4. *Metindeki çatışmaları belirler:* Metindeki temel çatışmayı/karşılaşmayı ve bu çatışma etrafında metinde yer alan veya metnin ima ettiği diğer çatışmaları/karşılaşmaları/karşıtlıkları belirlenmesi sağlanır.
5. *Metnin olay örgüsünü belirler:*Öyküleyici metinlerde olayların birbirleriyle ilişkisi ve sıralanışı (kurgulanması) üzerinde durulur.
6. *Metindeki şahıs kadrosunun özelliklerini belirler:* Öyküleyici metinlerde şahısların rol dağılımları, olay akışını etkileyen fiziksel, psikolojik ve ahlâkî özellikleri, toplumsal statüleri, -varsa- tarihsel/gerçek kişilikleri veya bu kişiliklerle ilişkileri; tip veya karakter özelliği gösterip göstermedikleri vb. belirlenir.
7. *Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirler:* a. Öyküleyici metinlerde kahramanların ruh hâli ile zaman ve mekân arasındaki ilişki, olayların gelişiminde zaman ve mekânın işlevi vb. belirlenir. b. Metnin kurgu zamanı ile -varsa- içeriğin bir tarihsel zamanla/dönemle ilişkisine değinilir. Örneğin romancı veya hikâyecinin olayları hangi zaman dilimleri içinde kurguladığı (günün bir saati, aylar, yıllar, geri dönüş ve ileri gidişler vb.) kurgu zamanını, olayların/konunun Sultan II. Abdülhamit döneminde geçmesi ise tarihsel zaman/dönem ilişkisini ortaya koyar.
8. *Metinde anlatıcı ve bakış açısının işlevini belirler:* a. Öyküleyici metinlerde anlatıcının özellikleri ile hâkim, kahraman ve gözlemci bakış açılarından hangisinin kullanıldığı belirlenir. b. Seçilen bakış açısının anlatımı nasıl etkilediğine dikkat çekilir. Anlatıcının yönlendirme yapıp yapmadığı, olayları yorumlayıp yorumlamadığı, yazarın düşünce veya kişiliğiyle örtüşen bir yansıtıcı olup olmadığı, taraflı davranıp davranmadığı gibi hususlar değerlendirilir. c. Bir metinde birden fazla anlatıcı ve bakış açısı bulunabileceği, anlatıcının değişmesine göre bakış açısının da değişebileceği vurgulanır.
9. *Metindeki anlatım biçimleri ve tekniklerinin işlevlerini belirler:*Öyküleyici metinlerde yararlanılan anlatım biçimleri (öyküleme, betimleme vb.) tespit edilir. Anlatım teknikleri ise (gösterme, tahkiye etme, özetleme, geriye dönüş, diyalog, iç konuşma, iç çözümleme, bilinç akışı, pastiş, parodi, ironi vb.) 9. sınıfta verilir. Anlatım tekniklerinin tespiti ilgili metinler üzerinde yapılır.
10. *Metnin üslup özelliklerini belirler:* Metinde yazara özgü dil ve anlatım özellikleri belirlenir (Cümle yapıları, deyimler, kelime kadrosu, anlatım teknikleri, söz sanatları, akıcılık, nesnellik, öznellik, duygusallık, coşkunluk gibi hususlar dikkate alınır.)
11. *Metinde millî, manevî ve evrensel değerler ile sosyal, siyasi, tarihî ve mitolojik öğeleri belirler:* a. Metinde, metnin yazıldığı dönemin gerçekliğini yansıtan unsurlara ve/veya metnin dönemin gerçekliğiyle ilişkisine değinilir. b. Bazı metinlerde ise içeriğin/göstergelerin genel anlamda doğal, toplumsal veya bireysel gerçeklikle ilişkisi incelenir. c. Bu hususlar değerler eğitimi çerçevesinde ele alınır.
12. *Metinde edebiyat, sanat ve fikir akımlarının/anlayışlarının yansımalarını değerlendirir:* a. Bu kazanım 10, 11 ve 12. sınıf düzeylerinde ele alınacaktır. b. Metnin; bağlı olduğu edebî dönem, akım, gelenek, topluluk açısından değerlendirilmesi ve/veya metinde görülen edebî, felsefî, estetik anlayışın;

diğer metinler veya yazarlarla bağlantılarının/etkileşimlerinin belirlenmesi sağlanır. c. Metnin aynı, benzer, farklı veya karşıt anlayıştaki metinlerle karşılaştırılması sağlanır.

13. *Metni yorumlar:* Metindeki açık ve örtük iletileri; metinle ilgili tespitlerini, eleştirilerini, güncellemelerini ve beğenisini metne dayanarak/gerekçelendirerek ilgili kazanımlar çerçevesinde ifade etmesi sağlanır.
14. *Yazar ile metin arasındaki ilişkiyi değerlendirir:* a. Metnin yazarın ünlü eserlerinden biri olması, yazarın tanınmasına katkısı, metnin edebiyat ve/veya toplum hayatındaki akisleri vb. hususlar üzerinde durulur. Bu hususların metne ve yazara göre farklılık göstereceği vurgulanır. b. Yazarın diğer önemli eserlerinden bahsedilir. Metnin ve/veya yazarın aynı türdeki diğer metnlerinin -varsa- sinema ve tiyatroya yapılan uyarlamalarından ve bunun yankılarından/etkilerinden bahsedilebilir.
15. *Türün ve dönemin/akımın diğer önemli yazarlarını ve eserlerini sıralar:* Masal/fabl hariç türün ve dönemin/akımın diğer önemli yazar ve eserleri 10,11 ve 12. sınıf düzeylerinde ele alınacaktır.
16. *Metinlerden hareketle dil bilgisi çalışmaları yapar* “(Millî Eğitim Bakanlığı, 2018).”

2.4.9. Masal/ Fabl Ünitesi

4. ÜNİTE: MASAL/FABL

Ünite Süresi: 5 HAFTA		
OKUMA	YAZMA	SÖZLÜ İLETİŞİM
• Türk halk edebiyatından bir masal örneği • Doğu edebiyatından bir masal örneği • Divan edebiyatından fabl özelliği gösteren bir mesnevi örneği • Batı edebiyatından bir fabl örneği • Masal ve fabl türünün genel özellikleri açıklanır. • “Mantıku’t-Tayr”, “Martı”, “Hayvan Çiftliği” ve “Küçük Prens” gibi eserlerin fabl türü ile ilişkisi üzerinde durulur.	• Masal/fabl yazma çalışması yaptırılır. • Seçilen mesnevinin günümüz Türkçesiyle yeniden yazılmasına yönelik çalışmalar da yaptırılabilir. • Masal/fabl yazma çalışmalarının dışında incelenen metinlerden edinilen düşünce ve izlenimleri konu alan farklı türlerde de yazma çalışmaları yaptırılabilir.	• Dinleme türleri ve etkili dinlemenin ilkeleri açıklanır. • Öğrencilerin yazdıkları metinleri sınıfta sunmaları sağlanır. • Öğrencilerin çizgi film hâline getirilmiş bir fablı izlemeleri sağlanır.
Dil Bilgisi Konuları: • Metindeki edat, bağlaç ve ünlemleri bulur ve bunların metindeki işlevlerini belirler. • Metinler üzerinden imla ve noktalama çalışmaları yapılır.		

BÖLÜM III

YÖNTEM

3.1. Araştırma Modeli

Araştırmamızın konusu Türk dili ve edebiyatında birinci derece öğretim materyali olan ders kitaplarıdır. Ders kitapları öğretmen ve öğrenci için oldukça önemlidir. Bu nedenle ders kitaplarının iyileştirilmesine katkı sağlamak araştırmamızın amacıdır. Araştırma modelleri içinde bu amacı taşıyan model ise tasarım ve geliştirme araştırmasıdır. TGA şeklinde kısıtılan bu model, bilimsel sonuç ve önerilere dayalı olarak yeni çözüm ve ürünlerin geliştirilmesine ve bu geliştirme sürecinde yeni bilgiler keşfedilmesine odaklanmaktadır. Richey ve Klein tasarım ve geliştirme araştırmasını; araç, öğretim materyali, teknoloji gibi ürünlerin ya da bu ürünlerin geliştirmesinde kullanılan modellerin geliştirilmesi süreci olarak tanımlamaktadır. İki kategori altında toplanmaktadır: Tip 1 ve Tip 2. Tip 1’de ürünlerin geliştirilmesi araştırma sürecinin hedefiyken Tip 2’de bu ürünlerin geliştirilme aşamalarını, süreçlerini içeren modellerin geliştirilmesi araştırmanın hedefini oluşturmaktadır. Bu tanımlara göre araştırmamızın modeli Tip 1 tasarım ve geliştirme araştırmasıdır.

3.2. Evren ve Örneklem

Araştırmanın evreni 9.sınıf Türk dili ve edebiyatı ders kitabındaki “Tasa Kuşu, Şehzade ile Gulyabani, Derviş, Andersan Masalları, Farenin Deve Yularını Çekmesi ve Kendi Kendine Gururlanması , Harnâme, Aslanla Fare, Kabak Gelin, İki Katır, Horozla İnci” metinleridir. Araştırmada örneklem evrenin tamamını oluşturmaktadır.

İncelenen masal metinlerin yerine önerilecek metinlerin örneklemini ise Nazım Hikmet, Pertev Nail Boratav, Naki Tezel, Şefik Can, Ziya Gökalp, Abdülbâki Gölpınarlı'nın hazırladığı masal kitaplarıdır.

3.3. Veri Toplama Araçları

Araştırmada öncelikle, inceleme konusu olan 9. Sınıf Türk dili ve edebiyatı kitabındaki metinler hedef kitleye vermek istediği bilgi ve değerler açısından incelenecektir. Bu kitaplar internet ortamından veya ortaöğretim kurumlarından tedarik edilecektir. Eflatun Cem Güney, Orhan Veli Kanık, Nazım Hikmet ve Pertev Nail Boratav'ın kitapları ise kitapevlerinden tedarik edilecektir. İncelemede yararlanılacak metin bilim kitapları ise kütüphaneden tedarik edilecektir.

3.4. Verilerin Analizi

Toplanan veriler öncelikle metin bilimin ortaya koyduğu bilgiler doğrultusunda incelenecek. Ders kitaplarındaki metinlerin eksik, geliştirilebilir yönleri ile yeterli yönleri ele alınacak. Millî Eğitim Bakanlığının hedef kitleye kazandırmak istediği değerler ve halk edebiyatının ana temaları göz önünde bulundurularak yeni metinler seçilecektir. Halk edebiyatı temalarından biri de öğrencinin başarıya tetiklenmesi yönünde olmalıdır.

BÖLÜM IV

BULGULAR VE YORUMLAR

4.1. 2017-2018 Eğitim- Öğretim Yılı “9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabında Yer Alan Metinlerin” İncelenmesi

4.1.1. Tasa Kuşu İsimli Metin

4.1.1.1. Metin

TASA KUŞU

“Evvel zaman içinde, kalbur saman içinde, cinler cirid oynarken, eski hamam içinde... Üşüdüm Allah üşüdüm, daldan armut düşürdüm. Armudumu yemişler, bana çirkin demişler... Çirkin değil, güzelim, inci, mercan dizerim. Ben mercandan geçemem, Aksaray’a göçemem... Aksaray’ın kilidi, bana vuran kim idi? Emmim oğlu Musacık, eli kolu kısacık... Çık çıkalım çardağa, taş atalım çaylağa; çaylak başın kaldırmış, ayvaları çaldırmış... Hani kâğıt, hani defter? Bir de gelmiş çevre ister; çevrede güller, sendeki diller; ben gider oldum, duymasın eller...

Bir memleketin birinde Sülün kız derler, bir kız varmış. Ne kimsenin bir tüyüne dokunur, ne de yerdeki karıncayı incitirmiş ama, Allah kalbine göre vermemiş yoksa... Günün birinde babasını elinden alınca bir korku gelip dalına binmiş:

“Ne bir dağda yağmurumuz var, ne bir bağda yaprağımız var; sönen ocağımızı ne ile yakacağız?”

Diye, düşündükçe düşünür; ömrünü, gününü tüketirmiş... Anası bu korkuyu gözünden okuyunca:

“A Sülün kızım demiş; ne diye kara kara düşünüp durursun? İki el, bir baş içindir; geçinmeyecek ne başımız var! Ben çulha dokurum; sen gergef işlersin; gül gibi geçinip gideriz...”

Bu söz üstüne, korkuyu dallarından atıp işlerinin başına geçmişler; gece dememişler, gündüz dememişler; dokuyacaklarını dokuyup işleyeceklerini işlemişler; gözlerinin çırasıyla sönen ocaklarını yeniden yakıp, bir güne bir gün muhannete avuç açmamışlar, üstelik, dişlerinden tırnaklarından arttırdıklarıyla köyün üstünde bir dağ, dağın üstünde de bir bağ kurmuşlar, kurmuşlar ama, bu defa da kızın yüreğine bir kuruntu” düşmüş;

“Ya dağımızı sel alırsa, ya bağımızı yel alırsa! Bütün emeğimiz suya gider, yorulduğumuz yanımıza kalır...”

Diye korktukça kurar, kendi kendini yiyip tüketirmiş... Anası, bu kuruntuyu da yüzünden okuyunca:

“Yapma kızım, etme kızım; yağmur yağmadan sele gitme kızım; ağzını hayra aç ki, hayır gelsin işine. Yoksa böyle ağrımayan başa yağlık bağlarsan, başını dertten kurtaramazsın sonra!”

Ana sözü yerde kalır mı; Sülün kız bu kuruntuyu da yüreğinden atıp koşulacağı gibi koşulmuş işe; kara toprağı alın teriyle öyle bir yoğurmuşlar, öyle bir yoğurmuşlar ki, aldıkları gövermiş gelmiş, dedikleri yeşermiş gitmiş; dağda, dağ olmuş; bağda da, bağ olmuş ya, insan buldukça bunar derler; Sülün kız, şimdi de kendini bir tasaya kaptırmam mı!

“Ya asmada üzüm olmazsa; ya salkımı düzüm olmazsa... Ben bu dağa, dağ mı derim; ben bu bağa, bağ mı derim!”

Diye, dövüm dövüm dövünmeye başlamış...

Anası, Sülün kızın olmayacak duaya amin dediğini ağzından duyunca:

“Aman kızım; dünyada her şey insanın elinde, avcunda değil; ne diye olur olmaz şeylerin tasasına düşünüyorsun, Tasa dediğin ne korkuya benzer, ne kuruntuya; ismi var, cismi yok bir kuştur o! Nerede avare varsa, gidip onu bulur. Gayri ne dur bilir; ne durak, üzüntüden üzüntüye atıp dünyayı başına zindan eder adamın!”

Demiş; daha da ne diller dökmüş ama, Sülün kız hangi şeytana uymuşsa, bu öğüdü kulağının ardına atıp kendini avareliğe vermiş...

Tasa kuşunun gözlediği de bu değil mi! Kaşla, göz arasında varıp kanatları arasına almış onu...

Sülün kız, bir de gözünü açıp bakmış ki, ne baksın; misli, menendi yok bir bahçe! Bir yanında kuşlar şakıyor, yanık yanık... Bir yanında sular akıyor oluk oluk... Ağaçlarında da türlü meyve, türlü koruk... O kuşlara kumru mu desem, kanarya mı desem, ne desem! O sulara şeker mi desem şerbet mi desem, ne desem! Meyvesini de ne siz sorun ne ben söyleyim; bulunsa bulunsa, Erem bağlarında bulunur belki...

Böyle bir yerde kimin gözü gönlü açılmaz ama, Sülün kız, o cıvıl cıvıl ötüşen kuşlara bakmış:

“Ah bin gözüm, bin kulağım olsa da, bin bir sesi birden duyup dinlesem!”

Diye tasa çekmeye başlamış.

Sen misin, yok yere tasaya düşen! O anda bütün kuşların ağzı, dili tutulmuş; kumrular da susmuş, kanaryalar da, bir serçe bile kanadını kımıldatmamış...

O zaman, Tasa kuşu yaprakların arasından seslenmiş ona:

“Avare kız, avare kız! tasa dediğin öyle olmaz, böyle olur: Geçti gül, geçti bülbül... İster ağla, ister gül...”

Sülün kız, boyunca karalara batmış. Bu tasa yetmiyormuş gibi, bir de açlık gelip kapısını çalmasın mı! Sülün kız dal dal meyvelere bakmış:

“Ah şu ağaçlar Tuba olsa; eğil desem, eğilse; doğrul desem, doğrulsa!”

Diye hayıflana hayıflana meyvelere uzanmış ama, ağaçlar el atıp tutmaya dal vermemiş, uzandıkça, onlar da başını yukarı kaldırmış...

Tasa kuşu, yine yaprakların arasından seslenmiş ona:

“Avare kız, avare kız; tasa dediğin öyle olmaz, böyle olur: Geçti ayva, geçti nar... İster taş ye, ister hardal!”

Deyince, kızın yüreğine öyle bir ateş düşmüş, öyle bir ateş düşmüş ki, yanıp kül olmaya az kalmış.

Gürül gürül akan sulara bakıp:

“Ah şu sular Kevser olsa... İçsem içsem kanmasam; güneş vursa yanmasam...”

Diye, yana yakıla sulara eğilmiş ama, hikmeti hüda, sular da kuruyup çekilmiş; ne altın oluk bir damla su vermiş, ne gümüş oluk... Aman, yaman derken başını bir taşa vurmuş. Kim başını vurur da ayılmaz ki, Sülün kız ayılmasın:

“Ah anamın aş, kuyunun başı... Ye tuzlu tuzlu, iç buzlu buzlu... Ya evde otur, gergef işle; ya bağa git, toprağı avuçla; dahası ne umurun!”

Demeye başlamış. Bir demiş, iki demiş, derken bir hışırta işitmiş. Bir de dönüp bakmış ki, ne baksın;

Tasa kuşu, ağaçların arasında kanat vura vura geçip gidiyor, kim bilir hangi avarenin başına konmaya!

O zaman, yüreğine öyle bir su serpilmiş, öyle bir su serpilmiş ki, Sülün kız; rahat bir nefes alıp,

“ooh!” demiş; oh deyince de ak saçlı biri peydah olmuş:

“Oh dede benim; dile benden, dilediğini! Güler yüz mü istersin, tatlı dil mi?”

Diye sormuş. Sülün Kız da:

“Oh dede, oh; güler yüz de isterim, tatlı dil de... İlle hepsinden üstün anamı isterim, anamı!”

Deyince, “yum gözünü!” demiş dede; yummuş gözünü kız... “Aç gözünü!” demiş dede; açmış gözünü kız. Bir de görmüş ki, ne görsün, anasının dizi dibinde... Oh dedenin yerinde yeller esiyormuş ama, güldükçe güller açıyormuş yanağında; söyledikçe, bülbüller şakıyormuş dudağında... Gayri Tasa kuşu gelip de dalına konabilir mi!

O günden geri güler yüz, tatlı dil ile günlerini gün etmişler; gel zaman git zaman, kısmeti de açılmış kızın; kırk gün, kırk gece toy, düğün etmişler; balı kaymağa katıp yemiş içmiş, muradlarına ermişler.

Darısı yurdumuzun güzelleri başına!”

Eflatun Cem Güney, Masallar (Yücel, Türkyılmaz ve Sağır, 2017, s.123,126)

4.1.1.2. Metin Hazırlık Çalışmaları

Metin hazırlık çalışmalarında üç soru yer almaktadır:

1. “Olayların abartılarak ve olağanüstü öğeler kullanılarak anlatılmasının nedenlerini tartışınız.
2. Okuduğunuz veya dinlediğiniz bir masalın sizi etkileyen yönlerini belirtiniz.
3. Aşağıdaki görsellerle ilgili neler söyleyebilirsiniz?”

Sorulardan ilki metin türünün özellikleri hakkında ipucu vermesi açısından uygun olsa da olağanüstü öğeler kavramı öğrenci için yeteri kadar açık bir ifade değildir. Bunun yanı sıra soru iki aşamalıdır. Öğrenci cevaplarının yoğunluğu olayların abartılarak anlatılması ile ilgili olacaktır. Olağanüstü öğeler kullanılarak anlatılması şeklinde bir soru yerine Tasa Kuşu metninde yer alan olağanüstü bir durumun gerçek hayatta karşılaşılacak bir durum olması sorulabilir: Bir kuş bir insanı kanatları arasına alarak başka bir yere taşıyabilir mi?

İkinci soru öğrencilerin hazır bulunuşlulukları ölçmesi bakımından uygun bir sorudur. Öğrenciler okuduğu ya da dinlediği bir masalın kendisini etkileyen bir yönünü ifade edebilmek için masalı hatırlamak ve özetlemek durumundadır. Bu da kendisinin sözlü anlatım becerisini geliştirecektir. Sorunun problemli kısmı ise soruya birçok öğrenci cevap vermek istediğinde sorunun cevabı uzun olacağından dersin süresini olumsuz etkileyebilir. Kendisine söz hakkı verilemeyen öğrencide derse ve öğretmene karşı olumsuz duygu beslenebilir. Bunu önlemek için öğretmen öğrencilerin cevaplama sürelerine sınırlandırma getirebilir.

Görsellerden ilki Pamuk Prenses ve Yedi Cüceler Masalı, ikincisi masal mantığına uygun hayal mahsulü bir görsel olmakla birlikte hangi masala ait olduğu muamma, üçüncüsü ise Kırmızı Başlıklı Kız Masalına aittir. Bu masalları öğrencilerden birçoğu bilmektedirler ve sadece masalların isimlerini söyleyerek soruyu cevaplandırabilirler. Bu masal görselleri aynı zamanda Türk masallarından değildir. Dolayısıyla referans vermede öğrenci kendi kültürü dışındaki unsurları kullanmak üzere güdülenmektedir. Bu da sanıyorum Millî eğitim kurumunun ilkeleri ile çelişkili görünmektedir. Resimlerden birinin yerine bir Keloğlan masalı görseli konulabilir. Resimlerde cüceler ve çizmeden ev dışında masalların olağanüstü yönlerini anlatacak herhangi bir ifade de bulunmamaktadır. Bu nedenle bu soruda sadece görsellerin hangi masala ait olduğu söylenerek öğrenciler tarafından cevaplandırıldığı düşünülür. Bu durum ise masal metnine geçişteki hazırlığın amacına uygun değildir.

Üçüncü sorunun görselleri aşağıdadır:

Şekil 2. Hazırlık soruları. Yücel, İ., Türkyılmaz, M., ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

4.1.1.3. Metin – Resim İlişkisi

Hazırlık sorularındaki görsellere ek olarak metnin ikinci sayfasında metnin içeriğini somutlaştırmak için aşağıdaki görsel eklenmiştir. Masal metinlerinde kahramanların uzun uzun tasvirleri yer almamaktadır. Masal kahramanının ismi Sülün Kız’dır. Sadece isminin anlamına bakarak zayıf ve uzun olduğu düşünülebilir. Bu nedenle de görselde verilen kız ismiyle uyumlu gözükmektedir. Tasa Kuşu’nun ise beyaz olduğuna dair metinde bir ifade bulunmamasına rağmen kuş görselde beyaz gösterilmiştir. Masalda tasanın kötü bir şey olduğu anlatılmak istenirken güzel bir kuş olarak somutlaştırılması ve beyaz rengin tercih edilmesi metnin içeriği ile çelişki arz etmektedir.

Şekil 3. Tasa Kuşu. Yücel, İ., Türkyılmaz, M., ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı.

4.1.1.4. Masal Türünün Kavratılması

Masal metinleri içinde bazı formeller taşır. Bunların en önemlisi de giriş formelleri dediğimiz tekerlemelerdir. Burada geçen ses tekrarları, söz oyunları ve ahenkli söyleyiş, dinleyicilerin hem hoşuna gitmekte hem de dinlenilecek olan masala ilgisini çekmektedir. Ayrıca tekerlemeler, “birbirine aykırı düşünceleri, olmayacak durumları bir araya getirip, mantık dışı birtakım sonuçlara varmakla şaşırtıcı bir etki yaratır. (Duymaz, 2002, s.24) Metnin giriş tekerlemesi buna uygundur fakat çok bilinen bir tekerleme değildir. Özellikle gerçekçi masalların dışındaki masallarda kısa tekerlemeler tercih edilerek masala giriş yapılır. Buna bağlı olarak “Evvel zaman içinde kalbur saman içinde develer telal iken, pireler berber

iken” Şeklindeki meşhur tekerlemeyi içeren bir masal metni tercih edilebilirdi. Bu da tekerlemeyi kısaltma zorunluluğunu ortadan kaldırırdı. Çünkü, tekerlemenin tamamının alınması metnin okunmasını kolaylaştıracak ve dinlenmesini artıracaktır. Masallın içinde de yer yer bulunması gereken kalıp sözler ve secili bölümler masalları güzelleştiren üslup özelliklerinden bir tanesidir. Bu açıdan bakıldığında masalda geçen konuşmalardaki durum olumlu olarak değerlendirilmektedir. Burada sözcük tekrarı ve secilerle ahenk sağlanmıştır : “*Ya dağımızı sel alırsa, ya bağımızı yel alırsa!; “Ya asmada üzüm olmazsa; ya salkımı düzüüm olmazsa... Ben bu dağa, dağ mı derim; ben bu bağa, bağ mı derim!” , Geçti gül, geçti bülbül... İster ağla, ister gül...*” . Masal metinlerinde uzun zaman ve mekan aralıklarını kapatmak üzere “*Az gittik uz gittik dere tepe düz gittik*” gibi masal içi formel kalıplar kullanılmaktadır. Bu masalda bu görev ak saçlı ihtiyar motifiyle ve “gel zaman git zaman” kalıp sözüyle karşılanmıştır. Masal sonunda bazı formeller bulunsa da son cümle “*Darısı yurdumuzun diğer güzelleri başına*” şeklinde bir kalıp diğer Türk masallarında bulunmamaktadır. Bunun sebebi elbette ki yazarın vermek istediği mesajla ilgili olabilir. Ancak “Gökten üç elma düştü “ şeklindeki halk masalları formellerini ihtiva eden masallar tavsiye edilirdi.

Masalın kahramanları olağanüstü özellikler taşımalıdır. Masal kahramanları Sülün Kız, annesi, Tasa Kuşu ve birden ortaya çıkan bir dededir. Sülün Kız’ın isminin bir kuş ismi olması da metinle uyum göstermektedir. Kahramanlarımızdan Tasa Kuşu ve dede olağanüstü özellik göstermektedir. Olay örgüsünde ise Sülün Kız bir bayılma ya da uyku hâlinde Tasa Kuşu ile konuşmuştur. Bu durumda Tasa Kuşu olağanüstü özelliğini yitirmiştir. Oysa masallarda olağanüstülükler yadırganmadan verilirler. Rüyada ya da baygınlık halinde bu gibi durumların olması olağanüstü bir durumla açıklanamaz. Başını taşa vurup kendine geldikten sonra dede ile konuşmuştur. Burada dedenin bir anda ortaya çıkması ve annesine bir anda kavuşturması olağanüstülük olarak metinde yer alan tek unsurdur. Eflatun Cem Güney’in derlediği masallar içinde yahut diğer masal derleyicilerimiz derlediği masallar içerisinde gerek kahramanlar gerek olay örgüsü bakımından olağanüstülük özelliğini yansı- tacak birçok metin vardır. Masal türünün genel özelliklerini taşıyan başka bir metin seçil- meliydi. Masal kahramanları çoğu zaman karakteristik bir özellik gösterir. (Şimşek, 2001, s. 5-6). Mesela; Keloğlan akıllı ve kurnazdır. Tasa Kuşu masalında böyle bir özellik gösteren bir kahraman da bulunmamaktadır.

“Masallarda zaman ve yer kavramı pek belirgin değildir. Olayların ne zaman ve nerede geçtiği tam olarak bilinmemektedir” (Karaköse, 2003, s. 95). Tasa Kuşu metninde geçmiş zaman kullanılmıştır. Masal metinlerinin anlatımında 3. tekil kişili anlatım olmalıdır. Metinde de bu durum görülür. “Masal dili, oldukça hareketlidir. Bu nedenle anlatımda betimlemelerden çok, eylemlere ağırlık verilir. Sıfatlara göre eylemlerin daha fazla kullanılması, masallarda hareketi sağlamaktadır” (Yavuz, 1997, s. 81). Masal metinlerinde sıfatlardan çok fiiller kullanılarak metnin akıcılığı sağlanır. Metinde sadece Sülün Kız’ın bir anda kendini bulduğu bahçenin tasvirleri uzun tutulmuştur. Bu tasvirler de kısa cümlelerle ve sanatsız bir anlatımla oluşturulduğundan metnin tür özelliklerine uygundur.

Masalın başında memleketin birinde şeklindeki ifade bu belirsizliği vermiştir. Bunun dışında masalda Sülün Kız başka bir mekânda da bulunmuştur. Burası bir bahçedir. Bu bahçenin nerede olduğu yine bilinmemektedir. Bu unsur açısından da metin masal türünün özelliğini yansıtmaktadır. Bahçe ya da memleketlerin birinde geçen bir masal yerine ülkenin birinde, sarayda ...geçen bir masal ise masal türünde mekân unsurunun özelliklerini vermek açısından daha faydalı olacaktır.

Masal türünde halk edebiyatını önemli ürünleri olan ve o milletin özelliğini yansıtan atasözü ve deyimler bolca yer alır. Tasa Kuşu masalında deyimlerin kullanıldığı görülmektedir: “*Karıncayı incitmemek, ömrünü tüketmek, korkuyu gözünden okumak, kara kara düşünmek, gül gibi geçinip gitmek, işin başına geçmek, gece gündüz dememek, dışından tırnağından artırmak, yüreğine kuruntu düşmek, kendi kendini yiyip tüketmek, ağzını hayra açmak, olmayacak duaya amin demek, şeytana uymak ...*” gibi birçok deyim kullanılmıştır. Masal bu açıdan zengindir.

“Masallarda genellikle bir eğiticilik, bir ders verme özelliği vardır.” (Şimşek, 2001, s.111)Tasa Kuşu metnin vermek istediği ders tasanın insanı gereksiz yere mutsuz ettiği ve tasalandıkça işlerin daha da kötüye gideceğidir. Tasa soyut bir kavramdır. Soyut bir kavram kuş ile somutlandırılmıştır. Kuş uçup gittiğinde Sülün Kız da artık mutluluğu bulmuştur. Masalın vermek istediği ders masalın içinde: “*Tasa dediğin ne korkuya benzer, ne kuruntuya; ismi var, cismi yok bir kuştur o!*” şeklinde açıkça yer almaktadır. Masallarda verilmek istenen ana düşünce bu şekilde metin içinde geçmemelidir. Bu özellik kısmen hayvan masalları içinde değerlendirilen fabllarda görülür. “Masallarda genellikle üstün özellikler güzel, iyi ve güçlüde bulunurken kusurlar çirkinde, kötü ve zayıf olanda bulunur.” (Tezel, 1987, s.136) Görsellerde kullanılan renk ve çizimlere bu açıdan da dikkat edilme-

lidir. Tasa Kuşu masalında ise kötü olan bir kişi yoktur. Sülün Kız kötü biri değildir sadece kötü bir huyu vardır. Bu kötü huyundan dolayı cezalandırılmıştır. Hatasını anlayınca da cezası bitmiştir. Masalda kötü olduğu için cezalandırılan, iyi olduğu için ödüllendirilen biri yoktur. Cezalandırılan kötü bir davranıştır. Masalda açık bir şekilde iyilerin ödüllendirilmesi, kötülerin cezalandırılması bulunmamaktadır. Masalda tek ana kahraman olan Sülün Kız üzerinden yapılması ve yapılmaması gerekenin iletisi verilmektedir. Masallarda kahramanların psikolojik özelliklerine yer verilmez, bu masalda ise Sülün Kız'ın sürekli ve gereksiz yere tasalanması psikolojik bir durumdur. Bu nedenle masal türünün bu özelliği de bu metinde yer almamaktadır.

Türk dili ve edebiyatı kitabında Tasa Kuşu masalının hemen arkasından 'Metin ve Türle İlgili Açıklamalar' isimli bir başlıkla masal türü ile ilgili olarak teorik bilgilerin yer aldığını görmekteyiz. Bu açıklamalarda masalda verilmek istenen ders söylenmiştir. Sorular bu başlıktan sonra yer aldığı için öğrenci metni anlama ve çözümleme sorularını cevaplanırken buradan yararlanacaktır. Bu bilgiler sorulardan sonra yer alırsa öğrenci verdiği cevapların sağlamasını yapma imkânı bulacaktır.

Bu bölümdeki yazılarda masalın tanımı, içerik ve yapı özellikleri, masal planı anlatılmıştır. Burada geçen bilgiler arasında "Masallarda iyilik, güzellik, doğruluk, yardımseverlik gibi evrensel değerler yer alır; dinî ve millî öğelere yer verilmez." şeklinde geçen ifade yanlış bir ifadedir. Belki millî değildir sözü daha uygun olabilirdi, çünkü bütün anlatılar millî ve dinî unsurları bünyesinde bulundurlar. Masallarda millî öğeler buna bağlı olarak dinî öğeler yer alır. Böyle olmasaydı Türk masalları, Hint masalları gibi bir ayrıma gidilmezdi. Masallar ortaya çıktığı milletin yaşayış tarzını, dünyaya bakışını yansıtır. Masallarda verilmek istenen değer evrensel olsa da bu değer her millet tarafından farklı yorumlanmaktadır. Mesela temiz olmak her millet, her insan için önemli bir değerdir fakat Türk milleti akan suda yıkanmadıkça temizlendiğini düşünmez başka bir millet su dolu bir kaba girip çıktığında temizlendiğine ikna olabilir. Masalın özelliklerinden bahsederken halkın ortak edebi ürünleri arasında yer alır şeklindeki ifadeden hareketle de her masal onu ortaya koyan halkın özelliklerini taşır. Kitabın bu bölümü masal hakkında kısa ve öz bilgiler verirken bazı kalıplaşmış yanlışları da vererek çelişkiye düşmüştür. Bir sonraki metnin hazırlık çalışmalarında ise Türk ve dünya edebiyatından alınan iki masalın dil ve anlatım yönünden karşılaştırılması istenmiştir. Masallar dil ve anlatım yönünden farklılık gösteriyorsa vermek istediği değerın millîliği açısından da farklılık göstermesi gerekir.

Türk masalları üzerinde durulması gereken bir diğer özellik ise genel olarak masallarda yer alan üçlü bakışım kuralıdır. “Olaylar önemlerine göre sıralanarak üç süreli bir düzen içinde geçerler; kişiler yine önemlerine göre, üç bölüğe ayrılırlar: örneğin padişahın üç oğlu, her biri bir başka yerde oturan üç kardeş dev v.b...” (Oğuz, 2008,s.2)Masal planı isimli bilgi bölümünde ise masal bir hikâye türü gibi döşeme, serim, düğüm, çözüm, dilek şeklinde yapılandırılmıştır. Masallar üç bölümden oluşur: Masal başı ya da döşeme, olay ya da gelişme, dilek ya da sonuç bölümleri. Burada olay bölümünü serim, düğüm, çözüm şeklinde ayıran bir masal araştırmacısı yoktur.

Giriş tekerlemelerinde amaç masalın yalan dünyasına dinleyiciyi alıştırmaktır. Başlangıç tekerlemelerinde masalın “eğlendirmek, ders vermek amacıyla uydurulduğu konusunda, dinleyenleri uyarma” işlevi vardır (Yavuz, 1997, s. 77). Kitapta döşeme bölümü hakkında bilgi verilirken ‘dinleyicinin ilgisini çekme amacı taşıyan tekerleme bölümüdür’ şeklindeki ifade aşağıda metni anlama sorularına ipucu oluşturmaktadır. Bu durumda yukarıda da ifade ettiğimiz gibi teorik bilginin sorulardan sonra yer alması gerektiğini bir kere daha ortaya koymaktadır.

4.1.1.5. Metnin Kavranması

Tasa Kuşu isimli masalın daha iyi anlaşılması amacı ile kitapta ‘metni anlama ve çözümleme’ bölümünde şu sorular sorulmuştur:

- “1. *Tasa Kuşu* adlı metindeki tekerlemenin masala katkısını belirtiniz.
2. Masalın temasını ve konusunu belirtiniz.
3. Masaldaki olağanüstülükleri belirtiniz.
4. Masal kahramanlarının kişilik özelliklerini belirleyiniz.
5. *Tasa Kuşu* adlı metinde öne çıkan yapı unsurunun kurgudaki işlevini değerlendiriniz.
6. *Tasa Kuşu* adlı metindeki açık ve örtük iletileri belirleyiniz.”

Yukarıdaki sorulardan ilk beş tanesi masal türünün özelliklerini buldurmaya yönelik sorulardır. Bununla birlikte ilk soru öğrencinin dil zekâsını da geliştirmeye yöneliktir. Son soru ise masalın vermek istediği iletileri sorduğu için masalın öğrenciye kazandırmak istediği değerleri ele almaktadır. Metni anlama ve çözümleme soruları öncelikle öğrencinin metni ne derece anlayıp anlamadığını ölçmeli daha sonra ise metnin tür özellikleri ve metnin öğ-

renciye katmak istediği değer sorulmalıdır. Ünite kazanımlarından bu metinle verilmek istenenler aşağıda sıralanmıştır:

- “1. Metinde geçen kelime ve kelime gruplarının anlamlarını tespit eder.
2. Metnin türünün ortaya çıkışı ve tarihsel dönem ile ilişkisini belirler.
3. Metnin tema ve konusunu belirler.
5. Metnin olay örgüsünü belirler.
6. Metindeki şahıs kadrosunun özelliklerini belirler.
7. Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirler.
9. Metindeki anlatım biçimleri ve tekniklerinin işlevlerini belirler.
10. Metnin üslup özelliklerini belirler.
13. Metni yorumlar.”

Kazanımların bir kısmı sorularda varken bir kısmı sorularda yer almamıştır. Öğrencinin metinde anlamını bilmediği kelimeler olmadığı varsaysak bile her kelime ya da kelime grubu metinde farklı anlam kazanabilir. Dolayısıyla masal her ne kadar sade bir dille yazılmış olsa da masalda geçen söz varlığının öğrencilerin fark edebilmesi için en azından birkaç deyimın anlamı sorularda yer almalıdır ve günlük yaşamda nasıl kullandığımıza dair örneklendirilmesi istenmelidir.

Masalda yer alan kişiler ve mekân öğrencilere tespit ettirildikten sonra masallara ön planda olan yapı unsuru olayı öğrencinin bir düzene oturtması kolaylaşır. Kişileri ve mekânı bilen, olay örgüsünü tespit eden öğrencinin masalı ne kadar anlayıp anlamadığı daha açık bir şekilde fark edilebilir.

Masalı açık şekilde anlayıp anlamadığına dair sorulardan sonra öğrencinin dil zekâsını geliştirici sorular ya da konu ile ilgili daha soyut konular sorulmalıdır. Buna bağlı olarak masaldaki üslup özellikleri, anlatım biçimlerine bağlı olarak tekerlemelerin ve kalıp sözlerin masala ne kazandırdığı, masalın inandırıcılık boyutu, masalın iletisi gibi sorular yönlendirilebilir.

Değerlendirmelerimiz sonucunda metni anlama ve çözümleme soruları şu şekilde düzenlenebilir:

1. Masalda olaya etki eden kişileri söyleyiniz.

2. Masal hangi mekânlarda geçmektedir?
3. Masalın olay örgüsünü belirleyiniz.
4. Masalda yer alan tekerleme ve masalda tekrar eden sözcük gruplarının masalın anlatımına katkısı nedir? Tartışınız.
5. Masalda geçen olaylar günlük yaşamda karşımıza çıkabilir mi? Açıklayınız.
6. Masalların gerçek olduğuna inanır mısınız?
7. Masaldan çıkarılması gereken sonuç nedir? Fikirlerinizi paylaşınız.
8. Masala ait bir görsel çizmek ya da bulmak isteseydiniz bu görsel nasıl olurdu? Anlattınız.

4.1.2. Şehzade ile Gulyabani İsimli Metin

4.1.2.1. Metin

“ŞEHZADE İLE GULYABANİ

(...)Hekim Rüyan huzuruna geldiği zaman kral ona, “Seni niçin huzuruma çağırdığımı biliyor musun diye sormuş. Hekim, “Bilinmeyeni kimse bilmez; ancak Yüce Tanrı bilir!” demiş. Kral, ona, “Seni öldürmek, ruhunu bedeninden ayırmak için çağırttım” demiş. Bu sözleri işiten Hekim Rüyan, görülmedik bir heyecanla sarsılmış; ve “Kralım beni niçin öldürecekisin? Acaba ne gibi bir kusur işledim?” diye sormuş. Kral, ona “Senin bir casus olduğun ve beni öldürmek için gelmiş bulunduğun söyleniyor. Böyle olunca, sen beni öldürmeden ben seni öldüreceğim” yanıtını vermiş. Sonra celladı çağırtmış ve ona, “Bu hainin boynunu vur, bizi belasından kurtar!” demiş. Hekim, “Beni bağışla ki Tanrı da seni bağışlasın! Beni öldürtme, yoksa Tanrı da senin canını alır!” diye yakarmış.

Sonra ey ifrit, benim sana yalvardığım, ama dinlemediğin; aksine ölümümü istemekte ısrar ettiğin gibi, o da yakarılarını krala tekrarlamış!

Sonunda Kral Yunan, hekime, “Seni öldürtmedikçe güven bulamayacağım, rahata kavuşamayacağım. Çünkü senin, elime aldığım bir şeyle beni kurtardığın gibi, koklatacağın bir şeyle ya da bir başka yolla, beni öldüreceğine kuvvetle inanıyorum,” Hekim ona, “Efendimiz, benim ödülüm bu mu olacaktı, sen iyiliği, kötülükle mi karşılırsın?” demiş. Ama kral, ona, “Senin gecikmeden ölmen gerekiyor!” demiş. Hekim kralın, kendi ölümünü kesin olarak istediğini iyice anlayınca, ağlamış ve layık olmayanlara hizmet etmenin verdiği üzüntüyle kahrolmuş,

Bu konuda şair demiş ki:

Genç ve çılgın Maymune, tüm ruh yüceliğinden yoksundu gerçekte! Ama, babasının, aksine, göğsü merhamet, yüreği iyilikle doluydu. Ve de bakın ona! Elinde meşale olmadan yola çıkmaz; böylece yürürken sokağın çamurundan, yolların tozundan ve tehlikeli kaymalardan sakınırdı.

Bunu izleyerek cellat ilerlemiş; hekimin gözlerini bağlamış; sonra palasını çekerek krala, “İzninle!” demiş. Ancak hekim sürekli ağlıyor; krala da “Beni koru ki Allah da seni korusun! Beni öldürme ki, Allah da senin canını almasın!” deyip duruyormuş. Ve de şairin şu dizelerini okuyormuş:

Kendi kendime verdiğim öğütler yerini bulmadı; oysa cahillerin öğütleri başarı sağladı. Bense sadece hoşgöründen nasibimi aldım. Bu yüzden, eğer yaşayacak olursam, kendime öğüt vermekten sakınacağım! Ölürssem eğer, benim başıma gelen, başkalarının dillerini tutmaları için örnek oluşturacak!

Sonra, krala, “Benim ödülüm bu mu olacaktı? Sen bana vaktiyle bir timsahın davrandığı gibi davranıyorsun” demiş. Bunu duyan kral, “Bu timsah öyküsü de nedir?” diye sorunca; hekim ona, “Bu durumda iken sana bunu anlatmam olanaksız” demiş; “Allah aşkına, beni bağışla, Tanrı da seni bağışlasın” diye eklemiş; ve sonra yeniden gözyaşlarına boğulmuş. O sırada kralın gözdelelerinden birileri ayağa kalkarak, “Efendimiz, bu hekimin kanını bize bağışla! Çünkü biz onun sana karşı kusur işlediğini hiç görmedik; aksine, başka hekimlerin ve bilginlerin çare bulamadığı derdinden seni kurtardığını gördük!” Kral onlara, “Siz bu hekimin öldürülmesinin nedenini bilmiyorsunuz” demiş: “Onu bağışlasam; ben, çaresiz kahrolacağım. Çünkü elime bir şey vererek beni ölümden kurtaran kimse, koklayacak bir şey vererek beni öldürmeye de kadirdir. Böylece, ben onun ölümle elde edeceği bir bedel uğruna beni öldürmesinden korkuyorum. Zira, bu kişinin, buraya beni öldürmek için gelmiş olması mümkündür. Onun için ölmesi gerekli. Böylece kendi başıma korkusuz yaşarım” demiş. Bunu duyan hekim, yine “Beni bağışla ki, Tanrı da seni bağışlasın! Beni öldürme, yoksa Allah da senin canını alır!” demiş,

Ve ey ifrit, hekim, kralın, çaresiz, kendisini öldürtmek zorunda bulunduğundan emin olunca; ona, “Efendimiz, eğer ölümüm gerçekten zorunlu ise, bana bir süre tanı ki, evime gideyim! Bütün işlerimi yoluna koyayım! Ana-babama, komşularıma, cenazemi kaldırmaları için talimat vereyim! Ve özellikle tıpla ilgili kitaplarımı birilerine armağan edeyim!” demiş; “Bir de bir kitabım var ki, gerçekten alıntıların alıntısı ve ‘Ender-i nadirat’tandır, onu size armağan olarak vermek istiyorum; kitaplığınızda itina ile saklayın diye!” Bunu duyan kral, hekime, “Nedir bu kitap?” diye sormuş; o da, “Değer biçilmez şeyler içerir. Açıkladığı sırlardan pek önemli olmayan biri şu: Başımı vurdursan, kitabı aç ve sayarak üç sayfa çevir; sonra soldaki sayfadan üç satır oku! Kestirdiğin baş sana seslenecek ve ona soracağın her soruyu yanıtlayacaktır!” demiş. Bu sözleri duyan kral şaşkınlıktan şaşkınlığa düşmüş; sevinçten ve heyecandan titremiş ve “Ey hekim, senin başını vurdursam da konuşacak mısın?” diye sormuş. Hekim de, “Evet, gerçekten öyle, efendim! Kitapta, bu hayret verici şey de yazılı!” demiş. Bunun üzerine kral ona gitmesi için izin vermiş; ancak adamlarını da yanına katmış. Hekim bir iki gün içinde işlerini görmüş. Sonra yeniden kralın huzuruna çıkmış. Buraya emirler, vezirler, mabeyinciler ve naiplerle krallığın tüm önde gelenleri de gelmiş; divan (her renkten ve biçimden giysilerle) çiçek dolu bir bahçeye dönmüş. O sırada, hekim, divana girmiş ve kralın önünde ayakta durmuş; elinde eski bir kitap ve içinde bir tür toz bulunan bir sürme kutusu taşıyormuş. Sonra oturmuş ve “Bana birisi bir tabak ge-

tirsin!” demiş; sonra da tozu tabağa dökerek tabana yaymış; ve “Ey kral! Bu kitabı al! Ama başımı vurmadan önce kullanma; başım vurulunca, onu, içinde toz bulunan şu tabağa koydur! Kanımı dindirsinler! Sonra kitabı aç!” demiş.

Ancak kral acelesi yüzünden onun söylediklerini pek dinlememiş. Kitabı almış ve sayfaların birbirine yapışık olduğunu görmüş; parmağını ağzına koyup tükürüğüyle ıslatmış; ve ilk sayfayı açmayı başarmış. İkinci, üçüncü, sayfalar için de aynı hareketi tekrarlamış; ve her seferinde sayfalar büyük bir güçlükle açılmış; sonra okumaya çalışmış; ama sayfalar üzerinde hiçbir yazı yokmuş. Kral, “Ey hekim, burada yazılı bir şey yok!” demiş. Hekim, “Aynı tarzda açmaya devam et!” demiş; kral da yaprakları çevirmeye devam etmiş. Ancak daha birkaç dakika geçmemiş: O anda kralın kanına zehir işlemeye başlamış; çünkü kitap zehirli imiş. Kral, müthiş titremeler içinde yere düşmüş, ve “Zehirlendim, zehirlendim!” diye haykırmaya başlamış.

Hekim Rüyan, ona seslenerek şu dizeleri okumaya başlamış.

Şu yargıçlar! Yargılar ya, bazen kendi yetkilerini aşarak tüm adaleti bir yana bırakırlar! Bununla birlikte, efendim, adalet vardır! Zamanı gelince, onları da yargırlar. Eğer dürüst ve iyi iseler yakayı kurtarırlar. Ama zulmetmişlerse, Kader de onlara zulmeder ve en kötü sıkıntılara uğratar! Gelip geçenlerin alaylarına ve acılarına alet olurlar. Yasa budur! Bu da ondan ötürüdür! Ve Kader sadece mantıkla işini yürütür!

Hekim Rüyan bu dizeleri okuyup bitirirken, kral da o anda can vermiş.

Böylece, ey ifrit, bil ki, Kral Yunan, Hekim Rüyan’ı bağışlasaydı, Tanrı da sırası gelince onu bağışlayacaktı. Ama o bunu reddetti, ve ölümüne kendi karar vermiş oldu,

Sen de, ey ifrit, beni bağışlamak isteseydin, Allah da seni korurdu.

Anlatısının burasında, Şehrazat, sabahın ışığını görmüş ve yavaşça susmuş. Kızkardeşi Dünyazat, “Nehoş bir anlatışın var.” demiş; o da, “Efendimiz beni bağışlarda sağ kalırsam, bu akşam anlatacaklarımıyanında bunlar hiç kalır” demiş. (...)

Binbir Gece Masalları, Çeviren: Alim Şerif Onaran(Yücel, Türkyılmaz ve Sağır, 2017, s.128, 130)”

4.1.2.2. Hazırlık Çalışmaları

Metnin hazırlık çalışmalarında Hüsnü Yıldız’ın derlediği Derviş masalından bir kesit ile Andersen Masallarından bir kesitin dil ve anlatım yönünden karşılaştırılması istenmiştir. Metinler şu şekildedir:

“Evveli bir varmış bir yokmuş, bir derviş ile bir kocakarı varmış. Derviş her gün koca karının evine gelir: “Koca nine! Herkes eder, kendi kendine eder, yine kendi kendine eder.” der durmuş. Koca karı bu dervişten bıkmış usanmış. “Usandım şu dervişten! Bir kurtulsam!” dermiş. Günlerden bir gün bir katmer yapmış. İçine ağı koymuş: “Şunu şu derviş müsveddesine yedireyim de görsün böyle tak tak ötmesini.” demiş.

O gün derviş yine gelmiş: “Ben geldim koca nine. Herkes eder kendine eder, yine kendine eder.” demiş. Koca karı ağulu katmeri dervişe vermiş. Derviş yine: “Koca nine herkes eder, kendine eder, yine kendine eder.” demiş ve çıkıp gitmiş. Gide gide bir yere varmış. Orası askerlerin geldiği yer imiş. Oysaki koca karının askerde bir oğlu varmış. Tezkere ile geliyormuş. O kadar acıkmış ki, açlığından karnı zil çalıyormuş. Karşısına eli çıkınlı gelen dervişe: “Ne olur derviş amca, çok açım, elindeki ekmeği ver.” diye yalvarmış. Derviş de ağulu katmeri vermiş.

Oğlan ekmeği yedikten sonra vücuduna bir fenalık gelmiş. Kendisini eve zor atmış. Eve gelince “sırı dikme” gitmiş. Anası “Ne oldu oğlum, sana ne oldu?” diye dövünmeye başlamış. Oğlan: “Çok acıkmıştım. Karşıma bir derviş geldi. Elindeki katmeri istedim. O da verdi. Katmeri yedim. Oysaki katmer zehirli imiş. Ölüyorum.” cevabını vermiş. Anası: “Ah benim yavrucuğum! O katmeri ben yaptydım, derviş zehirleyem diye. Şimdi ne oldu” diye çırpınmaya başlamış. Oğlan ölmüş. Koca karı dizlerini dövmeye, saçını başını yolmaya başlamış. Fakat elden ne gelir? Olan olmuş bir kere Dervişin dediği doğru değil mi imiş? Derviş ona: “Koca nine! Herkes eder, kendine eder, yine kendine eder.” Dememiş mi? Koca nine kendi kendine etmiş. Ebu cehil kazdığı kuyuya kendi düşer derler. Koca nine de kendi kazdığı kuyuya kendisi düşmüş.”

Derviş, Derleyen: Hüsnü Yıldız(Yücel, Türkyılmaz ve Sağır, 2017, s.127)

“Mevsim sonbahar. Kastel tepesinden bir sürü geminin yüzmekte olduğu denize ve batmakta olan akşam güneşinin aydınlatığı İsveç sahiline bakıyoruz; ardımızdaki siper dik bir yamaçla sonlanıyor; orada koskoca ağaçlar var, sararmış yaprakları dallardan dökülmekte. Ta aşağıda etrafı tahta çitlerle çevrili evler görünüyor; işte onların da ardında bir nöbetçinin nöbet tuttuğu yer oldukça ürkütücü, ama ondan da ürkütücü olan penceresi demir parmaklıklı bir hücre. Orada esirler var, en gözü kanlı katiller var.

Batan güneşin son ışıkları bu soğuk hücreye girdi ve hem iyinin hem de kötünün üzerine düştü! Kötü olanı bu soğuk ışığa kin dolu bakışlarla baktı. Küçük bir kuş demir parmaklığa doğru uçtu. Kuş, hem iyi hem de kötü adam için öttü. Kısa bir “cık-cık!” o kadar! Sonra kanat çırpıtı, tüylerini gagalayıp kabarttı ve boynuyla göğsündekileri düzelitti ve zincire vurulmuş adam buna baktı, çirkin suratında şefkatli bir ifade belirdi; açıklayamadığı bir düşünceye dalıverdi, göğsü inip kalktı, demir parmaklık arasından sızan ışıkla akraba hissetti kendini; ilkbaharda açan melekşelerin kokusuyla da akrabaydı!

Derken av borusunun sesi çınladı etrafta; harikaydı, tınısı çok yüksekti. Kuş mahkûmun pence-resinin önünden uçup gitti. Güneş ışınları da gitti; hücrenin içi de, kötü adamın kalbi de karardı! Ama güneş ışınları onun içine işlemişti bir kere, kuş sesi de aynen öyle!

Ötün bakalım av boruları!

Akşam sakindi, deniz dümdüzdü ve her yer sessizdi.”

Andersen Masalları(Yücel, Türkyılmaz ve Sağır, 2017, s.127)

Bu iki metin dil ve anlatım yönünden karşılaştırılabileceği gibi millî-dinî içerik açısından da karşılaştırılabilir. İçerik sözcük varlığını etkileyeceği için dil ve anlatım da etkilenmiş olur. Masal metinleri dil ve anlatım yönünden karşılaştırılacağı için masallar seçilirken masal türünün diğer özellikleri dikkate alınmamıştır. Bu iki masalda da olağanüstülük yoktur.

Sorunun cevabı açısından metinlere baktığımızda Türk masalı duyulan geçmiş zaman ile rivayet edilirken Andersen Masalı görülen geçmiş zaman ile hikâye edilmiştir. Bu nedenle Andersen Masalında betimlemeler oldukça fazladır. Olaydan ziyade betimlemeler ön plandadır. Türk masalı diyalog ağırlıklıyken Andersen Masalında diyalog yoktur. Andersen Masalında kişilerin psikolojik betimleri verilmiştir. İyi – kötü ayrımı psikolojilerinin üzerinden anlatılmıştır. Öğrencilerin dil ve anlatım yönünden görebileceği tek fark kullanılan kip farkıdır. Bu farkı gösterebilmek için iki ayrı metnin okunması öğrencileri sıkacağı gibi vakit kaybına yol açacaktır. Bu vakit ayrılacaksa metinleri her yönden kıyaslatmak gerekir ki bu da bir önceki bölümde, masalarda dinî ve millî değerler olmaz, ifadesiyle çelişmektedir.

Metinler incelendiğinde görülecektir ki Türk masalında geçen “ağu, müsvette, katmer, derviş, zehirleyem” kelimeleri tamamen Türk- İslam kültürünün özelliklerindendir. Derviş tipi bizim kültürümüzde ders veren, her dediğinde hikmet olan kişilerdir. Nitekim masalın sonunda da bu durum olmuştur. Türk masalında verilmek istenen değer yapılan iyiliğin de kötülüğün de kişinin kendisini muhakkak etkileyeceğidir ve dervişin sık sık tekrar etmesiyle açık bir şekilde masalda yer almıştır. Bu durum genelde hayvan masallarında görülür. Bu masal hayvan masalı değildir.

Andersen Masalında ise verilmek istenene değer insanın içi ,kalbi iyiye çevresindekileri de iyi görebileceği ; kötüye kötü şekilde göreceğidir. Bu değer açık bir şekilde masalda yer almamaktadır. Dolayısıyla bu iki masalın vermek istediği değer farklıdır. Birinde eylemlerin iyiliği- kötülüğü diğerinde ise ruhsal durumun iyiliği- kötülüğü söz konusudur. Metinler dil ve anlatım yönünden karşılaştırılacaksa metinlerin aynı değere, aynı konuya değinmesi daha faydalı olurdu.

Şehzade ile Gulyabani isimli masala hazırlık çalışması olarak verilen bu iki metin konu olarak farklıdır. Diğer milletlerin masallarına örnek olması açısından verilen metin ile hazırlık sorusunda verilen metinler genel geçer olan iyi-kötü ayrımı vermektedir fakat konu-

ları farklıdır. Şehzade ile Gulyabani masalı aynı zamanda yöneticilerin adaletli olmasını da vurgulamaktadır. Bu masala hazırlık olması açısından seçilen metinler ve hazırlık sorusu uygun değildir.

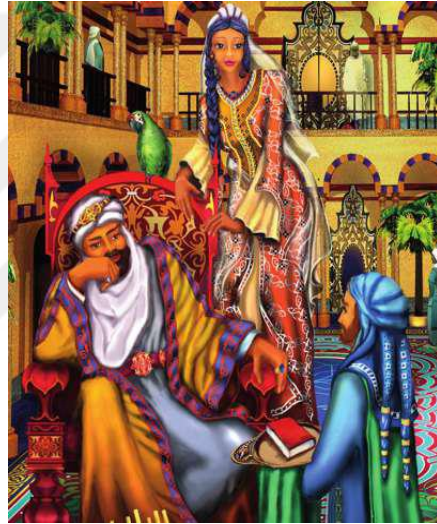
Andersen Masallarından seçilen metin ortaöğretim 9.sınıf öğrencileri tarafından anlamlandırması güç ve anlaşılabilir bir metindir. Masal metinleri soyut olanı somutlaştırmaya yararken bu metin oldukça soyut kalmaktadır.

4.1.2.3. Metin- Resim İlişkisi

Metinde iki resim kullanılmıştır:

Şekil 4. Şehzade ve Gulyabani. Yücel, İ., Türkyılmaz, M., ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, s. 128

Şekil 5. Şehzade ve Gulyabani. Yücel, İ., Türkyılmaz, M., ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, s. 128

Resimlerden ilki Binbir Gece Masallarının ait olduğu coğrafyayı anımsatmaktadır. Palmiye ağaçları ve evler Arap coğrafyasının özellikleridir. Ayrıca gökyüzünde birçok yıldız olması da masalın isminde geçen geceyi somutlaştırmaktadır. Deve ile başında sarık, altında entari olan insan da yine Doğu toplumlarının vazgeçilmez figürleridir. Diğer resimde ise bir hükümdar, karşısında elinde kitap olan kişi vardır. Bu kişi hükümdara yalvarır şekilde önüne oturmuştur. Hükümdarın başındaki gözde ile birlikte bir saray somutlaştırılmıştır. Masalın geçtiği mekân ve masalın kişileri bu resimlerde yer almaktadır. Resimler içerikle uyumludur.

4.1.2.4. Masal Türünün Kavratılması

Metin Binbir Gece Masallarından alıntılanmıştır. Masalın baş kısmı yoktur. Bilindiği gibi Binbir Gece Masalları iç içe geçmiş bir edebî masallardır. Metnin sonunda bunun kavranması için bir bölüm yer almaktadır. Masal ile masal başlığı arasında masalının verilen kısmı açısından birliktelik arz etmemektedir. Masalın tamamına bakıldığında kitaba alınmayan bölümü masalın başlığıyla ilgilidir. Masalın tamamını bilmeyen öğrenciler için bu durum kafalarda soru işareti bırakır. Ders kitaplarına metinlerin bir kısmı alınırken metnin bütünlüğü bozulmamalıdır. Bazı metin türlerinde mesela roman gibi metnin tamamını almak mümkün değildir. Bu gibi durumlarda alınan kısım ile ilgili olarak kısa bir özet veya açıklama yapılarak olay örgüsünün bütünlüğü bozulmamalıdır.

Masaldaki kahramanların günümüzde yer almadığı açıktır fakat tarihin bir zamanında vezir, kral, gözde, hekim gibi kişiler vardır. Bu bakımdan masalın kahramanları olağanüstü özellik göstermemektedir. Masaldaki olağanüstülük Hekim Rüyan'ın Kral Yunan'a verdiği kitapla ilgilidir. Kitap hakkında Hekim Rüyan'ın sözlerini dinlemeyen Kral Yunan hak ettiği cezayı zehirlenerek bulmuştur. Burada kitap hem büyülü hem de zehirlidir.

Masalda kötünün cezalandırılması ile sona ermiştir fakat iyi olan Hekim Rüyan da masalın sonunda hayatını kaybetmiştir. Hekim Rüyan ise masalın başında kendi başına gelenlerin dillerini tutamayanlara örnek olacağını ifade etmişti: *"Kendi kendime verdiğim öğütler yerini bulmadı; oysa cahillerin öğütleri başarı sağladı. Bense sadece hoşgörüden nasibimi aldım. Bu yüzden, eğer yaşayacak olursam, kendime öğüt vermekten sakınacağım! Ölürssem eğer, benim başıma gelen, başkalarının dillerini tutmaları için örnek oluşturacak!"*. Bu durumda Hekim Rüyan'ın ölmesi de masalın içinde yer alan bir değer açısından önemlidir. Yerinde ve zamanında konuşmayanların bir şekilde cezalandırılacağı fikri Hekim Rüyan ile verilmiştir. Kral Yunan ise Hekim Rüyan ona karşı bir suç işlemediği halde bazı dedikodulara inanarak onu öldürmüştür. Bu da onu adaletsiz ve merhametsiz yapmıştır. Masalın sonunda da o bu merhametsizliğinin ve adil olmamasının cezasını çekmiştir.

Metin ve masal türü için yapılan açıklamalarda metin ile ilgili kısa bir özet yer almakta ardından masalların ortaya çıkışı hakkında bilgiler verilmektedir. Masalların ortaya çıkışı ile ilgili olarak Yunan ve Hint mitolojine dayandırmak yaygın görüş olarak belirtilmiştir. Bu metinle bağlantılı olarak verilen bilgi eksiktir. Masalların ortaya çıkışı ile ilgili üç görüş vardır. Bu görüşlerin en azından isimlerine yer verilmelidir. Masalların ortaya çıkışı ile ilgili görüşlere değinmeden de en eski masallar ve sonrası hakkında bilgi verilebilir. Ezop

masalları, Kelile ve Dimne, Binbir Gece Masalları hakkında bilgi verildikten sonra Grimm Kardeşler ve Andersen'in Çocuk Masalları hakkında kısa açıklamalar yer almaktadır. Dünya edebiyatından bu örnekler verilip Uygur dönemindeki Kalyanamkara ve Papamkara'nın masal özelliği göstermesi ve Billur Köşk Masalları Türk masallarına örnek verilmiştir. Bu bilgilerin ardından masal sözcüğün 19. yy'dan sonraki terim anlamı üzerinde durulmuştur. Masal derleyicilerimizden Eflatun Cem Güney, Naki Tezel, Pertev Naili Boratav gibi isimlere yer verilmiştir. Masallarımızda yer alan kahramanlara örnek verildikten sonra bu bölüm sonlandırılmıştır. Masallarımızda geçen Zümrüdüanka'yı somutlaştırmak için bu bölümde görsel kullanılmıştır:

Şekil 4. Zümrüdüanka (temsili), Yücel, İ., Türkyılmaz, M., ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, s. 131

Bu bilgiler verilirken dikkat edilmeyen bazı hususlar göze çarpmaktadır. Türk halk edebiyatının araştırılmasında, masalların derlenmesinde oldukça önemli bir isim Ziya Gökalp'ın adı geçmemektedir. Dünya edebiyatında Andersen örneği verilirken öğrencinin kafasında masalların halk ürünün olduğu yani anonim olduğu bilgisi çelişebilir. Bu nedenle masalların halk masalları yapma masallar olmak üzere iki yönün de bulunduğu belirtilmelidir. Bu bilgiyle birlikte Türk edebiyatında da masal üreten Ziya Gökalp ve eseri Altın Işık da tıpkı Andersen gibi örnek gösterilebilirdi. Masal kelimesinin anlamı Türk edebiyatındaki kullanımı ve günümüzdeki karşılığı bir önceki metnin “metin ve türle ilgili açıklamalar” bölümünde yer alması daha uygundur. Bir kavram öğretilirken önce kavramın anlamı, zaman içindeki gelişimi ve geniş anlamı verilmesi gerekir.

4.1.2.5. Metnin Kavranması

Şehzade ve Gulyabani isimli metnin kavranması için şu yedi soru sorulmuştur:

- “1. *Şehzade ile Gulyabani* adlı masalda anlam özelliklerini etkileyen kültürel ve mitolojik unsurları belirleyiniz.
2. “*Beni koru ki Allah da seni korusun! Beni öldürme ki, Allah da senin canını almasın!*” sözüyle anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.
3. Masaldaki temel çatışmayı belirleyiniz.
4. Masalın olay örgüsünü belirleyiniz.
5. Metindeki zaman ve mekânın özelliklerini belirleyiniz.
6. Metinde anlatıcı ve bakış açısının işlevini belirleyiniz.
7. *Şehzade ile Gulyabani* metni ile *Tasa Kuşu* metnini biçim özellikleri açısından karşılaştırınız.”

Sorulardan ilki 9. sınıf bir öğrenci açısından oldukça karmaşıktır. Öncelikle anlam özelliklerinden kast edilen nedir? Bu anlam özelliklerini etkileyen kültürel ve mitolojik unsurları öğrenci metinden bulacaktır. Öğrencilerin mitoloji kavramını ile ilgili hazır bulunuşluluğunu bilmeden böyle bir soru sormak onlar için cevaplandırması imkânsız bir soru sormaktır. Bir önceki metinden daha uzun ve farklı olan bu metnin öğrenciler tarafından anlaşılıp anlaşılmadığını sorgulamadan metnin ait olduğu kültürü sorgulamak dersin amaçlarına ve ünitenin kazanımlarına uygun düşmemektedir. Daha önce de belirttiğimiz gibi masalların evrensel olduğu millî ve dinî unsurlar içermediği ifadesi ile çelişen bir soru daha sorulmuştur.

İkinci soru masalda verilmek istenen değerle ilgilidir. Masaldaki ana fikir kişi diğer insanlara nasıl davranırsa Allah’ın da ona o şekilde davranacağıdır. Masalın içeriği ile ilgili sorular bu sorudan daha sonra gelmektedir. Masal anlaşılmadan vermek istediği değer ile ilgili sorunun sorulması soruların sırasının da önemli olduğunu hatırlatmaktadır.

Üç ve dördüncü sorular tek soru halinde ifade edilebilir ve bu sorular ikinci soru olabilirdi. Beşinci soru birinci sorudan önce sorulmuş olsaydı metindeki kültürel unsurların bulunmasına da yardımcı olurdu.

Altıncı soru öğrencilere Binbir Gece Masallarının Şehrazat tarafından anlatıldığı ifade ettirmeye yöneliktir. “Metin ve türle ilgili açıklamalar bölümünde bu bilgi verilmektedir.”

Bakış açısı ise metnin anlatım özellikleri ile ilgilidir. Dil ve anlatım sorusu ile masalın kendine özgü bir durum olan anlatıcısı bu soruda birleştirilmiştir.

Yedinci soru ise hazırlık çalışmasındaki soru ile aynıdır. Hazırlık çalışmasında da bir Türk masalı ile Andersen Masalı dil ve anlatım yönünden kıyaslanırken bu soru da bir Türk masalı ile Binbir Gece Masalı biçim özellikleri bakımından kıyaslanmıştır. Biçim özellikleri dil ve anlatımı da kapsadığı için hazırlık çalışması ile tekrara düşülmüştür. Şehzade ve Gulyabani metniyle Tasa Kuşu metnin karşılaştırılması öğrencilerin hafızalarını tazelemek açısından yararlı olacaktır. Bu karşılaştırmanın iki ana metin üzerinden yapılırsa hazırlık çalışmalarında iki metin daha yer alması hem vakit açısından hem de öğrencilerin derse olan ilgisini azaltması bakımından kayıptır. Şehzade ve Gulyabani metnin tamamı yer almadığı için Tasa Kuşu metni ile karşılaştırılması da pek mümkün değildir.

Değerlendirmelerimiz sonucunda metni anlama ve çözümleme soruları şu şekilde düzenlenebilir:

1. Masalda geçen kişilerin özellikleri nelerdir?
2. Masalın zamanı ile ilgili bir tahminde bulununuz?
3. Zamanı tahmin ederken mekânın özelliklerinden nasıl yararlandınız?
4. Masalın olay örgüsünü belirleyip temel çatışmasını söyleyiniz.
5. Masalın yapı unsurlarını etkileyen kültürel unsurlara örnek gösteriniz.
6. “*Beni koru ki Allah da seni korusun! Beni öldürme ki, Allah da senin canını alsın!*” sözüyle anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

4.1.3. Harnâme İsimli Metin

4.1.3.1. Metin

Bir eşek vâîr imiş zaîf ü nizâr

Yük elinden katı şikeste vüzâr

Gâh odunda vü gâh suda idi

Dün ü gün kahr ile kısuda idi

Ol kadar çeker idi yükler ağır
Ki teninde t komamışdı yağır

Nice t kalmamışdı et  deri
Yükler altında kana batdı deri

Aydur idi gören bu suretlu
Tan degl mi yürür snkatlu

Dudağı sarkmış u dşmiş enek
Yorulur arkasına konsa sinek

Toğranur idi arpa arpa teni
Gzi grince bir avuç samanı

Kargalar dirneğı kulağında
Sinegn seyri gzi yâğında

Arkasından alınsa plnı
Sanki it artuğıydı kalanı

Birgün ıssı ider himyet ana
Ya'ni kim gösterir inyet ana

Aldı plnını v saldı ota
Otlayarak biraz yridi te

Gördi otlakta yürür kzler
Odlu gözler  gerl gğzler

Sömürüp eyle yerler otağı
Ki çekicek kılın tamar yağı

Boynuzu ba'zısın inây gibi
Kiminün halka halka yây gibi

Böğrüşüp çün virürler âvâze
Yankulanurdu tağ ü dervâze

(...)

Öküzler keyiflerince yürümekte, keyiflerince dinlenmektedir. Öküzlerin yular ve palan dertleri de yoktur. Miskin eşek, “Bunlarla yaratılıştta eşit olmamıza rağmen neden bunların başında taç varken biz yoksulluk çekmekteyiz?” diye sorgulamaya başlar. Cevap bulamayınca bilge eşeğe sormaya karar verir. Bilge eşeğin huzuruna çıkar: “Bugün otlakta göğüslerini gererek yürüyen besili, kuvvetli öküzler gördüm. Başlarında sultanlık tacı vardı. Bu taç neden onlara layık görüldü? Bizim gökyüzünde yıldızımız yok mu ki yeryüzünde boynuzumuz olmadı?” der.

Pir eşek: “Onlar gece gündüz arpa ve buğday işlerler, bu yüzden bunları yerler. Bunların yetiştirilmesinde emekleri olduğu için devlet tacı Allah tarafından onlara sunuldu. Bizim büyük işimiz odundur. İçimizi yakan o değersiz şeydir.” cevabını verir. Pir eşeğin yanından ayrılan miskin eşek madem öyle, ben de gidip buğday işleyeyim ve dişleyeyim, diyerek yakınlardaki ekin tarlasına girer. Ekini yemekle kalmaz, tarlada belenir, ekini mahveder. Karnı doyduktan sonra ağır yüklerini hatırlayarak anırmaya başlar. Sesi duyup gelen tarla sahibi tarlasını görünce ah eder. Eşeğe söver, sövmekle yüreği soğumaz, eşeği döver, dövmekle de yetinmez, eşeğin kulağını ve kuyruğunu keser.

Kaçar eşek acıyarak canı
Dökülüp yaşı yirine kanı

Uğrayu geldi pîr eşek nâgâh
Sordı hâlini kıldı derdile âh

Yirmürü inleyü didi iy pîr
Har-ı rûbâh bigi pür-tezvîr

Bâtıl isteyu hakdan ayrıldum

Boynuz umdum kulakdan ayrıldum

“Feilâtün (fâilâtün) / mefâilün / feilün (fa’lün)

•• — (— • —) / • — • — / •• — (— —)

Şeyhî

Prof. Dr. Faruk Kadri Timurtaş-Makaleler

Hazırlayan: Mustafa Özkan”(Yücel, Türkyılmaz ve Sağır, 2017, s.133)

4.1.3.2. Hazırlık Çalışmaları

Harnâme isimli metnin hazırlık çalışmasında Şehzade ve Gulyabani isimli metinde olduğu gibi başka bir metin verilmiştir. Bu metin üzerinden “Hayvanlar birçok edebi eserde niçin insan gibi düşündürülmüş ve konuşturulmuştur?” sorusunun tartışılması istenmiştir. Metin ile ilgili görsel de mevcuttur. Görselde farenin şaşkınlığı ve deve ile diyalogda olduğu somutlaştırılmıştır. Hazırlıktaki metin şudur:

Farenin Deve Yularını Çekmesi ve Kendi Kendisine Gururlanması

Bir fareceğiz, bir devenin yularını eline aldı, kurula kurula yola düştü.

Deve, tabiatındaki mülâyimlik yüzünden onunla beraber yürümeye koyuldu. Fare “Ben, ne de pehlivan, ne de yiğit ermişim” diye gurura düştü.

Düşüncesinin ışığı deveye aksetti. “Hele hoşindi. Ben sana gösteririm!” dedi.

Gide gide bir büyük ırmak kenarına geldiler. Öyle büyük, öyle derindi ki ulu bir fil bile o ırmakta zebun olurdu.

Fare orada durdu, kaskatı kesti. Deve, “Ey dağda, ovada bana arkadaş olan,

Bu duraklama ne, niye şaşırdın? Irmağa ercesine ayak bas, gir suya!

Sen kılavuzsun, benim öncüsün. Yol ortasında durup susma” dedi.

Fare dedi ki: “Bu su, pek büyük, pek derin bir su. Arkadaş, ben boğulmaktan korkuyorum.”

Deve, “Hele bir göreyim, ne kadarmış bu su?” deyip hemen ayağını attı.

Dedi ki: “A kör sıçan, su diz boyıymış. A hayvanların kusuru, neden şaşırdın?”

Fare, “Sana karınca ama bize ejderha! Dizden dize fark var.

Ey hünerli deve, sana diz boyu ama benim tepemden yüz arşın geçer” dedi.

Deve dedi ki: “Öyleyse bir daha küstahlık etme de cismin, canın yanıp yakılmasın.

Sen, kendin gibi farelerle boy ölçüş. Deveyle sıçanın sözü yoktur.”

Fare, “Tövbe ettim, Tanrı hakkı için beni bu helâk edici sudan geçir” dedi.

Deve acıdı, “Haydi hörgücüme sıçra, otur.

Bu geçiş, benim işim. Seni de, senin gibi yüzlercesini de geçiririm” dedi.

Şekil5.Hazırlık Çalışması Farenin Deve Yularını Çekmesi ve Kendi Kendisine Gururlanması, Yücel, İ., Türkyılmaz, M. ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, s.132

Mevlana, *Mesnevi*, Çeviren: Veled İzbudak(Yücel, Türkyılmaz ve Sağır, 2017, s.132)

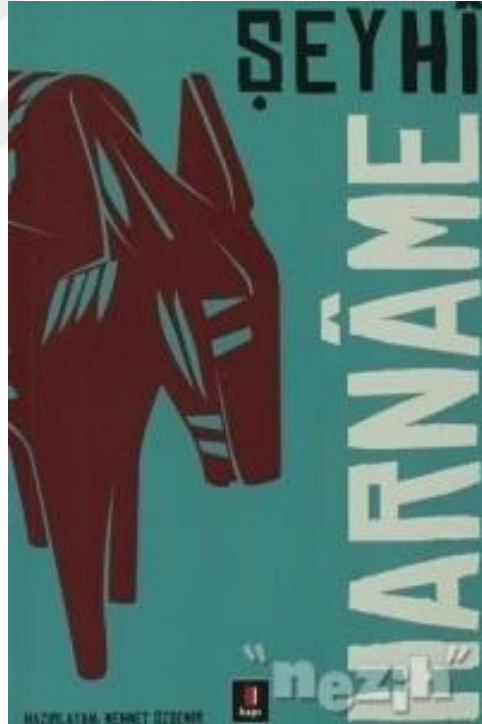
Metinde fare ve devenin insan gibi düşünüp konuşması söz konusudur. Burada amaç insanlara ders olabilecek bir durumu sembolleştirerek anlatmaktır. Bu metin ve Harnâme ile fabl türünün özellikleri kavratılmak istenmiştir. Hazırlık çalışması olmasından dolayı metin anlaşılır şekilde verilmiştir. Hazırlık sorusunun cevaplandırılması için metinde verilmek istenen değer de mutlaka öğrenciler tarafından tespit edilmelidir. İnsanların kendini övmemesi, kendini beğenmiş ve kendini mükemmel olarak gören insanların da belli şartlarda

başkalarına muhtaç olabileceği dersi hayvanlar üzerinden sembolleştirerek verilmiştir. Fablların en önemli özelliği hazırlık çalışması ile kavratılmak istenmiştir. Her kazanım için bir metnin sınıf ortamında okunması ve anlaşılması oldukça zahmetlidir. Metin olmadan da bu soru öğrencilere yöneltilebilirdi. Hazırlık çalışması olarak öğrencilere şöyle bir soru sorulması da mümkündür:

Edebî metinlerde daha çok hangi varlıklar insan gibi düşündürülür ve konuşturulur? Bunun sebepleri sizce nelerdir?

4.1.3.3. Metin- Resim İlişkisi

Harnâme isimli metin için özel bir görsele yer verilmemiştir. Kitabın 2018-2019 Eğitim-Öğretim Yılında ise aynı metin için içerikle alakalı olarak 3 görsel verilmiştir. Metnin içeriği ile ilgili olmasa da eserin görseli verilebilir:

Şekil 6. Şeyhi, Harnâme, <https://www.nezih.com.tr/urunler/harname-seyhi-kapi-yayinlari-33382>: (17.12.2018 tarihinde ulaşılmıştır.)

4.1.3.4. Masal Türünün Kavratılması

Bu metin ile bir masal türü olan hayvan masallarının fabl olarak öğrenciye öğretilmesi söz konusudur. Yıllık planda yer alan divan edebiyatından fabl özelliği isimli okuma etkinliği gerçekleştirilmek istenmiştir. Metnin orijinali 126 beyitten oluşmaktadır. Metnin tamamı sınıf ortamında okunamayacağı için alıntılar yapılmıştır. Metnin mesnevi şeklinde yazıldığı öğrenci tarafından fark edilmesi için ilk kısımları orijinal şekliyle verilmiş. Olay örgüsünün bozulmaması için ise mensur şekilde bir bölüm oluşturulmuştur. Son bölüm ise yine mesnevi şeklinde yer almıştır. Harnâme divan edebiyatında mesnevi öğretiminde de fabl öğretiminde de en çok kullanılan metindir. Dönemin dilinin günümüz Türkçesine daha yakın olması ve konunun öğrenciler tarafından ilgi çekici olması Harnâme'nin yıllardır kitaplarda yer bulmasına sebep olmuştur. Divan edebiyatında fabl özelliği gösteren Sadi'nin Bostan ile Gülistan'ı, Mevlana'nın Mesnevisindeki bazı hikâyeler, Gülşehri'nin Mantıku't Tayr'ı diğer metin seçenekleri arasında yer almaktadır. Bu metinler arasından metin türünün anlaşılması bakımından Harnâme güzel bir örnek metindir. Metin ile ilgili dikkat edilmesi gereken ise alıntılamanın nasıl yapılacağı ve orijinal dil ile verilmesidir. Kitabın 2018-2019 Eğitim- Öğretim Yılında metnin 39-42, 48-52, 56-59, 73-76, 83-87, 105-112 beyitleri yer almış aradaki bölümler parantez içinde gösterilmiştir. Bir yıl arayla hazırlanmış iki kitap arasında böyle bir farkın bulunması incelediğimiz kitabın Millî Eğitim Bakanlığınca da düzeltilmeye gerek görüldüğünün bir göstergesidir. Bizim çalışma konumuz dışında olduğu için 2018-2019 Eğitim- Öğretim Yılı ders kitabındaki bu değişikliğin ne derece türün kavratılmasına uygun olup olmadığını ele almayacağız.

Metnin arkasından metinde geçen bazı kelime gruplarının ve kelimelerin anlamları verilmiştir. Bunların dışında kalan kelime ve kelime grupları ise metni anlama ve çözümleme bölümünde sorulmuştur. Metinde anlamı bilinmeyen ya da söyleyiş özelliğinin farklılığından kaynaklanan bir çıkarmama durumu olabilir. Bu durumu öğretmen derse hazırlıklı gelerek öğrencilerin bilemediği kelime ve kelime gruplarının anlamlarını öğrencilere sezdirmelidir.

Metin ve türle ilgili açıklamalar kısmında metnin yazılış hikâyesinden kısaca bahsedilmiştir. Daha sonra ise metinde kullanılan edebî sanatlar ile kullanılan anlatım teknikleri üzerinde durulmuştur. Metin türünden çok dil ve anlatım özelliği olan anlatım teknikleri hakkında öğrencinin hazır bulunuşluluğu göz önünde tutulmamıştır. Öğrenciler iç konuşma tekniği, mizahi ve eleştirel anlatım türü hakkında bilgi sahibi değildir. Metin üzerinden

verilen bilgilerin ardından fabl ile ilgili açıklamalara yer verilmiştir. Burada fablların ders verme amacı güttüğü söylenmiştir fakat fabllar masallardan farklı olarak metnin içinde ders verir. Masallarda verilmek istenen ders dinleyen ya da okuyan tarafından yorumlanarak çıkartılırken fabllarda bu ders kahramanların biri tarafından bir vecize ile ifade edilir. Masallarda olduğu gibi evrensel temaların işlendiği söylene de bu bilgi hatalıdır. Hiçbir edebi metin kendi kültüründen bağımsız düşünülemez. Öncelikle kültürünün bu kavram ve değerlere bakış açısı gerektiği gibi yansıtmalıdır ki sonra evrensel olabilsin.

Metin türü ile ilgili açıklamalar Türk edebiyatı ve dünya edebiyatındaki fabla değinilerek tamamlanmıştır. Burada divan edebiyatındaki fabl örneği sayılabilecek metinler ele alınırken Tanzimat sonrasında sadece Şinasi'ye değinilmiş sonrası hakkında bilgi verilmemiştir. Bunun dışında Recaiîde Mahmut Ekrem, Nabizâde Nazım bu tür ile ilgili eser çevirileri yapmıştır. Ali Ulvi Elöve “Çocuklarımıza Neşideler” adlı şiir kitabında La Fontaine, Victor Hugo, Lamartine'den yaptığı çevirilerin yanında, yine bunlardan esinlenerek yazdığı fabl türü şiirlere de yer vermiştir. Cumhuriyet Döneminde Orhan Veli Kanık da La Fontaine masallarını nazıma çekmiştir. Bunların yanı sıra Nurullah Ataç, M. Fuat Köprülü, Vasfi Mahir Kocatürk, Sabahattin Eyüboğlu da fabl denilince akla gelen isimlerdir. Bunlardan kitapta bahsedilmemiştir.

4.1.3.5. Metnin Kavranması

Metnin kavranması ve kazanımların verilebilmesi için şu sorular sorulmuştur:

“1. *Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları*'nda verilenler dışında bilmediğiniz kelime ve kelime gruplarının anlamını metindeki bağlamından hareketle tahmin ediniz, tahmininizin doğruluğunu kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz.

2. *Harnâme* adlı metindeki olay örgüsünü belirleyiniz.

3. *Harnâme* adlı metnin tema ve konusunu belirleyiniz.

4. “*Bâtıl isteyu hakdan ayrıldum / Boynuz umdum kulakdan ayrıldum*” dizeleriyle anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

5. *Harnâme*'deki temel çatışmayı belirleyiniz.

6. *Harnâme*'de dil hangi işlevde kullanılmıştır? Açıklayınız.

7. *Harnâme* adlı eser ile şairin hayatı arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

8. *Harnâme* ile *Tasa Kuşu* adlı metinleri tür, biçim ve üslup açısından karşılaştırınız.”

Metindeki kelimelerin sorulması metnin anlaşılmasını kolaylaştırmak ve öğrencilerin kelime dağarcığını geliştirmek için sorulmuştur. Bazı kelimelerin günümüzde de kullanılıp kullanılmadığı kullanılanların cümle içinde örneklendirilmesi ayrıca istenebilir.

Metnin anlaşılıp anlaşılmadığı tema ve konu hemen kelime gruplarının ardından sorularak daha iyi belli olur. Metnin olay örgüsü ve temel çatışması birlikte tek soru halinde tema ve konudan sonra sorulabilir. Metinde dilin hangi işlevde kullanıldığı sorusu kazanımlarda yer almaktadır. Metinde verilmek istenen değeri anlatan dizeler soru olarak yer almıştır. Metnin sembolleştirildiğinin kavranması için ise şairin hayatı ile ilgi kurulması istenmiştir. Metnin tarihi süreçteki yerinin belirlenebilmesi için ise *Tasa Kuşu* isimli metinle karşılaştırılması istenmiştir. Sorularda eksik olan kahramanların ve mekan-zaman unsurlarının değerlendirilmesi hususudur. Sorular şu şekilde düzenlenebilir:

“1. *Metinde Geçen Kelime ve Kelime Grupları*’nda verilenler dışında bilmediğiniz kelime ve doğruluğunu kaynaklardan yararlanarak kontrol ediniz. Bu kelimeleri günlük hayatınızda ya da deyim ve atasözlerinde kullanıyor musunuz?

2. *Harnâme* adlı metnin tema ve konusunu belirleyiniz.

3. *Harnâme*’deki kahramanların özellikleri nelerdir?

4. *Harnâme*’deki zaman ve mekan unsurlarını değerlendiriniz.

5. *Harnâme* adlı metindeki olay örgüsünü ve temel çatışmayı belirleyiniz.

6. “*Bâtıl isteyu hakdan ayrıldum / Boynuz umdum kulakdan ayrıldum*” dizeleriyle anlatılmak istenen nedir? Açıklayınız.

7. *Harnâme*’de dil hangi işlevde kullanılmıştır? Açıklayınız.

8. *Harnâme* adlı eser ile şairin hayatı arasındaki ilişkiyi değerlendiriniz.

9. *Harnâme* ile *Tasa Kuşu* adlı metinleri tür, biçim ve üslup açısından karşılaştırınız.”

Sorulardan sonra yazarın biyografisi kısaca verilmiştir. Yazarın biyografisi ile birlikte bir fotoğrafına da yer verilebilir.

4.1.4. Aslanla Fare İsimli Metin

4.1.4.1. Metin

“ASLANLA FARE

Herkes herkese yardım etmeli,
Ben büyük, o küçük dememeli.
İki masalım var bunun üstüne,
Başka da bulurum isteyene.
Aslan toprakla oynuyormuş bir gün;
Bir de bakmış pençesinde bir fare.
Aslan, aslan yürekliymiş o gün,
Kıymamış canına, bırakmış yere.
Boşuna gitmemiş bu iyiliği.
Kimin aklına gelir
Farenin aslana iyilik edeceği?
Etmiş işte, hem de canını kurtarmış.
Günün birinde aslan
Biraz çıkayım derken ormandan,
Düşmüş bir tuzağa,
Ağlar içinde kalmış;
Kükremiş durmuş boşuna.
Bereket fare usta yetişmiş imdada:
Bu iş kükremekle değil,
Kemirmekle olur, demiş.
Başlamış incecik dişlerini işletmeye
Gelmiş ipin hakkından kırıktır.
Bir ilmik kopunca ağdan hayır mı kalır
Sabır, biraz da zaman
Güçten, öfkeden daha yaman.

Uyarlayan: Sabahattin Eyüboğlu”(Yücel, Türkyılmaz ve Sağır, 2017, s.136)

4.1.4.2. Hazırlık Çalışmaları

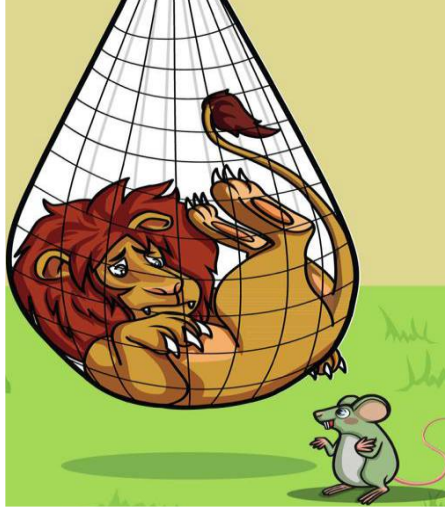
Hazırlık çalışmalarında iki soru sorulmuştur. İnsanların hangi özellikleri hangi hayvanlarla temsil edilebilir? sorusuna, insanların hangi özelliklerinin yeteri kadar anlaşılamaması söz konusudur. İnsanların psikolojik ya da fiziki özellikleri vardır. Soruda hangisi kastedilmekteyse belirtilmelidir. Genel anlamda psikolojik özellikleri fabllarda belli hayvanlarla temsil edilir. Bunlara örnek istenebilir. Mesela çalışkanlık karınca ile, kurnazlık tilki ile, hükümdarlık ve güç aslan ile şeklinde kalıplaşmış olan bu durumlara örnek vermek daha kolay ve amaca uygun olacaktır. Öğrenciler inek gibi bir hayvanın hangi özelliği temsil edeceğini belirleyemez, böyle bir durumda fabl metinlerinde görülmemektedir. Bu hayvanlar ve temsil ettikleri özellikler birçok metinde kalıplaştığı için bilinmektedir. Bütün hayvanlar bir özelliği temsil etmemektedir. Sorunun anlaşılabilirliği bu anlamda çok genel ve soyut kalmaktadır.

Diğer soruda fablın vermek istediği değer doğrudan sorulmuştur: “ Kimseyi hafife almak gerekir.” sözünden nasıl bir çıkarım yaparsınız? Açıklayınız. Sorunun cümlesi bir deyim olduğu için öğrencilerin öncelikle dil becerilerini ölçmeye yöneliktir. Bununla birlikte okunacak olan metnin vermek istediği değerle ilgili ipucu vermek yerine doğrudan değerın özünü anlatan bir ifade olması istenmeyen bir durumdur.

Sorular metnin başlığından hareketle aslan ve fare insanların hangi psikolojik özelliklerini yansıtmaktadır ve bireysel farklılıkların toplum hayatında nasıl bir öneme sahip olduğunu tartışınız şeklinde düzenlenebilir.

4.1.4.3. Metin - Resim İlişkisi

Metnin somutlaştırılması için metnin sonunu veren bir görsel kullanılmıştır. Görsel çizgi filmleri anımsatan bir resimdir. Fabllar soyut kavramları somutlaştırdığı için ve metindeki kahramanlar ve olay 9. sınıf öğrencilerinin rahatlıkla somutlaştırabileceği için metinde görsel kullanımı metnin kısalığından kaynaklanan boşluğu doldurmak içindir.

Şekil 7. Aslanla Fare, Yücel, İ., Türkyılmaz, M. ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, s.136

4.1.4.4. Metin Türünün Kavrılması

Harnâme isimli metnin ardından verilen bilgilerin devamı niteliğinde metin ile ilgili olarak manzum bir fabldır, tanımı yapılmıştır. Eğitici amaç güdülerek yazılmıştır ifadesi ise eksiktir fabllar da tek amaç eğitici olmak değil, eğlendirirken eğitmektir. Harnâme isimli metin de manzum olduğuna göre öğrenciler için mensur bir fabl örneği zaten ortada yoktur. Fablların genel özelliği olan sembolleştirerek anlatma ve fabllarda kullanılan teşhis, intak sanatları ile anlatma tekniği, öyküleyici anlatım biçiminden yararlanma şeklinde kısa bilgiler yer alır. Fablın yapısı ile ilgili serim, düğüm, çözüm ve öğüt bölümlerinden oluştuğu belirtilmiştir. Aslanla Fare metni ile ilgili olarak bu yapının oluşturulmuş olması tabiidir. Fabllar hayvan masalları olarak da bilinirler ve bu bakımdan fabllarda da bazı formel yapılar kullanılır. Bununla ilgili olarak Ali Berat Alptekin'in Hayvan Masallarının Formel Yapısı isimli makalesinden hareketle hayvan masalarında giriş(başlangıç) formelleri, bağlayış formelleri, masalın ortasında geçişi sağlayan formeller ve bitiş formelleri tespit edilmiştir. Buna göre fabllar giriş, olay ve bitiş bölümlerinden oluşmaktadır. Öğüt şeklinde ayrılan bölüm bitiş bölümünün içinde yer almaktadır.

Metinde her varlığın kendince bir yeteneği olduğu ve yeri zamanı geldiğinde bu yeteneği ile güzel işler başarabileceği bu nedenle hiçbir varlığın küçümsenmemesi, hafife alınmaması gerektiği değeri verilmek istenmiştir. Öğrencilerin toplum yaşamında birbirlerine saygılı olması gerektiği, her bireyin farklılıkları sayesinde toplumun bir ihtiyacını karşıladığı bu nedenle kendisini değerli hissetmesi gerektiği öğrencilere kazandırılmak istenen değerlerdendir. Fabllarda verilmek istenen değerler Millî Eğitim Bakanlığınca öğrencile-

rimize kazandırılmak istenen veya öğrencilerde korunması gereken değerlerle çelişmez. Bu sebeple herhangi bir fabl metni kötüyü değil iyiye anlatır. Metinlerin seçiminde dikkat edilmesi gereken husus metnin metin türünü ne kadar yansıttığıdır. Dersin amacı sadece değer öğretmek değil aynı zaman edebi metinlerin öğretilmesi ve bu şekilde öğrencilerde edebi zevkin oluşturulmasıdır. Harnâme’den sonra yer alan bu metin öğrencilerin metin türünü kavraması açısından basit ve yetersiz olmuştur. Öncelikle öğrenciler fablların sadece manzum olabileceği yanılgısına kapılabilirler. Türk edebiyatından alınan örneği daha zor ve anlaşılabilir bulacakları için Fransız edebiyatından alınan fabl örneğini daha çok beğenip sevebilirler. Bu durum dersin amacı ile çelişki arz eder. Türk gençleri Türk edebiyatını daha çok benimsemeli ve sevmelidir. Seçilen metin örneklerinde buna da dikkat etmek gerekir.

4.1.4.5. Metnin Kavranması

Metnin daha iyi anlaşılabilmesi için 7 soru sorulmuştur. Ünite kazanımları ile ilgili olan sorular şu şekildedir:

- “1. *Aslanla Fare* adlı fablın konusunu ve temasını bulunuz.
2. Fablda verilen mesajla olay arasındaki ilişkiyi açıklayınız.
3. Fabllarda verilen mesajların dünyanın her yerinde geçerli olması bu türün hangi özelliğini gösterir? Açıklayınız.
4. La Fontaine’den alınan fablın bölümlerini (serim, düğüm, çözüm, öğüt) gösteriniz.
5. Metinde anlatıcı ve bakış açısının işlevini belirleyiniz.
6. *Harnâme* ile *Aslanla Fare* metinlerini tür, biçim, içerik ve anlatım teknikleri bakımından karşılaştırınız.
7. Masal ve fabl türlerini karşılaştırarak tablodaki boşlukları doldurunuz.”

Masal	Fabl
Masalların çoğu sonradan yazıya geçirilmiştir.	
	Fabllar genellikle manzum şekildedir.
Masallar genellikle bir tekerlemeyle başlar.	
	Fabllarda öğüt bölümü vardır.

Şekil 8. Aslanla Fare Metni Anlama ve Çözümleme, Yücel, İ., Türkyılmaz, M. ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, s.137

Metnin konusu, teması, vermek istediği mesajla ilgili sorular varken fabl da geçen kahramanların özellikleri sorulmamıştır. Fablların en önemli özelliği kahramanlarının genellikle hayvan olması ve bu hayvanların belli özellikleri sembolleştirmesi bilgisi yukarıdaki bölümde verilirken sorularda yer almamıştır. Masallarda olduğu gibi fablların da evrensel olduğu bilgisini sorularda öğrenciye keşfettirilmeye çalışılmıştır. Fabllar masalların bir türü olan hayvan masalları kapsamında incelendiğine göre evrensel olmadan önce millî bir değer taşır. Metinde anlatıcı üçüncü tekil şahıs, bakış açısı hakim bakış açısıdır. Sorunun cevaplanabilmesi için öğrencilerin öncelikle bunları metinde bulabilmesi sonra işlevi hakkında çıkarımda bulunması gerekir. Fabllarda ve masallara hakim bakış açısı ve üçüncü tekil anlatım ders verme amacının yerine getirilmesi, merak unsurunun artırılması gibi fonksiyonları yerine getirir. Harnâme ile karşılaştırılması istenen özellikler bakımından farklı olduğu husus Harnâme'nin kurallı bir manzum eser olması ile konu ve temasının Aslanla Fare'ninkiyle aynı olmamasıdır. Diğer özellikleri bakımından ayniyet gösterir. İkisi de fabldır, ikisi de manzum şekilde yazılmıştır, ikisinde de intak, teşhis ve öyküleme kullanılmıştır. Karşılaştırma sorularında daha çok farklı yönleri buldurmaya çalışmak öğrencilerin analiz becerisini daha çok geliştirecektir. Nitekim bir sonraki soruda masal ve fabl karşılaştırmasında farklılıklar tabloda yer almıştır. Kitapta yer alan bilgilere göre rahatlıkla doldurulabilecek bir tablo ortaya konmuştur. Masalların sonradan yazıya geçirilmesi yani anonim olması ile fablların yazarının olması, masalların mensur fablların manzum olması, masalların tekerleme ile başlarken fabllarda tekerlemenin bulunmaması, masallarda öğüt bölümü yokken fabllarda öğüt bölümünün bulunması karşılaştırılan özelliklerdir. Kitapta yer alan masallarda doğrudan verilmek istenen iletinin yer aldığı masal metninin olduğunu gördük. Böyle bir karşılaştırma yapılacaksa masal metninin içinde doğrudan iletinin verilmediği masal metninin seçilmesi gerekirdi. Yukarıda da belirttiğimiz gibi fabllarda az da olsa formeller yer alır. Fabllar tekerleme ile başlamaz gibi genel bir yargıya öğrencileri ulaştırmak onları yanlış bilgiye yönlendirmektir. Masalların da fablların da bölümleri sorulması kitabın kendi içinde çelişkiye düşmeden ele aldığı meseledir fakat hatalıdır.

Sorular şu şekilde yeniden düzenlenebilir:

1. Aslanla Fare isimli metindeki kahramanların özellikleri nelerdir? Bu özellikler niçin bu kahramanlara anlatılmıştır?

2. Aslanla Fare isimli metinde yer almak isteseydiniz Aslanı mı Fareyi mi tercih ederdiniz, sebebiyle birlikte açıklayınız.
3. Aslanla Fare fablından çıkarılması gereken ders nedir? Metindeki hangi ifadelerden bu sonucu çıkardınız?
4. Metini bölümlere ayırmak isteseydiniz kaç a ayırırdınız ve bölümlerin ismine ne derdiniz?
5. Fabldaki anlatıcı ve bakış açısı nedir?
6. Harnâme ile karşılaştırıldığında farklı olan yönleri nelerdir?
7. Fabllar ve masallar arasında bir ilişki var mıdır? Açıklayınız.

Sorulardan sonra La Fontaine'nin biyografisi üç cümle ile yer almıştır. yazarla ilgili görsel bulunmamaktadır. La Fontaine'den fablı uyarlayan Sabahattin Eyüboğlu hakkında bilgi yer almamaktadır. Fablın hangi yılda uyarlandığı Sabahattin Eyüboğlu'nun kim olduğu ile ilgili de kısaca bilgi yer alabilirdi.

4.1.5. Diğer Metinler

Bu metinler ünitenin ölçme ve değerlendirme bölümünde sorularda öncül olarak kullanılan metinlerdir.

4.1.5.1. Kabak Gelin İsimli Metin

“KABAK GELİN

Bir varmış, bir yokmuş, evvel zaman içinde, kalbur saman içindeyken köylerin birinde bir Keloğlan ile anası yaşarmış. Anası saçını süpürge yapar, orada burada çalışarak günlük nasiplerini çıkarırmış. Oğlu Keloğlan, tembelin tekiymiş. Bütün gün hiçbir işe bakmaz, miskin miskin oturur veyahut da yatarak zamanını geçirirmiş. Kadın bakar ki olacak gibi değil!

“Keloğlum, keleş oğlum, elâlemin oğlu analarına bakıyor. Git sen de çalış, para kazan...” diyerek oğluna yolluk ekmek pişirip yola salar.

Keloğlan az gide uz gide bir tepenin yamacında sürülerini otlatan bir çoban görür.

Hoşbeşten sonra:

“Ekmeğim sende kalsın. 3 güne kadar geldim geldim, gelmedimse helâl-hoş olsun” diyerek, çekip gidiyor. Geri döndüğünde, çobanın ekmeğini yediğini görünce:

O yanına geçerim, bu yanına geçerim

Koyununu aldığım gibi kaçarım deyip koyunu kucaklayıp kaçıyor.

Gel zaman git zaman yolda bir kervana rast geliyor. Kervancı başına koyunu verip 3 gün içinde gelmezse kendilerinin olmasını söylüyor ve çekip gidiyor. Döndüğünde koyunun yerinde yeller estiğini görüp iyice sinirlenen Keloğlan:

“O yanına geçerim, bu yanına geçerim,

Halılarını aldığım gibi kaçarım”

Deyip halıları alıp kaçıyor. Tepeler aşırı yol yürüdükten sonra bir köye geliyor. Bakar ki ne görsün? Herkes gülüp eğleniyor, davullar zurnalar çalınıyor. Bunun bir düğün töreni olduğunu öğrenen Keloğlan düğün sahibine halıları emanet edip yine “3 gün içinde gelmezsem helâl-hoş olsun” diyerek kayboluyor. Geldiğinde halıları bulamayınca hiddetlenip:

“O yanına geçerim, bu yanına geçerim, gelinini aldığım gibi kaçarım”, deyip gelinin elinden tuttuğu gibi geldiği yollardan, tepelerden aşarak köyüne geliyor. Evlerine vardıkdan sonra gelini kapını arkasına dayayıp annesine:

“Ana, Keloğlan sana bir gelin getirdi. Git de elini eteğini öpsün” diyerek, gelinin yanına yolluyor. Kadıncağız, gelinin duvağını açtığında ne görsün! , kaşı, gözü oyulmuş, süslenmiş bezenmiş bir kabak durmuyor mu karşısında!

Meğer o köyde her yıl mevsimi gelince kabak şenlikleri yapılır, eğlenilirmiş. Gelini kaptığı gibi, Keloğlan’ın başına fırlatan anası, oğlunu bir güzel benzetmiş. Kabak Keloğlan’ın başında parçalanmış...

Onlar orada kaldı; safalarını süpür, muratlarını ersinler.

Derleyen: Nesrin Tağızade”(Yücel, Türkyılmaz ve Sağır, 2017, s.143)

Masal Keloğlan masalı değildir. Pertev Naili Boratav’ın Az Gittik Uz Gittik isimli derlemesinde yer alan Ayağına Diken Batan Karga masalının kahramanını Keloğlan ile değiştirilmesi ile oluşturulmuştur. Keloğlan’ın aklını kullanarak zoru başardığı başka bir metin seçilmelidir.

Metnin döşeme bölümü bir cümleden oluşmuştur ve oldukça kısadır. Metinde olağanüstü unsurlar yok denecek kadar azdır. Kabaktan gelin olması ise kabağa yüz oyularak yapılabilecek, başına duvak takılarak tamamlanabilecek bir durumdur. Olağanüstülük Keloğlan’ın bunu gerçek sanacak kadar saf olmasıdır. Metinde sürekli tekrarlanan durum Keloğlan’ın üç gün içinde dönmezse bıraktığı malı bağışlayacağıdır fakat olay üç kere tekrar ettiği halde Keloğlan’ın kaçınıcı gün döndüğü belirtilmemiştir. Üstelik masallarda iyi olma, sözünde

durma gibi davranışların yüceltilmesi gerekir. Keloğlan'ın burada sözünde durup durmadığını anlayamıyoruz üstelik bıraktığı mala karşılık bir malı izinsiz bir şekilde götürmektedir. Uyanıklık yaptığını sansa da en sonuna annesinden dayak yiyerek cezalandırılmaktadır. Keloğlan Türk masallarında akıllılığı ve kurnazlığı ile bilinir ve masalın sonunda istediğine ulaşır. Bu metinde ise tam tersi bir durum söz konusudur. Masal metni Türk masallarında geçen üçleme motifi dışında hiçbir özelliği yansıtmamaktadır. Bitiş formelinde geçen cümle ise masalın sonucuya bağlantısız olmuştur. Masal mutlu sonla bitmemişken böyle bir bitiş havada kalmaktadır. Bitiş formelinde yer alan cümle ise Türk masallarında alışkın olmadığımız bir formeldir. Masal gerçekçi masallara göre oldukça kısadır.

Masal metni masalların neredeyse hiçbir özelliğini yansıtmazken masal ile ilgili 5 soru sorulmuştur. Tasa Kuşu isimli metnin ardından verilen masal planının hatalı olduğunu belirtmiştik. Masal planının bu Kabak Gelin isimli masala uygulanması öğrencilerden istenmiştir. Döşeme, serim, düğüm, çözüm ve dilek bölümlerinin tabloda belirtiniz, şeklinde ifade edilen soru öncelikle masalın bölümleri açısından hatalıdır. Tabloda bu bölümleri göstermek için öğrenciler masalın istenilen bölümün tamamını mı yoksa sadece nerede başlayıp biteceğini mi yazacaklardır. Bölümlerin tamamını yazmak demek masalı tablo şeklinde baştan yazmak demek olacaktır ki bu da vakit kaybı ve gereksiz bir uygulama olur. İkinci soru metnin yapı unsurları olan kişiler, olay örgüsü, mekan ve zaman ile ilgili neler söylenebileceğidir. Burada masalın geçtiği zaman ve mekanın belirsizliği öğrencilere tekrar hatırlatılmak istenmiştir. Kişilerde ve olay örgüsünde ise olağanüstü bir durum söz konusu olmadığı için masalın bu özellikleri metin ile verilememektedir. Masaldaki zaman ve mekan değişimlerinin formellere verilmiş olması üçüncü soruyu oluşturmuştur. Masalın özelliklerinden biri olması açısından soru makuldür. Dördüncü soru masaldaki olağanüstülüklerdir ve masalda olağanüstü bir durum yoktur. Beşinci soru ise masal türünün özellikleri ile alakası olmayan, masalda geçen edat ve bağlaçları buldurmaya yönelik dil bilgisi sorusudur.

4.1.5.2. İki Katır İsimli Metin

“İKİ KATIR

Biri yulaf yüklü iki katır gidiyordu;

Birinde tahsildarın paraları.

Para taşıyan biraz fazla kibirleniyordu;

Duymuyordu bile sırtındaki ağırlığı.
Pek de edalı adım atıyordu,
Çingırağını şakırdataraktan.
Derken bir kaç adam çıktı uzaktan.
Haydutlar, para arıyorlardı;
Para da yalnız memurun katırında vardı.
Hayvanı yakalayıp durduttular;
Katırcık dayakları yedikçe inliyordu;
“Ne bekledim, başıma neler geldi diyordu.
Şu arkadaş nasıl da sıyrıldı tehlikeden!
Mahvolan, helâk olan sadece ben.
Öteki: — Dostum, dedi yoldaşına,
Her zaman rahat etmez büyük işler görenler;
Sen de bir fakirin işini görseydin eğer
Bunun hiç biri gelmezdi başına.”

Orhan Veli Kanık, *La Fontaine'in Masalları*”(Yücel, Türkyılmaz ve Sağır, 2017, s.145)

Bu metin ile ilgili olarak görsel kullanılmıştır:

Şekil 9. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları 7. Soru İki Katır, Yücel, İ., Türkyılmaz, M. ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, s.145

Kitapta üçüncü metin olarak yer alan Harnâme ile ilgili herhangi bir görsel bulunmazken ölçme ve değerlendirme sorularında yer alan metin ile ilgili görselin bulunması görsellerin sayfalarda yer alan boşlukları değerlendirmek için kullanıldığı düşüncesini oluşturmaktadır.

Fabl Orhan Veli'nin uyarlamalarından seçilmiştir. Fablda verilmek istenen değer kibirlenmemek ve büyük iş görenlerin başlarına da büyük dertler gelebileceğidir. Fabllar ile ilgili olarak kitapta daha önce verilen bilgiler aynı cümleler ile boşluk doldurma olarak sorulmuştur. İki Katır fablından hareketle sorulan sorular hiçbir metin okunmadan kitapta tür ile ilgili verilen açıklamalar bilinerek yapılabilecek tarzdadır. Burada metin bulunmasının amacı metinden hareketle soru sormak değil, kitapta verilen bilgileri tekrarlatmaktır. Metnin özeli ile ilgili bir soru yer almamaktadır. Bu bilgilerdeki hatalı noktalar sorularda da tekrarlanmıştır:

Aşağıdaki cümlelerde boş bırakılan yerleri bu fabldan hareketle uygun ifadelerle doldurunuz.

- a. Fablda(öyküleyici)..... anlatım biçiminden yararlanılmıştır.
- b. Fabl; serim, ..(düğüm)....,(çözüm)....,(öğüt).... bölümlerinden oluşmaktadır.
- c. Fablda bir(ders)..... verme amaçlanmıştır.
- ç. Fabl(manzum)..... şekilde yazılmıştır.
- d. Fablda(zaman)..... ve(yer)..... belirsizdir.
- e. Fablda(yalın)..... bir dil kullanılmıştır.

4.1.5.3. Horozla İnci İsimli Metin

“HOROZLA İNCİ

Bir horoz inci bulur, kuyumcuya gider:

“Al, şuna bak, der,

pırıl pırıl, ne özü ne kusuru var.

Fakat sen bana bir avuç mısır ver,

benim işime o yarar.”

Bir cahile bir kitap miras kalır.

Adam kitabı alır,
komşusu kitapçıya gider:
“Bak, ne güzel kitap, der,
fakat sen bana beş on kuruş ver,
benim işime o yarar.”

Nâzım Hikmet, *La Fontaine'den Masallar*”(Yücel, Türkyılmaz ve Sağır, 2017, 146)

Metin ile ilgili aşağıdaki görsel kullanılmıştır:

Şekil 10. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları 9. Soru Horoz ile İnci, Yücel, İ., Türkyılmaz, M. ve Sağır, S. (2017). 9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı. Ankara: Milli Eğitim Bakanlığı, s.146

Metinle ilgili olarak çoktan seçmeli soru sorulmuştur:

“Bu fablda;

- I. Teşhis ve intak sanatlarından yararlanıldığı,
- II. Fablın kahramanlarından birinin hayvan olduğu,
- III. Fablda zamanın belli olduğu

bilgilerinden hangilerine ulaşılabilir?

A) Yalnız I B) Yalnız II C) I ve II D) I ve III E) II ve III”

Metnin vermek istediği değer, kıymetli bir nesnenin değer bilmeyenlerin eline geçince onu kendi işlerine yarayacak maddi bir kıymet karşılığında gözden çıkarabilecekleridir. Metin ile ilgili sorularda ise fabl hakkında öğrenilen kitabî bilgiler sorulmuştur. Öğrenci metni

okumadan da soruyu cevaplayabilir. Fabl metinlerinde zamanın belli olmadığına metni incelemeden de karar verebilir. Metnin başlığından kahramanların birinin horoz dolayısıyla hayvan olduğu açıktır. Hayvan oluşuna göre teşhis ve intak sanatlarından yararlanılmak zorundadır. Soruda verilen öncüllerin metnin kendi özel durumu ile ilgisi yoktur.

BÖLÜM V

SONUÇLAR VE ÖNERİLER

5.1. 2018- 2019 Eğitim- Öğretim Yılında Kullanılan Ders Kitabında Yer Alan Metinler ile İlgili Sonuçlar

Türk dili ve edebiyatı öğretiminde metinler dersin amacına ulaşılabilmesi açısından büyük önem arz eder. Derste Türk gençlerinin dillerini etkili ve güzel kullanmaları, dilleri ile üretebilen edebi eserleri öğrenerek ilham almaları, halk dilinin zenginliklerini görmeleri ve Türklük bilincinin gelişmesi için seçilen metinler birer araçtır. Bu araçlar etkili ve verimli hale getirilmek zorundadır. Ders kitapları hazırlanırken metin seçiminde titiz davranılması bu yüzden gereklidir.

Çalışmamızda kitaptaki 10 metin 4 başlık altında incelenmiştir. Bunlar hazırlık çalışmaları, metin- resim ilişkisi, metin türünün kavratılması ve metnin kavranması şeklindedir. Bu metinlerin 4 tanesi ana metin iken diğerleri hazırlık çalışmaları ve değerlendirme sorularında kullanılmıştır.

Ortaöğretim 9. Sınıf 4. Ünite masal/fabl planına baktığımızda “okuma” etkinliği olarak ilk seçilen masalın Türk halk edebiyatından olması gerekirdi. Masal metinleri genel olarak özelde de Tasa Kuşu isimli metin Türk halk masallarından seçilmemiştir. Masal metinlerinin geneli edebî masallardan seçilmiştir.

Ünite planında masal türünün kavratılmasında masal türlerine yer verilmemiştir. Bu masal türünün kavranması hususunda eksikliklidir. Seçilen metinler masal türlerini yansıtmamakta rastgele örnekler oluşturmaktadır. Doğu edebiyatından, divan edebiyatından, batı edebiyatından bir masal örneğinden önce Türk halk edebiyatından asıl masallara, hayvan masalla-

rına, Keloğlan masallarına ve zincirleme masallara örnek verilmesi plana dahil edilebilirdi. Masalın zevkini Türk halk edebiyatından alan öğrencilere edebî masallar ile ilgili ödevlendirme veya yönlendirme yapılabilirdi.

Planda yazma etkinliğinin gerçekleşebilmesi için masal türünün dil ve üslup özellikler ile yapı özelliklerinin doğru bir şekilde kavranması gerekir. Seçilen metinler genel masal yapısını yansıtmamaktadır. Bununla birlikte masal türü hakkında verilen bilgilerde masalın yapısı serim, düğüm, çözüm şeklinde öğrencilere yanlış aktarılmıştır. Masal tekerlemeleri, giriş formelleri, bitiş formelleri masal metinlerinde yeterli değildir. Bu metin örnekleri ve bilgiler ile öğrencilerin masal metni yazması mümkün değildir. Öğrenciler tarafından yazılan metinler ile masal arasında büyük fark olacaktır. Mesnevinin günümüz Türkçesi ile yazımı da masal türünün kavratılmasına bir katkı sağlamayacaktır. Masallarda verilmek istenen değerler ile ilgili farklı türlerde yazma etkinliği de masal metinlerindeki değerlerin metinlerde açık ve net bir şekilde yer almamasından planda olmasına rağmen uygulanamayacaktır.

Sözlü iletişim çalışmalarında çizgi film haline getirilmiş bir fabl izletilmesi önerilmiştir. Bunun için “Tık Tık Hanım” masalının çizgi filmi izletilebilir.

Masal metinlerinin hedef kitleye kazandırmak istediği bilgi ve değer açısından incelenmesi sonucunda şunlar tespit edilmiştir:

- a. Masal metinleri Türk halk edebiyatından seçilmemiştir. Halk masallarından ilham alınarak elde edilen edebî masallardan seçilmiştir.
- b. Masallarda olması gereken formeller seçilen örnek metinlerde oldukça azdır.
- c. Masalın bölümleri seçilen metinlerde kendini göstermemektedir.
- d. Masallardaki değerleri anlayabilmek oldukça güçtür. Tasa Kuşu isimli metinde masalın vermek istediği değer tasalanmanın kötü bir durum olduğu ise Sülün Kız tasalandığı için ne gibi bir kötü durumla karşılaşmıştır? Şehzade ve Gulyabani metninde adalet ve affetmek değeri üzerinde duruluyorsa bu değerlerin daha açık bir şekilde ele alındığı bir Türk masalı seçilebilirdi.
- e. Ünite içerisinde hazırlık çalışmalarında, metinlerin içinde kullanılan görseller ile metinler ya da masal türünün geneli yansıtamamıştır. Misal Tasa Kuşu isimli metnin görseline Tasa Kuşu beyaz ile resmedilmiştir. Beyaz masumiyeti, saflığı ve güzelliği hatırlatır.

- f. Seçilen metinlerden Şehzade ve Gulyabani, Harnâme tamamı alınamayacak hacimde olduğu için kısaltılarak kitaba alınmıştır. Tamamı alınamayacak metinler için olay örgüsünün bozulmaması ve metnin yapısının bozulmaması gerekir. Harnâme mesnevisinin bir bölümü nesir şeklinde aktarılmıştır. Bu da metnin yapısının bozulduğunu gösterir. Şehzade ve Gulyabani’de ise olay örgüsünün kopuk olduğu tespit edilmiştir.
- g. Masal metinleri seçilirken masal türleri dikkate alınmamıştır. Masal metnlerinin altında yazar ismi olması masalların anonim olması bilgisiyle çelişki arz edeceğinden masalların halk masalları ve yapma masallar olmak üzere ayrılığı bilgisine yer verilmelidir.
- h. Masal metinlerden sonra tür ile ilgili verilen bilgiler hatalı ve eksiktir. Her metinden sonra masal ile ilgili farklı açıklamaların yerine masal ile ilgili gerekli bilgiler ünitenin başında veya sonunda toplu bir şekilde son araştırmaların doğruladığı bilgilerin öğrenci seviyesine uyarlanarak yer alması türün öğrenilmesini kolaylaştıracaktır.
- i. Dersin amaçlarından biri de öğrencilerin kelime dağarcığını zenginleştirmektir. Seçilen metinlerde öğrencilerin bilmediği kelimeler belirli bir düzeyde olması gerekir. Bu kelimelerde metin sonrası küçük bir sözlük ile açıklanırsa öğrenciler metin ile birlikte yeni kelimeler öğrenir. Metinler ve kitap da bu açıdan eksiktir.
- j. Masalların en önemli işlevi öğrencilere zoru başarma hususunda tetikleyici olmasıdır. Seçilen metinlerde bu işlev tespit edilmemiştir. Keloğlan masalları ve olağanüstü masallar bu işlev için seçilebilecek en iyi örneklerdendir.
- k. Masalların bir işlevi de hayal gücünü geliştirmektir. Hayal gücünün gelişmesi ise olağanüstülüklerin fazla olmasını gerektirir. Bununla birlikte masallardan ilham alarak öğrencilerin yaratıcılıklarını geliştirecek etkinliklerin kitaplarda yer alması gerekir. Masallın yorumlanmasını sağlayacak drama çalışmaları, resim, pano çalışmaları metinlerin kazandırmak istediği bilgi ve becerileri destekleyebilir.
- l. Masal metinlerinde ilk olarak tür tanıtılmalı sonra diğer masal türlerine geçilmelidir. Kitaptaki metinlerde bu durum yoktur. İlk masal olağanüstü masallardan ya da gerçekçi masallardan (Keloğlan) seçilmelidir. Masal türünü dil ve üslup, yapı ve kazandırmak istediği değer açısından en iyi “asıl masallar “ temsil eder.

- m. Daha sonra sırasıyla hayvan masalları, fabllar, zincirlemeli masallar, yalanlamalar ve bunlara bağı olarak fabllar verilmelidir. En son edebî masal örnekleri seçilmelidir.
- n. Masal metinlerinde aklın ve zekanın önemi vurgulanmamıştır.

Bu sonuçlardan hareketle çalışmamızda başta metin örnekleri olmak üzere bazı öneriler verilecektir.

5.2. Öneriler

5.2.1. Ders Kitabı Hazırlayan Ekiplere Öneriler

“Türk dili ve edebiyatı ders kitabı” hazırlarken dikkat edilmesi gereken hususlar “Türk dili ve edebiyatı öğretim programında” yer almaktadır. Bunlar şu şekildedir:

“Öğretim materyali/ders kitabı öğretim programında ifade edilen kazanımların tümünü karşılayacak şekilde tasarlanmalıdır.

Kitaplardaki metinleri anlamak, çözümlemek ve eleştirel bakışla değerlendirebilmek için öğrenciler metin türü, yazarlar, şairler, edebî dönemler, akımlar, kavramlar vb. hakkında bazı temel bilgilere ihtiyaç duymaktadırlar. Bu bilgiler metnin işlenişini destekleyecek şekilde ders kitaplarında doğrudan verilmelidir.

Ders kitaplarında yazma çalışmaları için ünitelerde verilen etkinlik ve açıklamalar doğrultusunda tür ve tekniklere yönelik bilgiler ve örnekler verilir, daha sonra yazma çalışmalarının nasıl yürütüleceği açıklanır. Öğrencilerin kendi yazılarını kitap üzerine değil, defterlerine veya bağımsız kâğıtlara yazmaları istenir.

Sözlü iletişim kazanımları, dinleme ve konuşma çalışmaları içerisinde birbirini tamamlayacak şekilde uygulanır. Bu çalışmalar için ünitelerde verilen etkinlik ve açıklamalara bağı olarak ders kitabında gerekli bilgiler ve açıklamalar örneklerle gösterilir.

Her kitabın sonunda kitap içerisinde geçen edebiyat terimlerinden oluşan bir sözlük yer almalıdır.

Ders kitabına seçilen metinler, temaya uygun görsel unsurlarla desteklenmelidir. Ancak bu durum her metin için zorunlu değildir.

Metinde öğrencilerin bilemeyeceği kelimelerin anlamları metinden sonra verilmelidir.

Her ünitenin sonunda, o ünite kazandırılması amaçlanan bilgi ve becerileri değerlendirmeye yönelik olarak "Ünite Değerlendirme Çalışmaları"na yer verilir. Sorular ünite işlenen konuları kapsar nitelikte olmalıdır.

Metin türleri, nazım şekilleri ve türleriyle ilgili açıklamalara (yapısal özelliklere ve içeriğe) o türün ilk işleneceği yerde yer verilir.

Kitaba tamamı veya bir kısmı alınan eserlerin yazarı ve alındığı kaynak, metnin altında belirtilmeli, yararlanılan kaynakların listesi kitabın sonunda verilmelidir. Metinler öncelikli olarak birincil kaynaklardan alınmalı, yazım ve noktalama açısından alıntı metinlerin aslına sadık kalınmalıdır.

Seçilen metinlerdeki dizgiden kaynaklı yazım ve noktalama hataları düzeltilmelidir. Seçilen metinlerdeki standart dışı kullanımların, yazarın tercihi veya döneme özgü olduğu hususu belirtilmelidir.

Ders kitabı/öğretim materyalinde “ders işleniş süreci” aşağıda belirtilen aşamalara göre yapılandırılır:

1. Hazırlık: Bu aşamada, işlenecek metne dikkat çekmek ve okuma çalışmalarıyla ulaşılabilecek bilgi ve becerilere yönelik olarak öğrencilerde bir beklenti ve merak oluşturmak amacıyla kısa bir çalışma planlanır ve uygulanır.
2. Metin: "Ünite, Süre ve İçerikleri" başlıklı tabloda verilen esaslara göre seçilen metinlere yer verilir.
3. Metinde Geçen Bazı Kelime ve Kelime Grupları: Metinde öğrencilerin cümle bağlamından hareketle tahmin edemeyeceği kelimeler metinden sonra verilir. Ancak bu amaca yönelik tasarlanan etkinlikte kullanılan kelimeler sözlükte yer almaz.
4. Metin ve Türle İlgili Açıklamalar: Bu bölümde metin ve metnin türü ile ilgili temel bilgiler metne atıflar yapılarak açıklanır.
5. Metni Anlama ve Çözümleme: Bu bölümde kazanımlar çerçevesinde metne yönelik soru ve etkinliklere yer verilir. Bu bölümde gerektiğinde kısa, açıklayıcı bilgilere yer verilebilir.
6. Yazarın/Şairin Biyografisi: Metin yazarının kısa biyografisi ve önemli eserlerine yer verilir. Çeviri metinlerde çevirmenin biyografisine yer verilmez.

7. Dil Bilgisi: "Ünite Süre ve İçerikleri" başlıklı tabloda belirtilen dil bilgisi konuları işlenen metin veya metnin uygun bölümü/bölümleri üzerinde gösterilir, konu anlatımına girilmez.

8. Yazma: Yazma çalışmaları "Yazma Tür ve Tekniklerini Tanıma" ve "Uygulama" şeklinde iki aşamada gerçekleştirilir. Yazma çalışmalarında her kazanım için ayrı etkinliklerin yapılması yerine, ünitelerde verilen açıklamalar doğrultusunda her öğrencinin metin üretmesine yönelik çalışmalar yapılır. Yazma çalışmaları her metinden sonra yapılmaz, her üniteye bir kez yapılır. Bu çalışmalar "Ünite Süre ve İçerikleri" başlıklı tabloda belirtilen hususlara dikkat edilerek gerçekleştirilir. Üniteye ele alınan türle ilgili yazma çalışmalarının dışında, incelenen metinlerden edinilen düşünce ve izlenimleri konu alan farklı türlerde yazma çalışmaları yaptırılabilir.

9. Sözlü İletişim: Sözlü iletişim çalışmaları "Sözlü İletişim Tür ve Tekniklerini Tanıma" ve "Uygulama" şeklinde iki aşamada gerçekleştirilir. Sözlü iletişim çalışmaları her metinden sonra yapılmaz, "Ünite Süre ve İçerikleri" başlıklı tabloda belirtilen yerlerde yapılır.

10. Ünite Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları: Her ünitenin sonunda o üniteye kazandırılması amaçlanan bilgi ve becerileri değerlendirmeye yönelik olarak "Ünite Ölçme ve Değerlendirme Çalışmaları"na yer verilir. Sorular üniteye işlenen konuları kapsar nitelikte olmalıdır.”

Ders kitabının ilgili bölümü hazırlanırken metinlerin seçiminde “ünite süre ve içerikleri” esas alınmalıdır şeklindeki husus dikkate alınmamıştır. Masal ünitesi için 5 hafta süre verilmiştir. Bu 5 haftalık sürede okuma, yazma, sözlü iletişim ve dil bilgisi etkinlikleri yapılacaktır. Masal metinleri okuma etkinliği kapsamındadır. Bu durumda kitabı hazırlayan ekip seçilen metinleri diğer etkinliklere de zaman ayıracak şekilde seçmelidir.

Kitabı hazırlayanlar metinler konusunda bir havuz oluşturmak için öğretmenlerden yardım alabilirler. Öğretmenlerden belirli sayıda metin örneği talep ederek metin seçimi yapabilirler.

Kitap hazırlandıktan sonra örnek kitap yayınlanarak öğretmenler tarafından değerlendirme anketi yapmaları istenebilir.

Metin türü ile ilgili seçilen metinler fazlaştırlarak esneklik sağlanabilir. Öğretmen öğrencilerin hazır bulunuşluluklarına göre kitaptan metinleri seçebilmelidirler. Böylelikle okuldan okula, bölgeden bölgeye değişen şartlara uygun bir kitap hazırlanmış olabilir. Bu

kitabın hacmini artırabilir. Bunun yerine Anadolu programlarına, Anadolu meslek programlarına vb. okul türlerine göre kitaplar hazırlanmalıdır. Kitaplar seviye seviye olmalıdır.

5.2.2. Öğretmenlere Öneriler

Ülkemiz şartlarında devlet okullarında olmazsa olmaz ders materyali ders kitabıdır. Birçok ilçe ve mahalledeki okullarda öğretmenlerimiz materyal sıkıntısı yaşamaktadır. Bu nedenle öğretmenler ders kitapları dışında materyal kullanamamaktadır. Bakanlıkça ek kaynak kullanımına getirilen kısıtlama ve ek kaynağın bütün öğrencilere edindirilmesinin zorluğu da başka nedenlerdir.

Ders kitaplarının hazırlanması, Türk dili ve edebiyatı ders kitaplarına metinlerin seçilmesi öğretmenler açısından da büyük önem arz eder. Ders kitapları ve metinler ne kadar nitelikli olursa öğretmenin işi de o kadar kolaylaşır. Edinilen tecrübelerden öğretmenlerin birçoğunun ders kitaplarını kullanmayı tercih etmediği ortadadır. Ders kitabı nitelikli veya niteliksiz olsun öğretmenlerimize bazı öneriler verilebilir.

1. Türk dili ve edebiyatı öğretmeni eğitim-öğretim yılı başlamadan yıllık planını oluşturmalı ve hedeflerini belirlemelidir. Bu programı oluştururken yıl içinde hazırlanacak ders dışı programlara harcayacağı vakti de düşünmelidir.
2. Öğretmen her konu için ders planını hazırlamalıdır. Bunu hazırlarken ders kitabındaki metinlerin yeterliliğini ya da öğrenciye uygunluğunu dikkate almalıdır. Metinlerin öğrenciye ve kazanımlara uygun olmadığını fark ederse uygun metinleri kendisi seçmelidir.
3. Öğretmen kendi metin seçerken Türk dili ve edebiyatı öğretim programındaki metin seçerken dikkat edilmesi gereken hususları göz ardı etmemelidir.
4. Öğretmen kendi seçtiği metinlerin dersten önce bütün öğrenciler tarafından tedarik edildiğinden emin olmalıdır.
5. Öğrenciler metin işleniş sürecinde aktif olmalıdır. Öğretmen örnek okuma yaptıktan sonra metni öğrencilere seslendirmelidirler.
6. Öğrencilere metin ile ilgili soru hazırlamalarını isteyebilirler.
7. Metnin yazarı hakkında da materyal bulup öğrenciye sunabilirler.
8. Seçilen metin öğrencilerin ilgisini çekecek şekilde dikkatini diri tutmasına dikkat edilmelidir.

9. Öğretmen seçtiği metinlerin ders kitabında olduğu gibi hazırlık çalışması, metinde geçen kelime ve kelime grupları, metin türü ile ilgili açıklamalar, yazarın biyografisi, metni anlama ve çözümleme ve dil bilgisi çalışmaları olarak da düzenlemelidir.
10. Öğretmen seçtiği metinlerin dersin ve ünitenin amacına uygun olduğunu teyit etmek için ölçme değerlendirme sürecini tamamlamalı ve sonuçlarını analiz etmelidir.

5.2.3. Öğrencilere Öneriler

Öğrenciler eğitim- öğretim sürecinde aktif olması gerekirken daha çok etkilenen durumundadırlar. Öğrencilere Türk dili ve edebiyatı dersinde metin okuma genellikle sıkıcı ve bitmek bilmeyen bir zaman dilimi olmaktadır. Öğrencileri metin işleniş süresinde aktif hale getirmek onların dikkatini taze tutacaktır. Öğrenciler de

1. Kitaptaki metinleri ya da öğretmenlerinin seçtikleri metinleri mümkünse önceden bir kere sessiz okumalıdır.
2. Metinler sınıf ortamında okunurken de dikkatlice dinlemelidirler.
3. Metni anlama ve çözümleme sorularının tamamına cevap vermeye çalışarak metni daha iyi anlamak için çaba göstermelidirler.
4. Metnin niçin seçildiği üzerine düşünerek metin türü hakkında metinden ipuçları yakalamaya çalışmalıdırlar.
5. Metni daha iyi anlamak için metnin içeriğinden ilham alarak başka bir ürün üretmeye çalışabilirler.
6. Metin ile ilgili anlamadıkları hususları öğretmenlerine sormaktan çekinmemeliler.
7. Metin örneği ile metin hakkında verilen bilgilerin uyuşup uyuşmadığını sorgulamalıdırlar.
8. Yazarın kitapta verilen biyografisi ile yetinmeyip yazar hakkında araştırma yapabilirler.

5.2.4. Metin Önerileri

5.2.4.1. *Altmış Akıllı Yetmiş Fikirli*

Evvel zaman içinde kalbur saman içinde... Develer tellâl, pireler bakkalken... Keçiler berber, ben annemle babamın beşiklerini tıngır mıngır sallarken, annem kaptı maşayı, babam kaptı dolmayı... Kaç kaçmaz mısın, kaç kaçmaz mısın... Sen de olsan kaçmaz mısın... Gittim, gittim... Az gittim, uz gittim, dere tepe düz gittim... konarak, göçerek, arpa buğday, lâle sümbül biçerek, altı ay bir güz gittim... Bir de arkama baktım ki, ne göreyim? Bir iğne boyu yol gitmişim... Oracıkta üç dükkân gördüm...İkisi harap, birinin kepengi yok... Kepengi olmayan dükkâna girdim, üç silah gördüm... İkisi kırık, birinin barutu yok...Barutu olmayan silahı aldım, ava çıktım... Dolaştım, dolaştım, üç tavşan buldum... İkisi ölü, birinin canı yok... Canı olmayan tavşanı vurdum... Gittim, gittim, gittim. Önüme üç dere çıktı. İkisi kuru, birinin suyu yok... Suyu olmayan derede tavşanı yıkadım. Orada üç tencere buldum. İkisi delik, birinin dibi yok. Dipsiz tencereye tavşanı koydum. Pişirdim, pişirdim. Dittim, dittim. Yedim, yedim... Karnım doydum, doydum...Ama hâlâ dudaklarımın haberi yok...

Bir varmış, bir yokmuş... Bir kadıncağızın güzel bir kızı varmış... Kız büyüdüğü halde, kendisiyle evlenecek bir kimse çıkmamış.

Günlerden bir gün, kadın pencere önünde otururken, şık elbiseli, at üzerinde bir yolcu yavaş yavaş geçmeye başlamış. Adam tam evin önüne geldiği sırada, kadın yüksek sesle kızına seslenmiş.

-Kızım, kızım! Altmış akıllı, yetmiş fikirli, saç ipek, güzel kızım! Bana bir su getir de içeyim!

Yolcu bu sözleri işitince, evin önünde atından inerek kapıyı çalmış.

Kadın hemen giderek kapıyı açmış. O sırada kızı da yanına gelmiş.

Kadın, yolcuya:

- Buyur oğlum, demiş, ne istiyorsun?

Yolcu:

- Teyzeciğim, diye cevap vermiş, altmış akıllı yetmiş fikirli kızınla evlenmek istiyorum. Onu Allah'ın emriyle bana vermez misin?

Kadıncağız, bakmış, genç adam, temiz pak, üstü başı düzgün... Kendi kendine, “Kızımı bundan daha iyisine verecek değilim ya.” diye düşünmüş.

Genç adama:

-Hay hay, oğlum, demiş, kızımı sana veririm!

Pek memnun olan delikanlı:

-Teşekkür ederim valideciğim, demiş. Yalnız benim dünyada hiç kimsem yok. Tek başıma yaşarım. Eğer izin verirsen gidip çarşıdan yüzüklerimizi alıp getireyim de hemen nişanlanalım. Arkasından da düğün yapalım. Eşimi alıp gideyim?

Kadın:

-Hay hay, evladım, demiş. Sen gelinceye kadar biz de evde hazırlık yapalım.

Delikanlı çarşıya gittikten sonra, ana-kız kolları sıvayarak evi temizleyip düzene sokmuşlar.

Akşama doğru, delikanlı, nişan yüzükleriyle birlikte çarşıdan aldığı hediyelerle eve gelmiş.

Komşulara haber vermişler. İki gencin nişanları yapıldıktan sonra da akşama doğru çalgılar, oyuncular getirilmiş. Düğün yapılmış.

Ertesi sabah, damat, eşini atının arkasına bindirerek, kayınvalidesine veda etmiş. Karı koca, evlerine gitmek üzere yola koyulmuşlar.

Az gitmişler, uz gitmişler, derelerden, tepelerden geçerek, dağ başında büyük bir konağın önünde durmuşlar.

Delikanlı:

-İşte evimiz burası, demiş.

Attan inerek içeriye girmişler. Genç kadın bir de bakmış ki, kırk odalı konak...

Delikanlı cebinden bir sürü anahtar çıkararak, karısına uzatmış.

-Bunlar, konağımızın kırk bir odasının anahtarlarıdır, demiş. Ben şimdi iş için uzak bir memlekete gidiyorum. Bu anahtarla kırk odayı açabilirsin. Ama,, sakın kırk birinci odayı açayım deme. Ben kırk güne kadar dönerim. ..

Sonra, adam, “Allaha ısmarladık” diyerek çıkıp gitmiş.

Genç kadın koca konakta yapayalnız. Önce üzerine eski bir entari geçirmiş. Eline de bir süpürge almış. Korku nedir bilmediği için başlamış etrafı dolaşmaya...

Elindeki anahtarlarla odaları birer birer açmaya koyulmuş... Her odada başka bir şeyle karşılaşmış. Altından, elmaştan yapılmış eşyalar, türlü renkte papağanlar, havuzlarda yıkanan perri kızları, küplerle altın paralar, görülmemiş çiçeklerle süslü bahçeler... Daha neler, neler...

Fakat, odalardan birinde pek çok bal mumu görünce, şaşırılmış. Önce, acaba bu ne işe yarar, diye düşünmüş. Sonra, öteki odaları açmaktan vazgeçerek bal mumlarını alıp mutfığa taşımış. Hepsini kazanlara koyup eritmiş.

Mumlar donmadan alıp bunlarla bir kadın heykeli yapmış. Evde bulduğu şalvarı, cepkeni, entariyi buna giydirmiş. Başına da güzel bir yemeni geçirmiş. Adını da “Mum Hala” koymuş.

Sonra Mum Hala’yı alıp da bir odaya götürerek yere oturtmuş. Önüne de bir nakış gergefi yerleştirmiş.

O günden sonra, genç kadın , durmadan ev temizlemeye başlamış, akşama doğru işleri bittiği zaman Mum Hala'nın yanına geliyor:

-Mum Halacığım, diyormuş, ben bugün odaları temizledim. Yemekleri yaptım. Çamaşır yıkadım.

Böylece her gün Mum Hala ile dertleşiyor, canı hiç sıkılmıyormuş.

Ne ise... Aradan günler geçip gitmiş, kırkinci gün olmuş. Akşama doğru kocası gelmiş.

Konağa girince, şaşırmış. Her taraf pırıl pırıl, tertemiz... Yemekler yapılmış... Çamaşırklar yıkanmış...

Genç adam:

-Yahu, demiş, bu işleri hep sen mi yaptın? Ben şimdiye kadar birçok kadınla evlendim. Fakat hiçbirisi bu konakta oturamadı. İkinci gün kaçıp gitti. Sen burada yalnız başına korkmadın mı?

Genç karısı gülererek:

-Neden korkayım, demiş. Hem ben burada yalnız değilim ki...

Adam şaşırmış:

-Yalnız değil misin, demiş, kim var başka?

Karısı:

-Gel de göstereyim demiş, odada Mum Halam var.

Beraberce Mum Hala'nın yanına girmişler. Kocası önce, orada gergef önünde oturan kadın görünce, şaşırmış. Sonra onun hareket etmediğini fark edince, yanına gidip sağına, soluna bakmış. Mumdan yapılmış bir heykel olduğunu anlar anlamaz kahkahalarla gülmüş.

Sonra karısına dönerek:

-Sen hakikaten altmış akıllı, yetmiş fikirli bir kadınsın, demiş.

Genç adam, cesur ve sabırlı olduğu kadar, çalışkan ve akıllı da olan karısıyla o günden itibaren mutlu bir hayat sürmeye başlamış.

Onlar ermiş muradına, darısı sizlerin başına.

Gökten üç elma düştü. Birisi benim, ikisi de sizin... (Tezel, 2009, 230-232)

Bu metin kitaptaki metinlere göre:

- Giriş formeli daha uzun olduğu için masal özelliklerini daha fazla yansıtmaktadır.
- Türk kültüründe önemli yeri olan kırk sayısı masalda kullanılmıştır.
- Akıllı olma, çalışkan olma, cesur ve sabırlı olmak gibi birçok değere yer vermektedir.

- d. Masal bitiş formellerine de yer veren masal bir tarafından anlatıldığını da bu şekilde yansıtmaktadır.
- e. Masal içi kalıplaşmış ifadeler de masal türünü yansıtmaları bakımından yeterlidir.

5.2.4.2. *Ayşe, Fatma Kuzular*

Bir varmış bir yokmuş... Bir koyun varmış. Bu koyunun iki tane kuzusu varmış, birinin adı Ayşe, ötekini adı Fatma.

Koyun her gün otlamaya gidermiş. Bütün gün otlar, otlar, memelerini sütle doldurmuş. Akşam kapıya gelince:

“Ayşe, Fatma kuzular!

Memelerim sızılar..

Açın kapıyı size meme vereyim.”

dermiş. Ayşe ile Fatma da kapıyı açarlar, annelerinin memelerini emerlermiş.

Koyunun komşusu bir kurt varmış. Bir gün kurt:

“Gidip şu Ayşe ile Fatma’yı yiyeyim.” demiş. Gelmiş kapıya kalın sesiyle:

“Ayşe, Fatma kuzular!

Memelerim sızılar...

Açın kapıyı size meme vereyim.”

Kuzulardan içerden:

“Senin sesin kalın. Sen bizim annemiz değilsin. Sana kapıyı açmayız.” demişler.

O zaman kurt gitmiş, bir kümeden yumurta çalmış, içmiş, sesi incelsin diye. Gelmiş yeniden kuzuların kapısına, seslenmiş:

“Ayşe, Fatma kuzular!

Memelerim sızılar...

Açın kapıyı size meme vereyim.”

Kuzular bu sefer:

“Sesin ince ama, ayaklarını göster bakalım, bizim annemiz misin?” demişler. Kurt kapının aralığında ayaklarını göstermiş; Ayşe ile Fatma:

“Bizim annemizin ayakları bembeyaz, pamuk gibidir. Senin ayakların kara. Sen bizim annemiz değilsin.” demişler, kapıyı açmamışlar.

Kurt bu sefer gitmiş değirmene, bir un çuvalına ayaklarını batırmış... Yeniden gelmiş Ayşe ile Fatma'nın kapısına:

“Ayşe, Fatma kuzular!

Memelerim sızılar...

Açın kapıyı size meme vereyim.”

demiş, incecik sesiyle. Kuzular: “Ayaklarını göster.” demişler. Kurt ayaklarını uzatmış kapının aralığından. Ayşe ile Fatma bakmışlar ki ayakları da pamuk gibi, bembeyaz, anneleri geldi sanmışlar, kapıyı açmışlar. Kurt Ayşe'yi de Fatma'yı da yemiş, kemikleri oraya yığmış.

Akşam anneleri gelmiş kapıda:

“Ayşe, Fatma kuzular!

Memelerim sızılar...

Açın kapıyı size meme vereyim.”

demiş. İçerde ses yok; gene seslenmiş, kapı açılmamış. Koyun bir boynuz vurup kapıyı açmış. Bakmış Ayşe ile Fatma'nın kemikleri yığılı. “Bunu yaptıysa yaptıysa bu hınzır kurt yapmıştır.” demiş.

Sokağa çıkıp kurdun izinden gitmiş. Bakmış kurt bir yerde sırtüstü yatmış, yalanıp duruyor. Koyun:

“Kurt kardeş!” demiş. Ayşe ile Fatmam öldü. Canları için pilav ile zerde yapacağım. Akşama gel de yiyeelim.”

Kurdun canına minnet . “Peki” demiş. Koyun hemen eve dönmüş. Bahçede bir kuyu kazmış, içine odunları, çalıları yığmış, iyice yakmış; kuyunun ağzını çalı çırpıyla örtmüş, üstüne de ka-ba bir minder koymuş.

Akşam olunca kurt gelmiş. Koyun:

“Kurt kardeş! Buyur buyur, şu mindere otur.” demiş. Kurt mindere oturur oturmaz kuyunun içine düşmüş, yanmaya başlamış.

“Ay kulaklarıııııııı!” demiş. Koyun:

“Ay kulaklarım der misin?

Ayşe'mi, Fatma'mı yer misin? Diye karşılık vermiş.

“Ay kollarıııııııı!”

“Ay kollarım der misin?

Ayşe'mi Fatma'mı yer misin?”

“Ay başıııııııııı!”

“Ay başım der misin ?

Ayşe’mi Fatma’mı yer misin?”

“Ay bacaklarıııııııı!”

“Ay bacaklarıııııııı der misin?

Ayşe’mi Fatma’mı yer misin?”

Kurt böylece, “Ay gözleriııııııı!.... Ay kaşlarıııııııı!....” diye diye yanmış, kül olmuş.

Koyun iki kuzu daha doğurmuş. Kurttan kurtuldular ya artık, korkusuz yaşamışlar....” (Boratav, 1969, s. 32,34)

Bu metin kitaptaki metinlere göre:

- Fabl metini olarak önerdiğimiz bu masalda kötülerin cezalandırılması çok belirgin bir şekilde olmuştur.
- Kurt ve kuzu fabllardaki özelliklerini yansıtmaktadır.
- Kuzuların başlangıçta kurda inanmayıp kapıyı açmamaları verilmek istenen derslerden bir tanesidir.
- Masalda geçen tekrarlar öğrencilerin dil gelişimine katkı sağlar ve masal türünün özelliklerini yansıtmaktadır.
- Masallardaki olağanüstülük durumu hayvanların insansı özellikler göstermesi ile sağlanmıştır.

5.2.4.3. Er’ler - Karısı’na Koca Olmaya Giden Keloğlan

Bir Keloğlan varmış. Bir de onun annesi varmış. Bu Keloğlan her gece kahveye gidermiş, bir köşeye büzülür otururmuş. Kahvede delikanlılar, içlerinden biri böbürlendiği zaman: “Yiğitlik, yiğitlik, Erler- Karısı’na koca olmaktır...” diye söz atarlarmış. Keloğlan delikanlıların bu sözlerini bir dinlemiş, iki dinlemiş... Sonunda anasına demiş ki:

“Ana, ben gideceğim, erler- Karısı’na koca olacağım.”

Kadıncağız:

“Oğlum, neresidir o gideceğin yer? Nasıl gidersin?...” falan diye oğlunu vazgeçirmeye çalıştıysa da faydası olmamış. Sonunda bıkmış kadın:

“Cehenneme kadar yolun var. Ben de senin gibi bir miskinenden kurtulurum.” demiş.

Keloğlan almış başını gitmiş, gitmiş, gitmiş... dere tepe düz gitmiş... Altı ay, bir güz gitmiş...

Bir de dönmüş arkasına bakmış ki, bir arpa boyu yol gitmiş...

Giderken giderken, bir dağın tepesinde bir aydınlık görmüş. Varmış o ışığın olduğu yere. Bakmış ki koca Dev- Karısı oturmuş güneşleniyor. Memelerini de omuzlarına atmış... keloğlan hemen varmış. Dev-Karısı'nın arkasına, memesine yapışmış, emmeye başlamış. O zaman Dev-Karısı dönmüş demiş ki:

“Ah Keloğlan, benim mememden emmeseydin seni bir lokmada yutardım. Artık benim oğlum oldun... ama benim oğlanlarım var, şimdi nerdeyse gelirler, seni yerler. Gel seni saklayayım.” Buna bir tokat vurmuş, bir süpürge yapmış, kapının arkasına dayanmış. Derken, Dev-Karısı'nın oğlanları gelmişler, güldür güldür.

“Öf, anne! İnsan eti kokuyor.” demişler. Dev- Karısı:

“Oğlum dişlerinizin dibini kurcalayın.” demiş. Bunlar da bir odun almışlar, dişlerinin dibini kurcalamaya başlamışlar: Birinin dişinin kovuğundan, tak bir kol çıkmış, ötekinden tak bir bacak düşmüş. Dev- Karısı doldurmuş bunları bir kazana, ocağa koymuş, pişirmeye. Şöyle oturmuşlar hepsi. Dev- Karısı'na demiş ki:

“Oğlum şuradan bir âdemoğlu gelse, benim mememi emse, sizin neyiniz olur?”

“Kardeşimiz olur. “

“Siz onu yer misiniz?”

“Yemeyiz.”

O zaman Dev- Karısı bir tokat vurur süpürgeye, Keloğlan meydana çıkar, geçer, bir köşeye oturur.

Kollar, bacaklar kazanda kaynayıp da iyice pişince, devler oturur yerler. Sonra Dev- Karısı bunların yataklarını yapar, hepsini yatırır. Keloğlan da bir kenara yatar.

Biraz sonra Dev- Karısı gelir yatakların başına:

“Kim uyur, kim uyumaz?” der. Devler horulhorul uyurlarmış...

Keloğlan: “Anneciğim, Keloğlan uyumaz.” diye ses verir.

“Oğlum, niye uyumuyorsun?”

“Ah der Keloğlan, annem bana her gece yatmadan baklava börek yapardı, onları yerdim de öyle uyurdum.”

“Hay Allah cezanı versin, Keloğlan...” der Dev –Karısı. Kızır ,ama kalkar, artık bir sini baklava, bir sini börek pişirir, getirir Keloğlan'ın önüne. Keloğlan güzelce yer bunları, yatar gene. Biraz sonra Dev- Karısı :

“Kim uyur, kim uyumaz?” diye seslenir.

“Anneciğim, Keloğlan uyumaz.”

“Oğlum, niye uyumuyorsun?”

“Baklava, börek mideme yapıştı. Annem olsaydı kuzu doldururdu. Onu da yer , uyurdum.”

Dev- Karısı , kızarmızar, gene kalkar. Bir kuzu doldurur. Getirir Keloğlan önüne. Keloğlan onu da güzelce yer, yatar. Az sonra gene Dev- Karısı:

“Kim uyur, kim uyumaz?” der.

“Anneciğim, Keloğlan uyumaz.”

“Neden uyumuyorsun oğlum?”

“Abdestim geldi de ondan uyuyamıyorum.”

“Abdestini yapmaya çıkınca kaçarsın.” Kel:

“Kaçmam anneciğim. İstersen belimden ip bağla.”

Dev – Karısı inanır Keloğlan’a tutar onun beline ip bağlar, salar abdesthaneye. Ama Keloğlan dışarı çıkar çıkmaz hemen belindeki ipi söker, abdesthanenin direğine bağlar... Kendisi kaçmaya başlar.

Ötede Dev- Karısı epey bir zaman sonra: “Keloğlan!” diye bağırır. Ses yok. Biraz daha bekler, yeniden: “Keloğlan, Keloğlan!” Ses yok. İpi çeker, abdesthane yıkılır. Dev-Karısı işin farkına varınca iyice kızar: Öyle ya hem abdesthane yıkıldı hem Keloğlan’ı kaçırdı. Hemen Keloğlan’ın peşine düşer. Bahçesinde kocaman bir ağaç varmış, onun köküyle söktüğü gibi omzuna alır, başlar koşmaya. Ağacın üstünde kuşlar varmış... Kuşlar:

“Çitoçitemaçık,

Çitoçitemaçık” derlermiş. Dev-Karısı’nın uçurları da:

“Şangırla tefi

Mangırla koca.

Şangırla tefi

Mangırla koca.”

diye ses çıkarırlarmış. Keloğlan bir ara döner bakar ki ne görsün, geliyor Dev-Karısı. Orda bir kurbağaya rastlar. Ona der ki:

“Aman kurbağa kardeş. Ne olursun, beni sakla. Dev- Karısı gelip yiyecek.”

Kurbağa, hemen bunu suyun içindeki deliğe sokar, kendisi suyun yüzüne çıkar. Ama biraz sonra, Dev-Karısı yaklaşınca, Kurbağa gelir Keloğlan’ın yanına. “aman kel.” Der. Bu Dev-Karısı’ndan sade sen değil, ben de pek korktum. Seni sakladığımı anlarsa beni de yutar. Çık git işine, benim başımı da belya sokma.”

Ne yapsın Keloğlan, gene koşmaya başlar. Dev-Karısı da kovalıyor. Omzunda ağaç; ağaçtaki kuşlar:

“Çitoçitemaçık,

Çitoçitemaçık” öterlermiş. Dev-Karısı’nın uçurları :

“Şangırla tefi

Mangırla koca.

derlermiş. Biraz sonra, Keloğlan bir kaplumbağa ya rastlar:

“Aman kaplumbağa kardeş, Allah rızası için, beni sakla, ne olursun.” der. Kaplumbağa bunu kabuğunun içine sokar, gizler. Ama biraz sonra, Dev- Karısı’nı görünce uzaktan:

“Çık çık Keloğlan. Bu Dev-Karısı’ndan sade sen değil, ben de pek korktum. Seni sakladığımı öğrenirse beni bir lokmada yutar.” der. Keloğlan yine yola düşer. Arkadan Dev-Karısı kovalıyor; omzundaki ağaçta kuşlar:

“Çitoçitemaçık,

Çitoçitemaçık” diye öterler. Dev-Karısı’nın uçurları da boyuna:

“Şangırla tefi

Mangırla koca.

diye ses verirlermiş. Az daha ötede Keloğlan bir kirpiye rastlar. Bu kirpi de oturmuş yolun ortasına değirmen çekiyormuş; değirmen de :

“Çıkıklıçıkınâki

Çıkıklıçıkınâki”

dermiş.

“Aman kirpi kardeş” der Keloğlan, “Beni saklar mısın?”

“Saklarım.” der Kirpi. Hemen Keloğlan’ı değirmen taşının altına sokar. Gene geçer değirmenin başına,

“Çıkıklıçıkınâki

Çıkıklıçıkınâki” diye değirmen çeker. Dev-Karısı da gelir yetişir.

“Kirpi, çıkar Keloğlan’ı “der. Kirpi hiç cevap vermez, boyuna:

“Çıkıklıçıkınâki

Çıkıklıçıkınâki” diye değirmen çekermiş. Ötede kuşlar, Dev-Karısı’nın omzundaki koca ağacın dallarında:

“Çitoçitemaçık,

Çitoçitemaçık” diye öterler. Dev-Karısı’nın uçurları:

“Şangırla tefi

Mangırla koca.”

diye ses verirlermiş. Dev- Karısı artık kızmış iyice, kirpinin aldırış etmemesine. “Hülüüüp” deniş de kirpiyi yutuvermiş. Kirpi de Dev- Karısı’nın karnını delmiş, delmiş, çıkmış. Gene oturmuş değirmenin başına:

“Çıkıklıçıkınâki

Çıkıklıçıkınâki” diye değirmen çekmeye. Dev- Karısı bir daha “Hülüüp...” demiş, yutmuş kirpiyi, gene kirpi delmiş Dev- Karısı’nın karnını da çıkıvermiş. Oturmuş gene değirmen başına:

“Çıkıklıçıkınâki

Çıkıklıçıkınâki” diye değirmen çekmeye. Üçüncü defasında Dev-Karısı’nın karnı kalbur gibi delik deşik olmuş, küt diye düşmüş, ölmüş. Keloğlan da hemen cebinden bıçağını çıkarmış, Dev-Karısı’nın kulaklarını kesmiş., torbasına koymuş.

Ordan kalkmış artık Keloğlan, doğru delikanlıların kahvesine, delikanlılar gene Erler- Karısı’nın lafını ederlermiş. “Kim gidebilir Erler-Karısı’na koca olmaya? Kimim haddine bu işi göze almak?...” falan derlermiş. O zaman Keloğlan torbasında Dev-Karısı’nın kulaklarını çıkarmış da delikanlıların önüne atıvermiş.

“İşte demiş, Erler-Karısı’na koca oldum da kulaklarını bile kestim.”

“Aman bu ne iştir, Keloğlan?” derler delikanlılar. Alkış, kıyamet, Keloğlan’ı baş köşeye oturturlar. Herkes bahşişlerle, hediyelerle Keloğlan’ı zengin ederler.

Keloğlan’ın anası da, oğlan gideli iki gözü iki çeşme, oğlunun yasını tutarmış, artık ondan umudunu kesmişmiş. Oğlunun dönüşüne o da sevinir, bayram eder...

Onlar ermiş muradına...”(Boratav, 1969, s. 51,56)

- Kıtapta eksiklik olarak gördüğümüz Türk masal kahramanı Keloğlan masalı olması bakımından bu metin önerilmiştir.
- Masalda olağanüstü özellik gösteren varlıklardan dev vardır.
- Masalda Keloğlan kendi özelliklerini, akıllı ve kurnaz olması , yansıtmaktadır.
- Masalda geçen kuşların sesleri, devin uçkurlarının çıkardığı sesler tekrar ederek hem masal türünün özelliklerini yansıtmakta hem de öğrencilerin dil gelişimini desteklemektedir.
- Masalda hayvanların Keloğlan’a yardımcı olması ve olayın üç kere yaşanması Türk masallarının belirgin özellikleridir.
- Keloğlan’ın gece devden üç kere istekte bulunması ve üçüncüde amacına ulaşması türü yansıtmaları bakımından önemlidir.

5.2.4.4. *Harnâme*

“Bir eşek var idi zaif ü nîzar
Yük elinden katı  ikeste vüzâr

Gâh odunda vü gâh suda idi
Dün ü gün kahr ile kısuda idi

Ol çeker idi yükler ağır
Ki teninde tükomamıştı yağır

Dudağı sarkmış u düşmüş enek
Yorulu arkasına konsa sinek

Kargalar derneğı kulağında
Sineğin seyri gözü yağında

Arkasından alınca palanı
Sanki it artuğıydı kalanı

Bir gün ıssı eder himayet ana
Ya'ni kim gösterir inayet ana

Aldı palanı vü saldı ota
Otlayarak biraz yürüdü öte

Gördü otlukta yürür öküzler
Odlu gözler ü ger(i) lü göğüsler

Boynuzu bazısının ay bigi
Kiminün halka halka yay bigi

Ne yular derdi ne gam-ı pâlân
Ne yük altında hastevü nâlân

Acebekalur tefekkür ider
Kendi ahvalini tasavvur ider.

Ki biriz bunlar hilkatte
Elde ayakta şekl ü sûrette

Bunların başlarına taç neden
Bizde bu fakr ü ihtiyaç neden

Var idi bir eşek ferâsetlû
Hem ulu yollu hem kıyâsetlû

Bizim ulu işimiz odûndur
Od uran içimizde o dûndur

Duttu yüz derd ile zaîf eşek
Zâr ü dil-hastevünahîf eşek

Varayın ben de buğdaişleyeyin
Anda yaylayup anda kışlayayın

Gezerek gördü bir gögermiş ekin
Sanki tutardı ol ekin ile kin

Aşk ile depti girdi işlemeye
Gâh ayaklayu gâh dişlemeye

Ekin ıssı...
Ağaç elinde azm-i râh etti

Daneden gördü yer pâk olmuş
Gök ekinliği kara hâk olmuş

Yüreği sovumadı sövmek ile
Olmadı eşeği dövmek ile

Bıçak çekti kodu ayruğunu
Kesti kulağını vü kuyruğunu

Kaçar eşsek acıyarak canı
Dökülerek yaşı yerine kanı

Uğrayu geldi pîr eşeği nagâh
Sordı hâlini kıldı dert ile âh

Batıl isteyü haktan ayrıldım
Boynuz umdum kulaktan ayrıldım.”(Şeyhî, 2019)

- a. Harnâme ünite kazanımlarından Divan edebiyatından fabl özelliği gösteren bir mesnevi örneğine uygun en güzel metindir. Kitapta yer alan Harnâme metnin bütünü mesnevi şeklinde yansıtması açısından yetersiz görülmüştür.
- b. Olay örgüsünün tamamını mesnevi şeklinde yansıtması bakımından yukarıdaki alıntılama ile Harnâme metnin yer alması ders kitabı için yeterlidir.
- c. Metin kullanılan kelimeler açısından öğrencilerin sözcük dağarcığının gelişmesine katkı sağlar.
- d. Fabl özelliği olarak verilmek istenen ders bir atasözü ile anlatılmıştır.
- e. Elimizdekine kanaat göstermek ve kendimizi tanımak değerleri işlenmiştir. Ortaöğretimde hedef kitlenin kendini tanıması ve gereksiz özentide bulunmaması için güzel bir metindir.

5.2.4.5. Kurtla Köpek

Köpekler gayet iyi koruduğundan sürüleri,

bir kemik bir deri kalmıştı kurdun biri.

Bu kurt rastladı yolunu şaşırmış bir köpeğe.

Köpek kuvvetli, temiz, güzel, iri.

“Saldırıp parçalamalı şunu diri diri”

diyordu içinden kurt hazretleri,

fakat köpek de hazırды dövüşmeğe,

yani belli değil kime kalır meydan yeri.

İşte kurt ona saygıyla yanaştı bundan ötürü.

Hele semizliğini övdü de övdü.

“- Benim gibi semiz olmak, dedi köpek, pek kolay bir iştir, güzel beyim, pek.

Hemen bırakın ormanları,

görmüyor musunuz soyunuzdan olanları:

hepsi acından ölecek,

hepsi perişan, hepsi sefil,

hiçbirinin yarını belli değil,

hepsinin hayatı tehlikededir.

Siz benimle gelin, bahtınız değişir...”

Kurt sordu: “- Peki, ne iş yapacağım?”

“-Hiçbir şey, canım, eli sopalıları ve dilencileri defetmek, yaranmak ev halkına, efendinin hoşuna gitmek, işte bu kadar, ama bu kadarcık işe karşılık: dile dilediğini; çeşit çeşit yemek, piliçten tut da, güvercin kemiklerine kadar. Sonra, okşanıp sevilme de var .”

Bin bir hayal geçiyordu kurdun içinden,

yaşarmıştı gözleri sevincinden,

nerdeyse kucaklayacak köpeği.

Fakat birdenbire ne görse iyi;

Köpeğin boynundaki tüyler dökülmüş:

“-Bu nedir? dedi, - Hiç. –Hiç mi? –Yani ufak iş.

-Ufak iş, ne demek? –Tasmanın yeri olacak, tasma.

Biz tasmayla bağlanırsız malum a...

-Bağlanmak mı? Gezip tozmaz mısınız?

-Eh, her zaman değil. Ne çıkar fakat?

-Ne mi çıkar? Yemeklerinizi başınıza çalınız!..

Benim işime gelmez bu zincirli saltanat!”

Bunu böyle söyledi, koşup gitti kurt.

Hâlâ da koşuyordur, tutabilersen tut.(Hikmet, 2013, s. 17,18.)

- Metin Batı edebiyatından fabl örneğinin bir Türk şair tarafından yorumlanabileceğini yansıtmaması bakımından önemlidir.
- Masal ve fabl metinlerinden ilham alınarak yeni edebi ürünlerin oluşturulabileceğini gösterir.
- Fablda bağımsızlık gibi Türk milleti için en önemli değerlerden biri yer almaktadır.
- Fabl özelliği olarak verilmek istenen ders metnin içinde yer almıştır. Türünün özelliğini yansıtmaktadır.

5.2.4.6. Mantık Al-Tayr’dan

Hakikatten haberi olmayan birisinin bir küp altını vardı. Ölünce o altın dökülüp kaldı tabii.

Bir yıl sonra oğlu, rüyada babasını gördü. Yüzü fareye dönmüştü. Gözleri yaşlıydı.

İçine altın doldurduğu küpü koyduğu yere varmış, oranın etrafında fare gibi hızlı hızlı dönüp duruyordu.

Oğlu dedi ki: “ Babama, buraya niçin geldin? Anlatsana, dedim.

Bana, şuraya para koymuştum... bilmem kimse buldu mu?...diye cevap verdi.

Dedim ki: Peki neden yüzün fareye dönmüş, neden böyle çarpılmışsın?.. Dedi ki: Altın sevgisini taşıyan gönül sahipleri, hep

Böyle fare şekline döner. Bana bak da ibret al, öğüt tut, para sevgisinden vazgeç oğlum!”

(Gölpınarlı, 2018,s.70)

- Fabl ve Mantık Al-Tayr arasında ilişki kurulması açısından bu metin önerilmiştir.
- Metnin hacmi fazla olmadığından hazırlık çalışmalarında ya da ölçme değerlendirme bölümünde kullanılabilir.
- Dünya malına tamah etmeme değerini yansıtmaması değerlerimizin kazandırılmasına yardımcı olur.

d. Metin Doğu edebiyatını yansıtmayı için de kullanılabilir.

5.2.4.7. Mesnevi'den Tutulan Bir Kuşun Vasiyeti

Geçmişe acımak, geçmişe özlem duymak yanlış bir iştir; giden geri gelmez! Onu yad etmek de boş şeydir!

Kuşun biri, hile ve tuzakla yakalanmıştı. Kuş, kendini yakalayana dedi ki: “Ey efendi!

Sen hayatında birçok sığır ve koyun yemişsindir; birçok deve de kurban etmişsindir!

Sen onların etleri ile doymadın, benim bedenimle de doymazsın!

Beni serbest bırak da, sana üç öğüt vereyim; vereyim de, bil bakalım akıllı mıyım, aptal mıyım?

O üç öğüdün birincisini senin eline vereyim, ikinci öğüdümü samanla karışık balçıktan yapılmış damının üstünde vereyim.

Üçüncüsünü de ağacın üstüne konunca söylerim. Sen, bu üç öğüt yünden mesut olursun!

Elinde iken vereceğim öğüt şudur: Olmayacak şeye, kim söylerse söylesin, inanma!”

Kendini yakalamış olanın eli üstünde iken o değerli öğüdü söyleyince azat oldu, uçtu, duvarın üzerine kondu.

“Bir de geçmiş gitmiş şeye gam yeme! Bir şey senden geçip gittikten sonra , onun hasretini çekme!”

Ondan sonra dedi ki: “ İçimde on dirhem ağırlığında çok kıymetli, eşi bulunmaz bir inci vardır!

O inci, seni de, çocuklarını da devlete ve saadete kavuştururdu!

Fakat kısmetin değilmiş; dünyada eşi bulunmayan o inciyi kaçırın!”

Bunun üzerine avcı, gebe kadın doğururken nasıl feryat ederse, tıpkı onun gibi feryat etmeye koyuldu.

Kuş: “Sakın geçmiş şeye gam yeme! demedim mi?” dedi.

Mademki inci elinden gitti, neden gam yiyorsun? Sözümlü anlamadım mı, yahut sağır mısın?

Sonra bir de sana: “Olmayacak şeye sakın aldanma! demedim mi idi?

A arslanım; benim kendim üç dirhem gelmez bir serçe kuşu iken, içimde on dirhemlik inci nasıl bulunabilir?

Adam kendine geldi de, “Peki!” dedi. “Haydi, üçüncü öğüdü de söyle!”

“Evet!” dedi kuş: “Öbür öğütlerimi tuttun da, üçüncüsünü sana bedava söyleyeyim, öyle mi?”

Gaflet uykusuna dalmış bir bilgize öğüt vermek, çorak bir yere tohum ekmektir!

Ahmaklığın, bilgisizliğin yırttığı şeyi, artık yama tutmaz! Ey öğütçü; oraya hikmet tohumu pek ekme!”(Can, 2018, s. 378)

- a. Mevla’nın ve Mesnevi’nin bu yönüyle de tanıtılması için fabl özelliği gösteren bu hikaye önerilerimiz arasındadır.
- b. Ders kitabında Mesnevi’den alınan “Farenin Deve Yularını Çekmesi ve Kendi Kendisine Gururlanması” isimli metin Harnâme metnin hazırlık çalışmasında kullanılmıştır. Mesnevi hem Doğu edebiyatını hem Türk edebiyatını temsil etmesi sebebiyle ana metin olarak da kullanılabilir.
- c. Metinde verilmek istenen birden fazla değer açık bir şekilde ortaya konmuştur.
- d. Kuşla avcının sohbet etmesi fabl özelliklerini vermektedir.

5.2.4.8. Üç Kız Kardeş

Bir zamanlar bir şehre, geçimlerini yün eğirerek kazanan üç kız kardeş yaşarmış.

Üçü de dolunay gibi ıslık ıslık, dünyalar güzeliymiş. İçlerinde en becerikli ve hoş mizaçlı olanı, en küçükleriymiş. Tek başına, öteki kardeşlerinden daha çok çalışır ve üretirmiş. Onun elinden çıkan yün, en güzel eğrilene olurmuş.

Bu durum, diğerlerinin onu kıskanmasına neden olurmuş. Günlerden bir gün, küçük kız yün eğirerek kazandığı parayla, pazara alışverişe gitmiş. Çiçek dikmek için bir saksı satın almış. Eve döndüğünde kardeşleri onu, gereksiz harcama yapmakla suçlamış ve aldığı saksıdan ötürü onu kınamışlar.

O, her zamankinden daha utangaç bir şekilde kenara çekilmiş; saksıya bir gül fidanı dikmiş, karşısında yün eğirmeye başlamış. Böylece günler geçip gidiyormuş. Küçük kız, aldığı saksının büyümlü olduğunu bilmiyormuş. Saksı, sahibinin isteklerini harfiyen yerine getirir; yemek istese en leziz ve enfes yiyecekler sunar, giysi istese birbirinden güzel urbalar hazır edermiş.

Küçük kız, saksının sihirli olduğunu öğrenince şaşkınlık ve sevinçten havalara uçmuş.

Lakin aynı anneden olmayan kardeşlerine durumdan hiç söz etmemiş. Kaymak taşından yapılmış olan saksının özelliklerini anlatmamış. Evde onlarla birlikteyken her zamanki gibi davranır, onlar çıkınca, saksının başına geçer ve dileklerini söylermiş.

Kaymak taşı saksıyı yalnız kaldığında odasında, karşısına koyar, onu okşayıp, “ Benim küçük saksım, bugün şunları şunları istiyorum.” dermiş.

Ve büyümlü saksı küçük kızın her istediğini anında getirirmiş.

Genç ve güzel kız; çeşit çeşit ipek giysiler, değerli takılar, altın işlemeli urbalar giyinir, takınır ve süslenirmiş.

Ablaları gelmeden önce e saksıdan rica edip getirdiklerini hemen yok ettirmiş. Genç kız, onlar gelmeden saksıyı alıp karşısına koyar, yün eğirmeye devam edermiş.

Bir gün ülkenin sultanı, sarayda ve çevresinde şenlikler düzenlemiş, şehirde yaşayan herkesi davet etmiş.

Üç kız kardeş de çağrılmış.

İki abla, küçük kardeşlerine, “Sen evde kal, evi bekle.” diye tembih etmişler, kendileri en güzel giysilerini giyip kuşanıp şenliğe gitmişler.

Onlar evden çıkar çıkmaz genç kız, kaymak taşı saksıya, “Benim küçük saksım!” demiş, “Bu akşamki tören için en görkemlisinden giysiler istiyorum. Yeşil ipekten bir elbise, kırmızı ipekten bir ceket, beyaz ipekten harmaniye; ayrıca elmas yüzükler, firuze bilezikler ve halhaller diliyorum. Bu akşam saraydakilerin en güzeli ve en şık ben olmalıyım.”

Saksı, genç kızın isteklerini cevaplamış.

O da giyinip kuşanmış ve şölene gitmiş.

Haremde en görkemli güzellik ve zarafet sahibi kadın oymuş. Herkesin gözü üzerindeymiş. Bütün kadınlar, hayranlık içinde onu seyretmişler. Bir sultan gibi karşılanmış orada. Herkes onu selamlamış, saygıyla önünde eğilmiş, hayran hayran süzmüş.

Genç kız kendisine gözleri kamaşarak bakanların hayretli bakışlarına gülümseyerek karşılık vermiş, bir sultan gibi davranmaktan çekinmemiş. Şenlik sona ermeden ayrılıp kardeşlerinden önce eve gitmesi gerektiğini de aklından çıkarmamış. Dikkatlerin üzerinden çekildiği kısa bir anı fırsat bilip sessizce ayrılmış törenden.

Lakin kaçarken telaştan, ayak bileziklerindeki halhallardan birini yere düşürmüştü. Farkına varmadan eve gitmiş. Ertesi gün Sultan’ın oğlunun atlarını sulamak üzere yalağa getiren seyyislerden biri, şaşırılmış. Çünkü at suya yaklaşmıyormuş. Biri kişneyince diğerlerine de sirayet etmiş ve atlar ürkererek geri çekilmişler. Yalaktaki suyun dibinde ıslıl ıslıl bir şey parlıyormuş.

Seyyisler çok geçmeden halhalı fark etmişler. Alıp Şehzade’ye gitmişler. O da ıslıl ıslıl parıltıyan elmas halhala bakarak, şaşkınlık içinde, “Bu denli ince ve zarif bir bilek bu şehirde hangi genç kızda var ki! Bu kadar değerli bir mücevheri hangi genç kız ayak bileğine takabilir ki!” demiş.

Gerçekten de halhal, Sultan babasının tacındaki mücevherlerden bile değerli ve pahalı görünüyormuş.

Şehzade’nin gönlüne bir ışık vurmuş ve “Bu zarif bilekliğin sahibiyle evlenmek istiyorum!” diye tutturmuş. Durumu babasına iletince Sultan, “Oğlum...” demiş, “Bu işe annen karışır, onunla gidip konuşman gerek .”

Şehzade doğruca annesine gitmiş ve halhalın sahibiyle evlenmek istediğini söylemiş.

Annesi, “Madem dileğin budur, duydum ve itaat ettim.” diyerek nedimelerini çağırtmış, halhalın sahibini aramaya başlamışlar.

Şehirdeki bütün genç kızların ayaklarında halhalı denemişler. Tam on beş gün boyunca denedikleri hiçbir ayağa uymamış halhal.

Sonunda, günlerden bir gün üç kız kardeşin evine yolları düşmüş.

Anne sultan, kendi elleriyle denemiş ve halhalın sonunda küçük kızın bileğine uyduğunu sevinçle görmüş.

Kıza sarılıp öpmüş, kutlamış. Nedimeler ve öteki kadınlar da tebrik etmişler. Alıp saraya dönmüşler, düğün için hazırlıklar başlamış.

Kırk gün kırk gece sürmüş hazırlık. Sonuncu gün, yakınıp temizlensin diye hamama götürmüşler. Arınıktan sonra giydirip, saçlarını tarayıp süslemişler.

Genç kız kendisine yapılan iyiliklere güvenerek kaymak taşı saksının özelliklerini anlatmış. En güzel giysileri, en nadide mücevherleri edinip büyütlü saksı sayesinde, gelini eşi benzeri görülmedik biçimde donatmışlar.

Saçlarına elmas iğneler yerleştirmişler. Sonuncu iğneyi takınca ansızın genç kız kumruya dönüşüvermiş ve kanatlanarak uçmuş. Çünkü saksının gizlerini öğrenen ablaları, o büyütlü iğneleri kullanarak onu kumruya dönüştürmeyi planlamışlar.

İki kız kardeş, bu gerçeği Şehzade’den gizlemiştir. Ona, kardeşlerinin kısa bir süre içinde dışarı çıkmak istediğini, çıktıktan sonra da geri dönmediğini söylemişler.

Şehzade çılgına dönmüş ve bütün ülkede adamlarına sürekli onu bulmaları için buyruklar verip arattırmış. Lakin sonuca ulaşamamış.

Sevgilisinin kayboluşu, onu derin acılara boğmuş; yemeden içmeden kesilmiş, erimeye başlamış.

Artık bir kumru olan genç kız ise her sabah ve akşam, gelip Şehzade’nin odasının penceresine konar, hüznü ötüşlerle ona derdini anlatır dururmuş.

Kumru, Şehzade’nin dikkatini çekmiş ve kendi acısını dillendiriyor diye düşünüp onu sevmeye, ona bağlanmaya, sürekli dinlemeye başlamış.

Bir gün elini uzattığında kuşun kaçmadığını fark etmiş. Yakalayınca kuşun iniltileri daha çarpıcı ve delici olmuş.

Şehzade, kumrunun tüylerini okşamış, sıvazlamış. Birden, başında iğne başları gibi sert şeyler hissetmiş. Teker teker çekmiş onları. Sonuncuyu da çekip çıkarınca kumru silkinmiş ve genç kız hâline gelmiş.

Şehzade sevinç çılgınlıkları atarak eşine sarılmış.

Mutluluk içine ömür geçirmişler.

Kıskanç kız kardeşler ise kan boğmasından ölmüşler. Allah sevgililere, kendileri gibi güzel pek çok çocuk bağışlamış. (Yalsızuçanlar, 2017,s. 40-43)

- a. Binbir Gece Masalları Doğu masallarını temsilen kitapta yer almıştır. Ders kitabındaki Şehzade ve Gulyabani isimli metne göre daha anlaşılır durumdadır.
- b. Metin Kül Kedisi masalını hatırlatmaktadır; bu yüzden öğrencilerde Batı ve Doğu masallarında benzerlik olabileceğinin ya da kültür alışverişinin olduğunun anlaşılmasını sağlar.
- c. Masal, masalın tür özelliklerini yansıtmaktadır; mutlu sonla bitme, kötülerin cezalandırılması, olağanüstü olaylar vb.

5.2.4.9.Yengeçle Kızı

Yengeç ana bir gün der ki kızına : “- Yavrum

bu ne biçim gidiş, dosdoğru yürüyemez misin?”

Kız der ki:” – Sanki başka türlü mü yürüyüşünüz sizin?

Ailecek nasıl yürüyorsak ben de öyle yürüyorum.

Soy sop yan yan giderken

dosdoğru yürümem nasıl istenir benden?” (Hikmet, 2018, s.188)

- a. Nazım Hikmet’in La Fontaine’den Masalları hazırlık çalışmaları ya da ölçme değerlendirme soruları için kullanılabilir.
- b. Masaldaki değer insanların soy soplalarının gereğini yapacağını bu yüzden yadırganmamaları üzerine olduğu için masalların vermek istediği değerlere de uygunluk arz eder.

5.2.4.10. Alageyik

“Çocuktum, ufacıktım,

Top oynadım,acıktım.

Buldum yerde bir erik,

Kaptı bir Ala Geyik.

Geyik kaçtı ormana,
Bindim bir ak doğana.

Doğan, yolu şaşırdı,
Kaf Dağından aşırdı.

Attı beni bir göle;
Gölden çıktım bir çöle,

Çölde buldum izini,
Koştum, tuttum dizini.

Geyik beni görünce,
Düştü büyük sevince.

Verdi bana bir elma,
Dedi, dinlenme, durma.

Dağdan yürü, kırdan git,
Altın Köşke çabuk yet.

Seni bekler ezeli,
Orda dünya güzeli.

Bin yıllık çile doldu!
Bunu dedi, kayboldu.

Yedim sırlı elmayı,
Gördüm gizli dünyayı.

Gündüz oldu, geceler;
Ak sakallı cüceler,

Korkunç devler hortladı,
Cinler, cirit oynadı.

Kesik başlar yürürdü,
Saçlarını sürürdü.

Bir de baktım, melekler,
Başlarında çiçekler.

Devlere el bağlıyor,
Gizli gizli ağlıyor.

Kılıcımı çıkardım,
Perileri kurtardım.

Kurtardığım periler,
Adım adım geriler,

Kanadını açardı,
Selam verir, kaçardı.

Az, uz gittim, dolaştım,
Altın Köşke ulaştım.

Bir kapısı açıktı,
Öteki kapanıktı.

Kapalıyı açarak,
Açığa vurdum kapak.

At önünde et vardı,
İt, ot yemez ağlardı;

Otu ata yedirdim,
Eti ite yedirdim.

Açtım bir elmas oda;
Dev şahı uykuda

Gördüm, kestim başını,
Dedim, Ey dev nerede?

Nerede Dünya Güzeli?
Dedi, Elinde eli!

Döndüm, baktım. Bir Kırgız
Elbiseli güzel kız.

Durmuş, bakar yanımda,
Şimşek çaktı canımda.

Güldü, dedi, Türk Beyi!
Tanıdın mı geyiği?

Kimse, beni bu devden
Alamazdı. Ancak sen,

Kaya deldin, dağ yardım,
Geldin, beni kurtardın.

Ah o imiş anladım,
Sevincimden ağladım,

Dedim, Turan Meleği!
Türkün yüce dileği!

Yüz milyon Türk bu anda
Seni bekler Turanda.

Haydi, çabuk varalım,
Karanlığı yaralım;

Sönük ocak canlansın,
Yoksul ülke ş anlansın

İndik, iti okşadık,
At sırtına atladık.

Geçtik nice dağ, kaya,
Geldik Demirkapıya.

Kapanması, çok yıldı,
Açıl! dedim, açıldı.

Yol verince gizli yurt,
Aldı bizi Bozkurt,

Kaf Dağından geçirdi,
Türk Eline getirdi.”

(Gökalp, 2018, s.90)

KAYNAKLAR

- Aça, M., & Ercan, A. (2004). Anonim halk edebiyatı. M. Oğuz(Ed.) (Dü.) içinde, *Türk Halk Edebiyatı El Kitabı* (s. 113-168). Ankara: Grafiker .
- Akbaş, O. (2004). Türk millî eğitim sisteminin duyuşsal amaçlarının ilköğretim II. kademedeki gerçekleşme derecesinin değerlendirilmesi. *Yayınlanmamış Doktora Tezi* . Gazi Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Alptekin, A. (2002). *Taşeli masalları*. Ankara: Akçağ .
- Alptekin, A. (1987). Türk masallarında yeni tespit edilen tipler. *I. Uluslararası Türk Halk Edebiyatı Semineri (7-9 Mayıs 1983)* (s. 25-38). Eskişehir: Yunus Emre Kültür Sanat ve Turizm Vakfı .
- Ana Britannica. (1989). *Masal maddesi* (Cilt 15). İstanbul: Ana.
- Andersan. (2019). *Kara Buğday*. <http://www.masal.biz/kara-bugday-masali-119.html> adresinden alınmıştır
- Anık, C. (2006). Bilgi sosyolojisine göre bilginin işleve ve bir model denemesi. *Bilig Dergisi* (39), 1-29.
- Aras, E. (1997). Elazığ masallarında dua ve halk hekimliği. *Millî Folklor Dergisi* (36), 42-44.
- Arıcı, A. (2001). İlköğretim üçüncü sınıf Türkçe ders kitaplarındaki masalların öğrenci eğitimine katkıları. *Yüksek Lisans Tezi* . Erzurum: Atatürk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Arıcı, A. (2012). *Masalın sesi*. Ankara: Pegem Akademi .
- Arıcı, A. (2009). Masalların çocuk edebiyatında kullanımı. *Çoluk Çocuk Dergisi* (87), 35-38.
- Artun, E. (2004). *Anonim Türk halk edebiyatı nesri*. İstanbul: Kitabevi .
- Aydın, M. (2004). *Bilgi sosyolojisi*. İstanbul: Açılım .
- Basgöz, İ. (1988). Masalın anlatıcısı I, Masal araştırmaları. N. (Ed.). içinde İstanbul: Art-San.
- Baş, B. (2012). Türk masallarının söz varlığı üzerine bir değerlendirme. *Millî Folklor Dergisi* (93), 125-134.
- Baştürk, M. (2004). *Dil edinim kuramları ve Türkçenin anadili olarak edinimi*. Ankara: Pegem .
- Bilkan, A. (2001). *Masal estetiği*. İstanbul: Timaş.
- Bolay, S. (2003). Değerlerimiz ve günlük hayat. *Değerler Eğitimi Merkezi Dergisi* , 1 (1), 12-19.

- Boratav, P. (1995). *100 soruda Türk halk edebiyatı*. İstanbul: Gerçek .
- Boratav, P. (1969). *Az gittik uz gittik*. Ankara: Bilgi.
- Boratav, P. (1987). Masal. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* , s. 112-124.
- Boratav, P. (1988). Masal ve masalcı üzerine. *Masal Araştırmaları I (Haz. Nuri Taner)* , 31-39.
- Boratav, P. (1958). *Zaman zaman içinde*. İstanbul: Remzi .
- Büyük Larousse. (1986). *Masal maddesi* (Cilt 15).
- Can, Ş. (2018). *Mesnevî hikâyeleri*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Capurro, R., & Hjørland, B. (2003). The concept of information. *Annual Review Information Science and Technology* , 37 (1), 343-411.
- Case, D. (2002). *Looking for information: a survey of research on information seeking, needs and behavior*. Boston: Elsevier/Academic .
- Cevizci, A. (2002). *Etiğe giriş*. İstanbul: Paradigma .
- Coşar, Ü. (2009). Hilmi Ziya Ülken'de bilgi ve değer. *Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi* . Van: Yüzüncü Yıl Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Felsefe ve Din Bilimleri Ana Bilim Dalı, İslâm Felsefesi Bilim Dalı.
- Çetinkaya, Z. (2007). Masalların Türkçe öğretimindeki yeri ve önemi. İzmir: Dokuz Eylül Üniversitesi Eğitim Bilimleri Enstitüsü.
- Çüçen, A. (2001). *Bilgi felsefesi*. Bursa: Asa .
- Demiray, K. (1977). *Açıklamalı çocuk edebiyatı antolojisi*. İstanbul: Aka ve İnkılap .
- Develioğlu, F. (2004). *Osmanlıca Türkçe ansiklopedik lügat*. Ankara: Aydın.
- Dictionnaire Larousse. (1993). İstanbul: Milliyet Gazetecilik Anonim Şirketi.
- Dilmaç, B., & Ekşi, H. (2007). Değerler eğitimi: temel tartışmalar ve yaklaşımlar. *İlköğretmen Dergisi* (14), 21-29.
- Doğan, D. (2003). *Doğan büyük Türkçe sözlük*. Ankara: Vadi .
- Duman, D. (2001). Çocuk masallarında zaman kullanımı, tümce çeşitleri ve söylem yapısı. *Dil Dergisi* (105), 126-135.
- Duymaz, A. (2002). *Tekerlemeler: irfanı arzulayan sözler*. Ankara: Akçağ.
- Eco, U. (1996). *Anlatı ormanlarında altı gezinti*. (K. Atakay, Çev.) İstanbul: Can .
- Elçin, Ş. (2005). *Türk halk edebiyatına giriş*. Ankara: Akçağ.

- Elkatmış, M. (2009). Hayat bilgisi öğretiminde değer eğitimi. B. Tay (Dü.) içinde, *Hayat bilgisi öğretimi* (s. 335-365). Ankara: Maya Akademi .
- Filizok, R. (1991). *Ziya Gökalp'in edebi eserlerinde halk edebiyatı tesiri üzerine bir araştırma*. Ankara.
- Gelişim Hachette. (1983). *Masal maddesi* (Cilt 7). Gelişim.
- Genç Larousse. (1993). *Masal maddesi* (Cilt 9).
- Gökalp, Z. (2018). *Kızılelma*. İstanbul: Ötüken Neşriyat.
- Gökşen, E. (2007). *Örnekleriyle çocuk edebiyatımız*. İstanbul: Remzi .
- Gölpınarlı, A. (2018). *Mantık al-tayr*. İstanbul: İş Bankası .
- Grimm, W. (2005). Masalların özü üzerine (H.Aydoğan, Çev.). *Hece Dergisi , Çocuk Edebiyatı Özel Sayısı* (104-105), 150-152.
- Günay, U. (1975). *Elazığ masalları*. Erzurum: Atatürk Üniversitesi .
- Günay, U. (1992). Masal. *Türk Dünyası El Kitabı*(3.Cilt) , s. 321-331.
- Günay, U. (1987). Türk masallarının hususiyetleri. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* , s. 130-133.
- Güney, E. (1987). Folklor edebiyatı. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* , s. 162-170.
- Güngör, E. (1998). *Değerler psikolojisi üzerine araştırmalar*. İstanbul: Ötüken .
- Gürak, H. (2006). *Önce bilgili insan : nitelikli emek*. https://www.academia.edu/4117662/%C3%96nce_Bilgili_%C4%B0nsan_nitelikli_emek_be%C5%9Feri_sermaye_hakk%C4%B1nda_adresinden_alınmıştır
- Hikmet, N. (2013). *La Fontaine'den masallar*. İstanbul: Yapı Kredi .
- Kabaklı, A. (1983). *Türk edebiyatı* (1.Cilt). İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı .
- Kabaklı, A. (1971). *Türk edebiyatı*. İstanbul: Türk Edebiyatı Vakfı .
- Kağıtçıbaşı, C., & Kuşdil, M. Türk öğretmenlerinin değer yönelimleri ve Schwartz değer kuramı. *Türk Psikolojisi Dergisi* , 15 (45), 59-80.
- Karaalioglu, K. (1962). *Türkçe ve edebiyat sözlüğü*. İstanbul: Okat .
- Karadağ, M. (1996). Türk edebiyatı anlatı türleri. *Balıkesir Akademi Dergisi* (22), 244-293.
- Karadağ, M. (1996). Türk halk edebiyatı anlatı türleri. *Balıkesir Akademi Dergisi* , 22, 244-293.
- Karaköse, S. (2003). Masalların metafiziği üzerine. *Millî Folklor Dergisi* (58), 93-105.
- Kemp, D. (1976). *The nature of knowledge: an introduction for librarians*. London: Clive Bingley.

- Kıbrıs, İ. (2000). *Uygulamalı çocuk edebiyatı*. Ankara: Eylül.
- Köz, İ. (2005). Sezginin bilgideki yeri ve önemi. *Kelam Araştırmaları Dergisi* , 3 (1), 23-40.
- Kunos, İ. (1978). *Türk halk edebiyatı*. (T. Gülensoy, Çev.) İstanbul: Kervan .
- Kurnaz, C. (2011). *Eski Türk edebiyatı*. Ankara: Berikan .
- Lüthi, M. (1996). Halk masallarında tek boyutluluk (F.G. Mirzaoglu, Çev.). *Millî Folklor Dergisi* , Güz/Kış 1996 (31-32), 147-151.
- Lüthi, M. (1996). Halk masallarında yüzeysellik (F.G. Mirzaoglu, Çev.). *Millî Folklor Dergisi* , Bahar/Yaz 1996 (29-30), 81-90.
- Makas, Z. (2000). *Türk dünyasından masallar*. İstanbul: Kitabevi .
- Mengüşoğlu, T. (1988). *İnsan felsefesi*. İstanbul: Remzi .
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2017). *Millî eğitim temel kanunu*. https://oygm.meb.gov.tr/meb_iys_dosyalar/2017_11/08144011_KANUN.pdf adresinden alınmıştır
- Millî Eğitim Bakanlığı. (2018). *Ortaöğretim Türk Dili ve Edebiyatı Dersi 9,10,11,12. Sınıflar Öğretim Programı*. <http://mufredat.meb.gov.tr/Dosyalar/201812103715395-T%C3%9CRKD%C4%B0L%C4%B0EDEB%C4%B0YAT%20PROGRAM.pdf> adresinden alınmıştır
- Nas, R. (2004). *Örneklerle çocuk edebiyatı*. Bursa: Ezgi .
- Oğuzkan, F. (2001). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Anı .
- Özdemir, E. (1994). *Yazınsal türler*. Ankara: Ümit .
- Öztürk, A. (1986). *Türk anonim edebiyatı*. Erzurum: Bayrak .
- Pears, D. (2004). *Bilgi nedir*. (A. Güçlü, Çev.) Ankara: Bilim ve Sanat .
- Propp, V. (1995). *Yazın kuramı Rus biçimcilerinin metinleri - olağanüstü masalların dönüşümleri*. (T. Todorov, Dü.) İstanbul: Yapı Kredi .
- Sakaoğlu, S. (1973). *Gümüşhane masalları "metin toplama ve tahlil"*. Ankara: Atatürk Üniversitesi .
- Sakaoğlu, S. (1999). *Masal araştırmaları*. Ankara: Akçağ.
- Sarıyüce, L. (2009). Masalların çocuk edebiyatında kullanımı. *Çalık Çocuk Dergisi* (87), 41-44.
- Seyidoğlu, B. (1975). *Erzurum halk masalları üzerinde araştırmalar*. Ankara: Baylan Matbaası.
- Seyidoğlu, B. (1987). Masalların kaynakları. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* , s. 125-129.
- Skirbek, G., & Gilje, N. (2006). *Antik Yunan'dan modern döneme felsefe tarihi*. (E. Akbaş, & Ş. Mutlu, Çev.) İstanbul: Kesit .

Şahin, F. (2006). Ortaöğretim programlarının etik bilinci uyandırma yeterliliğine ilişkin öğretmen görüşlerinin değerlendirilmesi - Adana örneği. *Yüksek Lisans Tezi* . Dicle Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şeyhî. (2019). Harname: <https://www.antoloji.com/harname-siiri/> adresinden alınmıştır

Şimşek, E. (2002). Malatyalı bir masal anası: Suzan Geniş. *Millî Folklor Dergisi* (56), 109-120.

Şimşek, E. (2001). *Yukarıçukurova masallarında motif ve tip araştırmaları I-II*. Ankara: Kültür Bakanlığı .

Şimşek,E.B.(2010). Arslanköy(Mersin) ve çevresinde Türk halk edebiyatı ve folklor ürünlerinin incelenmesi.*Yüksek Lisans Tezi*. Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Şimşek, T. (2007). *Çocuk edebiyatı*. Konya: Suna .

Şirin, M. (1987). Çocuk edebiyatına eleştirel bir bakış. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* , s. 47-55.

Tepe, H. (2002). Değerler ve değer bilgisi. *Muğla Üniversitesi Felsefe Bölümü Sempozyumu* (s. 342-353). Ankara: Vadi .

Tezcan, M. (1987). *Kültür ve kişilik*. Ankara: Bilim.

Tezel, N. (1997). *Türk masallar 1-2*. Ankara: Kültür Bakanlığı .

Tezel, N. (1987). Türk masalları. *Çocuk Edebiyatı Yıllığı* , s. 134-144.

Tezel, N. (2009). *Türk masalları*. İstanbul: Bilge Kültür Sanat.

Turan, S., & Aktan, D. (2008). Okul hayatında var olan ve olması düşünülen sosyal değerler. *Türk Eğitim Bilimleri Dergisi* , 6 (2), 227-229.

Türk Dil Kurumu. (2009). *Türkçe sözlük*. Ankara: TDK.

Türk Edebiyatı Ansiklopedisi. (1987). İstanbul: Cem .

Uçak, Ö. (2010). Bilgi: çok yüzlü bir kavram. *Türk Kütüphaneciliği* , 24 (4), 705-722.

Yalçın, A., & Aytaş, G. (2003). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Akçağ .

Yaldız, H. (2006). Masalların çocuk eğitimi açısından incelenmesi (Sarayönü örneği). *Yüksek Lisans Tezi* . Konya: Selçuk Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.

Yardımcı, M. (2004). *Türk halk edebiyatında nesir*. Ankara: Ürün .

Yardımcı, M. (1996). *Yaşayan Malatya masalları*. Malatya: İnönü Üniversitesi .

Yardımcı, M., & Tuncer, H. (2002). *Çocuk edebiyatı*. Ankara: Ürün .

Yavuz, M. (1997). İnsanlığın ortak düş ırmakları:masallar. *Folklor/Edebiyat* (12), 71-82.

Yavuz, M. (2002). *Masallar ve eğitimsel işlevleri*. Ankara: Kültür Bakanlığı.

Yeniçeri, ., & İnce, M. (2005). *Bilgi yönetim stratejileri ve girişimcilik*. İstanbul: IQ Kültür Sanat .

Yücel, İ., Türkyılmaz, M., & Sağır, S. (2017). *9. Sınıf Türk Dili ve Edebiyatı Ders Kitabı*. Ankara: Millî Eğitim Bakanlığı.

Zeyrek, D. (1990). -mlş'ın masallardaki işlevi üstüne. *Dilbilim Araştırmaları Dergisi* , 79-84.

GAZİ OLMAK AYRICALIKTIR...